

# UDENRIGS

## Så kom pandemien...

Suzanne Brøgger:  
Post-pandemi mellem autokrati og oprør

Danmarks udenrigspolitik efter corona

WHO i pandemiorkanens øje

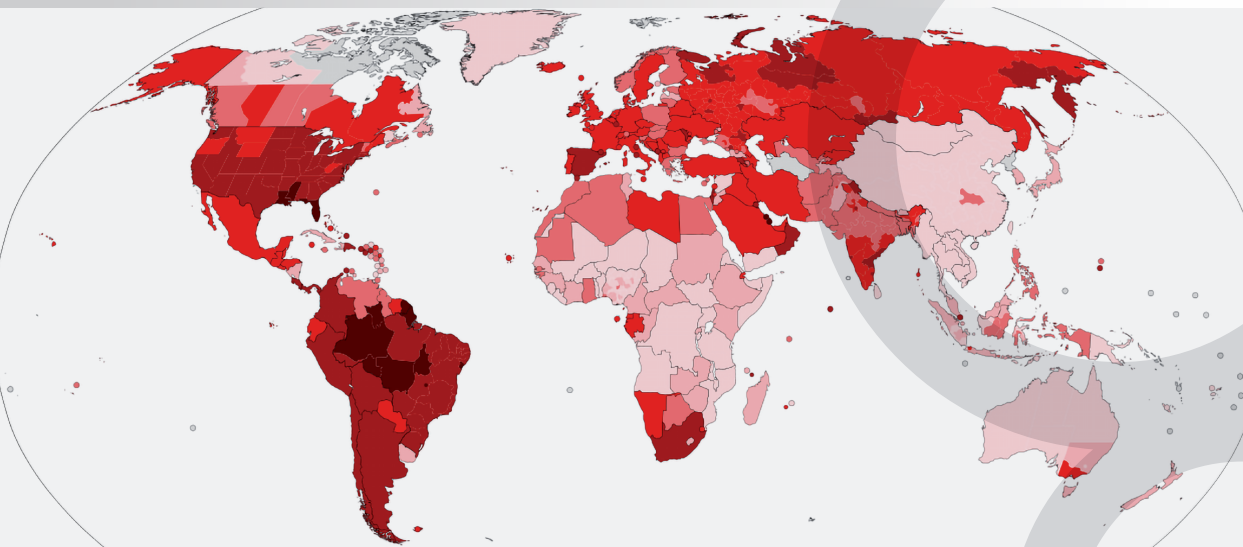


Illustration: Antal coronasmittede per indbygger 15. september 2020. (Kilde: Wikipedia)



DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB  
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY

## INDHOLD

---

Fra redaktionen	1
Leder: Post-pandemi mellem autokrati og oprør af Suzanne Brøgger	2
WHO i pandemiorkanens øje af Steven L. B. Jensen	7
2020 skulle være klimakampens år. Så kom coronakrisen af Janos Pasztor	11
'Vores' globale øjeblik: Fra pandemi til global identitetskamp af Helle Malmvig	18
Danmarks svære balancegang i et kriseramte EU af Laurs Nørlund	23
Hvor hårdt vil coronakrisen ramme den danske økonomi? af Carl-Johan Dalgaard	31
Dansk udenrigspolitik efter COVID-19 af Anne Sofie Allarp	38
Det multilaterale samarbejde: Et handlingslammet FN og et udfordret EU	40
Truslen fra øst: Kina og Rusland	47
Vejen frem: En ny dansk udenrigspolitik	52
Corona har presset Sydafrika i bund af Jørgen Stjerneklar	56
Kommer Putin helskinnet gennem coronapandemien? af Katri Pynnöniemi og Outi Helin	62
Kinas nye kejser af Kjeld Erik Brødsgaard	66
Amerikansk valgkamp i pandemiens skyggen af Annegrethe Rasmussen	72
Hvideruslands håb er både svagt og stærkt af Andrey Kazankov	79
Israel: Et demokrati i åndenød af Hans Henrik Fafner	87
Tale: Magtens potentiale og skyggeside af Christina Rosendahl	92
Anmeldelse: Diplomatiske nuancer og pointer af Louise Riis Andersen	97
Anmeldelse: Uddrag: Da verden begyndte af Ulrik Federspiel	100
Anmeldelse: I USA dør hvide midaldrende mænd af håbløshed af Jesper Berg	103
Anmeldelse: Et USA uden klar retning af Ulrik Federspiel	108
Anmeldelse: Den svære balance mellem globalisering og national identitet af Henrik Døcker	112
Bognoter	117

# Fra redaktionen

---

---

”Livet ændrer sig hurtigt. Livet ændrer sig på et øjeblik. Man sætter sig ned til middag, og livet, som man kender det, slutter”. Sådan skriver den amerikanske forfatter og journalist Joan Dideon i begyndelsen af sit mesterværk *The Year of Magical Thinking*. Bogen handler om året efter hendes mands bratte død og ikke den storpolitiske udvikling, men der er alligevel noget i hendes ord, der giver genklang i denne tid.

COVID-19 har med et meget, meget brat slag forandret verden og vist, at globaliseringen sagtens kan stoppes, flyruterne aflyses og verden sættes i stå. Når kommer ud af coronakrisen, vil verden ikke være den samme. Hundredtusinder eller millioner liv vil være tabt, langt flere vil være kastet ud i ekstrem fattigdom, og verden vil skulle kæmpe sig ud af den største økonomiske krise siden Anden Verdenskrig.

Vi ved ikke, hvor det hele ender, men det er bestemt ikke for tidligt at forberede sig på. Derfor er dette nummer af *Udenrigs* viet til coronakrisen og hvad den betyder og kommer til at betyde. Vi har talt med udenrigsminister Jeppe Kofod og tre andre førende danske udenrigspolitiske politikere om hvilke udfordringer, der er for en småstat som Danmark i en omskiftelig verden.

Annegrethe Rasmussen tager os til et splittet og coronaramt USA, hvor Joe Biden prøver at vælte Trump nede fra sin kælder i Delaware. Laurs Nørlund efterlyser danske visioner i et EU, der efter en vakkende start har taget coronakrisen på sig og for første gang nogensinde besluttet at optage fælles lån. Et stort skridt i retning af mere integration og føderalisme – men hvordan stiller det Danmark og vores forbehold?

Men verden er større end Vesten, så vi ser også nærmere på krisens betydning for Kina, Rusland og Afrika. Vil pandemien svække præsident Xi, den mest magtfulde kinesiske leder siden Mao? Og hvordan vil Putin, Ruslands stærke mand, ride coronastormen af efter en skidt start? Sydafrika kæmper med at få krisen under kontrol, men det er lettere sagt end gjort.

Verdens øvrige konflikter og udfordringer buldrer samtidigt lystigt videre. Det gælder ikke mindst identitetspolitikken, som Helle Malmvig ser nærmere på – naturligvis med afsæt i corona – og forsøger at give et svar på, hvordan vi i det 21. århundrede kan navigere mellem *parrhesia* og *isegoria*, de to sider af det klassiske Grækenlands ytringsfrihed.

Men lidt som Pandoras berømte æske – for nu at blive i den græske verden – rummer bladet langt mere. Der er nyt fra Israel, anmeldelser af talrige bøger, klimaovervejelser i en krisetid samt kloge ord fra dansk litteraturs grand dame, Suzanne Brøgger. Verden er delvist lukket ned, men ånden er fri. Rigtig god læselyst.

# Leder: Post-pandemi mellem autokrati og oprør

Af **Suzanne Brøgger**

**Kloden har feber, men krisen har vist, at vi kan leve på andre måder.**

*”Fra vand til blod og frøers mængde, myg dernæst Egypten trængte, utøj, bylder, pest og nød, hagl, græshopper, mørke, død.”*

Det gamle børnevers om Egyptens ti plager er blevet voksenvers med global vækst i nedsmeltning, skovbrande, oversvømmelser, hedeølger, tørke, orkaner – og sidst, men ikke mindst, virale interaktioner, COVID-19, som vi endnu ikke kender konsekvenserne af – fordi vi ifølge tidens logo asfalterer, mens vi kører.

*The Lancet* har kaldt pandemien for en portal, ”en indgangsportal fra én verden til den næste.”

Men efter ”pest og nød” vil der altid være en tendens til at falde tilbage til de gamle guder: den kendte form for vækst for at ’få gang i hjulene’ – fremfor at investere i nytænkning og spør-

ge, om vi bevidstløst skal fortsætte med at producere forbrugsgoder, events, affald og meninger – som om intet var hændt?

Kloden har feber, men krisen har vist, at vi kan leve på andre måder. Elefanten i rummet er den åbenlyse konstatering af, at noget må være galt med systemet, siden det efterlod os så uforberedte på en pandemi, som videnskaben havde advaret mod i årevis.

Fristende at se en stærk stat som garanten mod kaos og sult. Men aldrig har det overstatslige samarbejde været vigtigere, nu hvor vi med al tydelighed erfarer plagerens grænseoverskridende natur. Nyt var det, at alverdens stater kunne levere disruption på alle planer og lukke verden ned – når handling på FN’s verdensmål stadig mangler.

## **En ny chance**

Det var, som om himmellegemet Jorden pludselig kunne ånde, naturen gav sig til kende på godt og ondt, mens homo sapiens et øjeblik fik en ny chan-

---

Suzanne Brøgger (f. 1944) er en prisvindende dansk forfatter. Hun er tidligere medlem af Det Danske Akademi. Brøgger har igennem sit lange forfatterskab blandt andet skrevet om udenrigspolitik og dets brændpunkter.

---

ce for at tænke sig om. For på trods af nedlukningen var CO<sub>2</sub>-udslippet kun gået minimalt ned. Hvad var perspektivet? Ville man genopfinde 'kommunismen' i et nyt globalt samarbejde? Var hjælpekærerne, hvor 'staten overtog produktionsmidlerne' et sådant skridt? Ville man udvikle nye modeller for økonomi – 'cirkulær' eller 'donut'? I København vedtog man donut-modellen, ligesom i Amsterdam. Burde der være noget, der hed 'global sygesikring' – mere magt til WHO? Det nye perspektiv viste sig her: Hver gang USA går ud, går Kina ind. COVID-19-krisen forstærkede statsmagten, både når det gælder massiv intervention i økonomien og overvågning af befolkningens adfærd.

Men hvad var der overordnet galt? En af systemfejlene hedder efter alt at dømme LEAN. Overalt i verden havde 'sund fornuft' været sparet væk af LEAN-herredømmet – hvad enten det gælder Forsvaret i Danmark, Skat – eller beredskabsudstyr globalt. LEAN betød, at man ikke skulle have lagre af noget som helst: Hverken materielt eller mentalt. Ingen historisk hukommelse – og ingen mundbind, håndsprit eller respiratorer, som hurtigt kom på det sorte marked og blev en politisk skandale i Danmark med 'hjælp' til Italien.

EU, en enlig stormagt af demokratier (plus-minus), fik en genopretningspakke i hus, men ser sig presset af autokrater til alle sider. Trump, der har udnævnt EU til fjende, Putin, der kan lukke og åbne for gassen – og Erdogan for flygtningestrømmen. Kina splitter Europa med sensitive opkøb og med

cyberangreb på hospitaler, angiveligt.

Det er kvinder, der statistisk set tager de fleste sygedage, og tre kvinder, Merkel, Margrethe Vestager og Ursula von der Leyen, der skal redde Europa med en fælles europæisk sygeforsikring, pandemicentre og Marshallhjælp til Afrika – i en bevidst opdateret klimaglobalisme, som sikkert langt fra er nok.

**Nationalisme er kampen for offerrollen, en revanchisme, som næppe bliver svækket fremover.**

Men EU er ikke kun presset udefra. Indadtil er der betydelig modstand mod at tænke internationalt i alle landene. Nationalisme er kampen for offerrollen, en revanchisme, som næppe bliver svækket fremover. Men Kina, der ser sig selv som førerhund i det multilaterale, træder gerne til, dér hvor nationalismen splitter.

Pandemien viser overalt, at det er de underbetalte, nedvurderede job, der er vigtigst, for at samfund kan fungere. Mens konsulentbranchens symbolanalytikere kan arbejde hjemmefra – og udbytte sig selv – er de uundværlige job lige præcis dem, der leverer menneskelige tjenesteydelser, hvor folk – gerne med minoritetsbaggrund – er mest udsat: Det er dem, der arbejder i frontlinjen, lever mest trangt og som risikerer livet for andre.

Aldrig har uligheden i verden været så synlig. I de lande, hvor uligheden er størst og nationalismen stærkest, rammer pandemien hårdest. For hvordan lukker man lige indiske megabyer ned? Favelaen i Brasilien? De ultraortodok-

se miljøer i Israel? I Rusland er det kvindejob at være læge – og derfor lav-status. Pandemien betød, at læger har kastet sig ud ad vinduerne i afmagt – eller under pres – navnlig i provinsen, hvor coronaudstyr er ikkeeksisterende.

Med massearbejdsløshed og frygten for sult, som de svageste lande er hjælpeløse overfor, står verden i flammer med den værste økonomiske krise siden Anden Verdenskrig. Pandemiens presserende dagsorden har skabt en ny tidsånd.

Vi kan vente mere oprør, nye bevægelser, både fra højre og fra venstre: Ordensmagten er ikke vant til at se sig selv som samfundsnedbrydende (USA). Hvide er ikke vant til at se sig selv som racister. Menigmand er ikke vant til at se sig selv i rollen som overgrebsmænd som i *#MeToo*. Folk i oliebranchen er ikke vant til at se sig selv som sorte svin. Fra hygge til helvede. Dét, der indtil nu blev betragtet som højstatus, charterferier og krydstogter, lyder allerede som en gys.

### Ulighed og slaveri

Oprøret, volden, bredte sig i mange hjem, og det blev svært for kvinderne at holde afstand i de overfyldte nødkrisecentre. På apotekerne i Paris skulle man bare hviske en kode for at få hjælp. Ligesom i de forrige ungdomsoprør hørte man igen, at kernefamilien havde spillet fallit, der måtte nye livsformer til og de skulle være *queer*! Det har hidtil ikke været muligt at præcisere hvor meget gratis arbejde i hjemmet, der udføres af kvinder. Nedlukningen, hvor kvinder både skulle passe deres arbejde hjemmefra, passe børn

og deres skolegang, vask, madlavning og husholdning, vil give mere præcise data.

Racisme, kvindegramseri og anden forurening har aldrig været dagens ret. Men de yngre generationer raser på en mere radikal måde over 'strukturel' diskriminering af køn og etnicitet – klima.

Både i Teheran og Beirut, hvor gadeprotesterne mod de autoritære regimer blev standset af pandemien, står Kina klar med investeringer.

Både USA og Storbritannien, hvor uligheden er vokset mest alarmerende, står i oprørets tegn. For det er her, middelklassen er eroderet mest – og hvor konsekvenserne for Storbritannien efter alt at dømme bliver en håbløs exit fra EU, der allerede har kostet Storbritannien mere end hele medlemskabet gennem 47 år.

Borgerkrigsagtige tilstande truer med præsidentens indsættelse af paramilitær i *The Divided States of America*, hvor mange borgere er bevæbnede for at føle sig trygge – og børn bange for at blive skudt, hvis de går i skole. Politiet agerer derefter. Navnlig med fængsling eller drab på sorte borgere. Protestbevægelsen Black Lives Matter har bredt sig – sammen med viljen til at vælte slavehandlere, krigsgeneraler og andre af historiens hvide helte ned fra heste, sokler og piedestaler: 'Patriarkatet falder'. Igen?

Slaveri hører ikke kun fortiden til. Tværtimod har den globale kapitalisme medført en æra af nye former for slaveri: Millioner af migrantarbejdere på Saudi-halvøen, *sweatshops* i Asien indrettet som koncentrationslejre,

slaveri indenfor sejlads, transport og i byggesektoren, hvor drenge samles op i fattige landområder og arbejder for en skål ris om dagen. Tjenestepiger importeret fra Østen til Libanon, afrikaniske sexarbejdere i EU. Og så er der alle de arbejdsslaver, der skal være taknemmelige, fordi de får løn: Afrikanere på amerikanske slagterier, østarbejdere i den tyske kødindustri, der stuves sammen som slagtedyr. Det er takket være corona, at vi nu kender til de slavelignende forhold, fordi de er blevet epicentre for pandemien ustandselige opblussen.

Vi kan ikke just påstå, at vi ikke vidste, at slaveri findes.

Det eneste, der er ukendt for de fleste i Vesten, er det ærekære Kina, hvor lægen Li Wenliang til myndighedernes forbitrelse blev en folkehelt, da han advarede mod corona, inden han døde – og folkevreden bredte sig. Ligesom Gorbatsjov har hævdet, at Tjernobyl væltede Sovjetunionen, har der været spekulationer over, om corona kunne vælte Kina. Men som enhver mahjong-spiller ved, betyder tegnet for Kina 'landet i midten'. Og den elegante Sung-skål fra dengang for tusind år siden, hvor vi selv boede i jordhuler, minder om, at Kina som verdensmagt er det 'normale' – Vestens dominans bare en parentes, der skyldtes opfindelsen af dampmaskinen. Nu er vi tilbage til *the new normal*, hvor man spiser flagermus med pinde, og med en opdatering af Silkevejen, der binder Europa, Afrika og Mellemøsten sammen med Kina. Mere end 70 lande vil blive handelsmæssigt afhængige af Kina. Hvad

hedder autonomi på kinesisk? Dét er der ikke noget, der hedder. Det hårdnakkede autokrati får hovedpine af Xinjiang, Tibet, Taiwan – og migræne af Hongkong.



**I coronamånederne hørte man intet om terrorisme, flygtninge og indvandrere, en politiseret frygt, som havde monopoliseret nationalbevidstheden i de sidste tyve år.**

Det er et styre, der kan planlægge og tænke tredive år frem i tiden, fordi de regner med stadig at være ved magten, og hvor befolkningen har betalt – og betaler – en blodig pris med koncentrationslejr-lignende forhold for deres minoriteter. Men man har en flere tusindårig handelskultur bag sig med Konfutse i bagagen, hvis analekter man kun kan blive klogere af: ”Er det ikke vidunderligt at lære og at repetere?”, ”Er det ikke vidunderligt at møde folk fra fjerne lande?”

Det ville nok være naivt at tro, at man kan lære kineserne noget – eller at de skulle have andre forbilleder end sig selv.

Kun én frygt ad gangen kan rummes. I coronamånederne hørte man intet om terrorisme, flygtninge og indvandrere, en politiseret frygt, som havde monopoliseret nationalbevidstheden i de sidste tyve år. Men lige pludselig: stille – ikke en lyd. Hvordan gik det da med mundbind, håndhygiejne og social distancering i verdens flygtningelejre? Også tragedien i Syrien blev glemt, selvom 'Assads Nürnberg' endelig er gået i gang i Koblenz, Tyskland, med rapporter om forbry-

delser mod menneskeheden fra flere lande i EU.

Massearbejdsløshed og sult – som følge af pandemien – vil kræve en større global koordinering, økonomisk og sundhedsmæssigt. I utallige lande som Myanmar i øst, Ecuador, Peru og Chile i vest vil ingen blive behandlet for corona, for der er intet sundhedsvæsen som sådan. I mange lande hedder strategien *'coexist with corona'*.

Under Anden Verdenskrig, hvor initiativet til FN blev taget af Roose-

velt og Churchill, kunne nationalstaten indskrænke sin suverænitet af hensyn til en højere kollektiv nødvendighed. Vi lever nu under lignende omstændigheder: En verdensomspændende sundhedskrig mod en global epidemi. Som Dag Hammarskjöld sagde om tilblivelsen af FN, der snart kan fejre sine 75 år: ”Det var ikke for at lukke menneskeheden ind i paradiset, men for at redde den fra helvede.”

○○○



# WHO i pandemi- orkanens øje

Af **Steven L. B. Jensen**

**Der har været meget kritik af Verdenssundhedsorganisationen i forbindelse med coronakrisen. USA har i raseri meddelt, at de vil trække sig helt ud. Men medlemslandene har mest af alt kun sig selv at takke for, at det er gået så skidt.**

Vi har alle fået lidt af et crashkursus i epidemiologi, virologi og global sundhed i løbet af 2020. Samtidig har COVID-19-pandemien i den grad sat spotlyset på Verdenssundhedsorganisationen (WHO). Det er der gode grunde til. WHO er FN-systemets ledende sundhedsorganisation og dermed en central aktør i det multilaterale system. Fokus har dog ofte været for snævert. Problemerne handler nemlig om meget mere end WHO's ageren. Der er imidlertid stærke interesser, der foretrækker at reducere debatten til netop dét perspektiv for at flytte opmærksomheden og eventuelt ansvar væk fra dem selv.

Hvis man ønsker en seriøs diskussion af WHO's håndtering af COVID-19-pandemien, er man nødt til konsekvent at inddrage medlemsstaternes rolle og ansvar i analysen. Man kan for eksempel stille spørgsmålet 'lever medlemsstaterne op til deres internationale forpligtelser?' Samtidig bør vi interessere os for det, som man kan kalde 'sundhedsinternationalisme'. Det er netop denne internationalismes livsvilje, som vi bør tage pulsen på i lyset af det, som vi har gennemlevet i 2020.

FN's medlemsstater afgør i udstrakt grad grundvilkårene for WHO's virke og dermed dens evne til at agere i globale sundhedskriser. Det har i årtier været velkendt, at WHO var underfinansieret. Samtidig har der været en løbende debat om organisationens effektivitet. Denne debat har fokuseret på særligt to aspekter: behovet for administrative reformer internt i WHO samt på det langt bredere spørgsmål om *global health governance*.

Steven L. B. Jensen er seniorforsker ved Institut for Menneskerettigheder. Han er ph.d. i historie og er ekspert på menneskerettighedernes historie og institutioner, FN-systemet og menneskerettighedsdiplomati og særlig fokus på sundhed, LGBT-rettigheeder samt økonomiske og sociale rettigheder.

Dette sidste aspekt henviser til den institutionelle arkitektur, hvormed det internationale samfund organiserer det globale sundhedsarbejde og hvordan denne kan styrkes og gøres mere tidssvarende.

WHO er nemlig ikke den eneste FN-aktør, som arbejder med sundhed. Det gør UNAIDS, Verdensbanken og UNICEF for eksempel også på forskellige måder. Dertil kan tilføjes den Geneve-baserede Globale Fond til Bekæmpelse af AIDS, Tuberkulose og Malaria. Den er udenfor FN-systemet, men spiller en meget væsentlig rolle, hvad angår finansieringen af globale sundhedsindsatser, og kan også beskrives som en international organisation i form af et såkaldt *public-private partnership*. Man skal altså helst have blik for både det bredere institutionelle landskab og staternes ageren for at analysere feltet i sin helhed.



**Organisationen er blevet kritiseret for at handle for langsomt, for at være følgagtig overfor Kina og for ikke altid at give klare og veltimede retningslinjer.**

COVID-19 har dog som nævnt sat et særligt kritisk spotlys på WHO. Organisationen er blevet kritiseret for at handle for langsomt, for at være følgagtig overfor Kina og for ikke altid at give klare og veltimede retningslinjer for, hvordan staterne burde håndtere pandemien.

### Den 75-årige FN-nisse

Der er ingen tvivl om, at der er et stort behov for, at WHO udfylder sin videnskabelige, koordinerende og vejledende globale lederskabsrolle, samtidig med at organisationen yder teknisk bi-

stand til de medlemslande, som i særlig grad er afhængig af denne. Det er dog her, at en 75-årig FN-nisse flytter med.

Internationalisme er altid indlejret i statsuveræniteten på forskellige – synlige og usynlige – måder. Det er en virkelighed og et paradoks, som altid har defineret FN's arbejde. Denne dualitet er indbygget i FN-pagten fra 1945. WHO's arbejde er ingen undtagelse, men det gør dem særligt udsatte i en krisetid. WHO er blevet gjort til både syndebuk og skydeskive af nogle stater, som ønskede at placere skylden for pandemiens udbredelse og staternes egen mangelfulde indsats andetsteds end hos dem selv.

Præsident Donald Trump har i særlig grad gjort sig skyldig i dette. Han har meddelt, at han vil trække USA ud af WHO på grund af organisationens formodede svigt. Det er velkendt, at USA reagerede alt for sent og mangelfuldt på truslen fra COVID-19. Trump-administrationen modtog efterretninger om coronavirus og dens potentielle alvor allerede i løbet af januar.

Det er her værd at sammenligne USA med Sydafrika. Sydafrika iværksatte sit epidemiske nødberedskab allerede den 29. januar – to dage før WHO erklærede COVID-19 for en "Public Health Emergency of International Concern" (PHEIC) 31. januar. Da Danmark lukkede ned 11. marts, havde Sydafrika brugt de foregående fem uger på blandt andet at træne 3.000 sundhedspersoner i håndteringen af den forventede epidemi. Man havde også fået sit lederskab på plads til at håndtere sundhedskrisen – en proces, hvor man klogt gjorde brug af dyre-

købte erfaringer fra landets omfattende HIV/AIDS-epidemi.

Det var rettidig omhu i et land, som på det pågældende tidspunkt var i både en social og økonomisk krise, som ellers nok kunne have taget al opmærksomhed. Sydafrika fangede signaler fra WHO – herunder fra de interne diskussioner i organisationen, som på dette tidspunkt løbende diskuterede udviklingen – og der blev handlet på dem tidligt for at sikre etableringen af en form for kriseberedskab.

USA's regering derimod, som endda har flere ansatte med sundhedseksperise udstationeret internt i WHO, og som var med i selvsamme diskussioner, var slet ikke gearet til at reagere på analyser og egne efterretninger. Den manglende amerikanske respons er ikke WHO's skyld. De blev dog gjort til syndebukke i processen, fordi det har været politisk opportunt. Denne adfærd er desværre blevet et af internationalismens grundvilkår – særligt i de seneste år.

Oveni dette er WHO også blevet en storpolitisk kampplads i et langt større magtspil mellem USA og Kina. For multilaterale institutioner er det ikke et ukendt fænomen at være fanget i en sådan krydsild, men det er særdeles alvorligt midt i en global pandemi, og WHO's ledelse og eksperter kan ikke gøre meget ved det. Det er staterne, som har magten.



**WHO er blevet en storpolitisk kampplads i et langt større magtspil mellem USA og Kina.**

WHO's generalsekretær Tedros Adhanom Ghebreyesus har vedvarende opfordret medlemslandene til at udvise sammenhold i kampen mod COVID-19.

Han har med stor tydelighed beskrevet, hvad konsekvensen af splittelse ville være, nemlig ”*many more body-bags*”. Pandemiens fortsatte hærgen viser, at han har haft ret.

### **Chancen, der ikke blev grebet**

Relationen mellem WHO som organisation og medlemsstaterne kunne have været anderledes.

Efter SARS-udbruddet i 2003 var der efterfølgende en diskussion om etableringen af et post-westfalsk system for global sundhed, som skulle gælde i håndteringen af pandemier. Ideen var at udvikle procedurer eller mekanismer, hvor det internationale system havde beføjelser til at være meget mere indgribende overfor staters suveræniteten for netop at forebygge eskalerende kriser, hvor fodslæbende stater ikke handlede hurtigt nok i at undgå smittespredning. Der var kort en åbning for nytænkning i kølvandet på SARS, men den lukkede hurtigt. For mange af FN's medlemsstater ville være imod gennemførelsen af sådanne tiltag.

WHO har siden dengang – og SARS-responsen vurderes som en succes – haft store udfordringer i, hvordan de skulle forholde sig til udbrud, som kunne udvikle sig til globale sundhedskriser. De agerede alt for sent på faresignalerne omkring udbruddet af ebola i Vestafrika i 2014. De efterfølgende vurderinger var stærkt kritiske overfor WHO's sendrægtighed. De havde også været alt for forsigtige i forhold til at advare og mobilisere det internationale samfund. Andre var meget hurtigere til at forstå alvoren og træde til – for eksempel Læger Uden

Grænser – og det var et prestigetab for WHO, som skabte tvivl om organisationens evne til krisehåndtering.

Der kom derfor en række tiltag i kølvandet på ebolaepidemien, fordi medlemsstater ønskede handling. Dette har inkluderet etableringen af WHO's Health Emergencies Programme, hvor der er tilknyttet en uafhængig komité til at monitorere og rådgive WHO i forbindelse med sundhedskriser.

Det har bragt større fokus på WHO's kapacitet til at handle samt medlemsstaternes ansvar for at sikre denne. Komitéen udarbejdede allerede i maj 2020 en foreløbig rapport om WHO's COVID-19-respons i perioden fra januar til april 2020. Rapporten understregede vigtigheden af internationalisme som et vilkår for effektivitet. Det blev således konkluderet:

*“No single Member State can hope to defeat this virus solely with the tools that exist within their own borders. Yet there has been a palpable lack of global solidarity and common purpose. That is a recipe for extending and worsening the global outbreak, leaving all countries less secure. A successful pandemic response hinges on inter-connected global systems and networks: of scientific expertise, medical supply, trade, innovation, and production. The rising politicization of pandemic response is a material impediment to defeating the virus, while it aggravates other health, social and economic impacts. WHO cannot succeed without unified global political support during the next phases of the pandemic.”*

Det er her – i vadestedet mellem internationalisme og suverænitetshævdelse

– at vi stadig står, fire måneder efter at disse ord blev nedfældet og præsenteret til WHO's årlige forsamling.

Der vil komme flere evalueringer af WHO's indsats. Det er allerede sat i værk. Der vil blive udtalt kritik og blive udarbejdet anbefalinger på basis af denne læring. Analyserne kan være troværdige og ganske udmærkede, men man skal heller ikke være naiv. Idéen om *accountability* er ofte ensrettet trafik medlemsstaternes optik. Medlemsstaterne retter søgelyset mod FN-organisationerne og næsten aldrig mod sig selv.

Det er et privilegie, som medlemsstaterne har og som de bruger. Problemet er bare, at det alt for ofte bibringer en misvisende forståelse af, hvad det reelle forløb har været.

Global sundhed fortjener og har brug for noget, som fungerer så meget bedre. Sandheden er dog, at denne fundamentale ubalance mellem FN-organisationerne og medlemsstaterne er med til at kendetegne den krisetilstand, som internationalt diplomati i disse år opererer i. Det er så at sige internationalisme version 2020.

Prisen for denne tilstand er meget høj i både menneskeliv og i sociale og økonomiske konsekvenser. Det kunne være anderledes, men som den italienske matematiker og forfatter Paulo Giordano har skrevet i en af COVID-19-tidens bestsellere *I smittens tid*: ”I smittens tid er manglen på solidaritet først og fremmest en mangel på forestillingsevne.” Det er denne politiske tilstand, som det internationale samfund sejler rundt i midt i en pandemiorkan.



# 2020 skulle være klimakampens år. Så kom coronakrisen

Af Janos Pasztor\*

**På den ene side viste coronakrisen, at verden kan handle hurtigt og markant overfor store trusler. På den anden side har krisen fortrængt klimaet fra dagsordenen mange steder og forsinket de internationale forhandlinger. Det er nu, vi skal tilbage på sporet.**

Eftersom klimarelaterede konsekvenser udfoldes med stigende intensitet, har 2020 hele tiden set ud til at blive et vendepunkt for klimadiplomati og klimaindsatser. Hvordan vil COVID-19 påvirke dette på kortere og længere sigt? Vil COVID-19 hjælpe eller hindre klimaindsatsen?

Udbruddet ses af mange som et bevis på en langt større systemisk bæredygtighedskrise – det sammenkobler

ikke blot klimaforandringer og biodiversitet, men miljøet som helhed, med social og økonomisk udvikling, som kræver meget mere handling, hurtigere og bedre, og nye styreformer til at styre det. Hvorvidt verden er opgaven voksen, er en anden sag.

”Coronavirus har endnu engang demonstreret, at menneskers sundhed og planetens sundhed er uløseligt forbundet,” som en nylig artikel fra Stockholm Resilience Center udtrykte det. ”Hvilken indflydelse, pandemien på lang sigt får på den globale bæredygtighed, er op til os.”

Men indsatsen mod COVID-19 har også vist noget andet: at da vi stod over for en øjeblikkelig krise med livstruende risici for alle, var man i stand til at træffe

---

Janus Pasztor (f. 1955) er en ungarsk-schweizisk diplomat, som er Senior Fellow ved Carnegie Council for Ethics in International Affairs og direktør for Carnegie Climate Governance Initiative (C2G). Hans primære beskæftigelsesområder er inden for energi, klima og bæredygtig udvikling. Pasztor er uddannet fra Massachusetts Institute of Technology (MIT), og har bl.a. arbejdet for FN og WWF International.

*\*artiklen er skrevet med bidrag fra C2G-holdet i Geneve.*

---

drastiske foranstaltninger langt hurtigere end hidtil antaget.

Så hvad betyder dette for klimaindsatsen? Det enkle svar er, at det er for tidligt at sige. Mens klimakrisen har visse karaktertræk til fælles med coronakrisen, er der også store forskelle. Truslernes egenska-

**Da vi stod over for en øjeblikkelig krise med livstruende risici for alle, var man i stand til at træffe drastiske foranstaltninger langt hurtigere end hidtil antaget.**

ber er for eksempel meget forskellige. Ikke desto mindre kan indsatsen mod COVID-19 give nogle vigtige erfaringer.

I årevis har eksperter opfordret nationale, regionale og globale systemer til at forberede sig på en kommende pandemi. I praksis viste mange af forberedelserne på tværs af niveauer sig at være dybt utilstrækkelige, hvilket gjorde, at verden har måttet opfinde løsninger undervejs.

Mange steder har det medført friske og udfordrende debatter om krydsfeltet mellem videnskab og politik og den offentlige fortolkning af beviser. Det har også fremhævet og forværret problematikker som ulighed, uretfærdighed og magtubalancer – herunder omkring race, køn, alder og klasse.

### Verden står overfor svære valg

Alle disse problematikker er også gældende for klimaforandringer. Med forskellige tidsperspektiver, men grundlæggende på lignende vis, har eksperter i mindst tre årtier talt om den krise, klimaforandringerne ville forårsage, og de potentielle løsninger herpå. Eksperter har den senere tid i stigende grad med fakta og med observerbare fænomener kunnet demonstrere, at denne dystre fremtid nu er over os.

I begge situationer står regeringer over hele verden over for meget svære valg, både socialt, politisk og økonomisk. Hvordan støtter man økonomier, der skal finde en løsning på en generations største udfordring? Vil man forsøge at genoplive en form for 'business as usual' med alle dets medfølgende klimarisici, eller vil man benytte lejligheden til at støtte mere grundlæggende ændringer, der kan medføre andre udfordringer?

Vil lande forpligte sig til mere effektive systemer for internationalt samarbejde med tiltrængte reformer eller vende sig mod mere lokalt orienterede eller isolatistiske tilgange?

Det er for tidligt at afgøre, hvilke tendenser der vil være fremherskende. Men mens diskussionerne fortsætter, intensiveres klimaforandringerne. Og jo længere handling udsættes, desto værre vil situationen være, og valget mellem mulighederne for at holde temperaturen ved mere sikre niveauer bliver stadig vanskeligere.

### Klimadebattens tilstand

Da COVID-19 ramte, var det fristende at håbe, at det kunne mindske klimaforandringernes presserende karakter. Det stod dog hurtigt klart, at det modsatte var tilfældet. I en periode faldt CO<sub>2</sub>-udledningerne drastisk. En undersøgelse i tidsskriftet *Nature Climate Change* i maj bemærkede, at "på det højeste faldt udledningerne i de enkelte lande med 26 procent i gennemsnit."

Nogle analytikere forudsagde det største årlige fald i CO<sub>2</sub>-udledninger nogensinde; Det Internationale Energiråd

(IEA) forventede et globalt fald på 8 procent, svarende til det laveste niveau siden 2010. Det er vigtigt at bemærke, at det vil være nødvendigt med en gennemsnitlig nedskæring på 7,6 procent om året de næste ti år for at begrænse den globale temperaturstigning til 1,5 grader, ifølge FN's Miljøprogram's estimat fra 2019.

Men selvom CO<sub>2</sub>-udledningerne faldt sammenlignet med året før, fortsatte de ikke desto mindre, og CO<sub>2</sub>-koncentrationerne fortsætter derfor med at stige (og det vil de blive ved med, indtil verdens nettoudledning går i nul). Globale temperaturer steg også.

”Maj 2020 var den varmeste registrerede maj måned nogensinde,” sagde World Meteorological Organization i juni. ”Kuldioxidkoncentrationer målt ved Mauna Loa-observationsstationen i Hawaii nåede sæsonens højdepunkt med 417,1 dele per million for 2020 i maj, den højeste månedlige måling nogensinde registreret.”

FN's Miljøprogram advarede i maj om, at CO<sub>2</sub>-koncentrationerne på grund af menneskeskabte CO<sub>2</sub>-udledninger ikke blot er stigende, men accelererende: ”Ingen bør tro, at klimakrisen er forbi – på ingen måde.”

På trods af det sidste halve års klimagvinster er der ifølge IEA ”ingen grund til at fejre, da de er resultatet af en global sundhedskrise, stigende arbejdsløshed og enorme økonomiske vanskeligheder [...] Det er nødvendigt med smarte og

en lang række sektorer for at nå langsigtede klimamål.”

Uanset hvilken retning klimapolitikken og dens implementering bevæger sig i, er der én ting, der er sikker: der skal stadig gøres en enorm indsats i hvert eneste hjørne af verden for at holde den globale opvarmning under 1,5 grader. Selv en global nedlukning uden moderne fortilfælde har ikke stoppet tendensen. Og den økonomiske afmatning, vi ser nu, er ingen måde at løse klimakrisen på.

### Hvad med klimaforhandlingerne?

Mine nylige samtaler med beslutningstagere og deres rådgivere viser, at det er blevet mere kompliceret at adressere klimaforandringer. Nedlukninger og rejsebegrænsninger har gjort internationale klimaforhandlinger (hvor alle lande skal deltage) praktisk taget umulige med store møder, der udsættes, og andre, der flytter online eller annulleres.

Det betydningsfulde COP26-møde blev udsat indtil november 2021, og meget af det forberedende arbejde blev også udsat til 2021 – alt det koster tid, som verden dårligt har råd til at miste. Et af de få lyspunkter er, at det internationale samfund måske vil have bedre tid til at forberede sig til COP26, herunder i lyset af det amerikanske valg – uanset hvad udfaldet af dette måtte blive.

Andre vigtige processer blev også forsinket, herunder arbejdet under konventionen om biologisk mangfoldighed (CBD) og FN-konventionen til bekæmpelse af ørkenspredning (UNC-CD) samt arbejdet i Det Mellemstatslige Panel for Klimaændringer (IPCC).

**Den økonomiske afmatning, vi ser nu, er ingen måde at løse klimakrisen på.**

ambitiøse regeringstiltag for at tilvejebringe den slags vedvarende strukturelle tilpasninger, der er nødvendige inden for

Civilsamfundsgrupper har voksende vanskeligheder med at nå vigtige målgrupper; Carnegie Climate Governance Initiative (C2G), som jeg står i spidsen for, har været nødt til at justere sine arbejdspraksisser betydeligt. Tabet af ansigt-til-ansigt-diplomati i korridorer, sideværelser og caféer – som traditionelt er så vigtigt for at nå frem til aftaler, skabe nye forbindelser og idéer – viser sig at være et alvorligt problem.

Disse forhindringer øger faren for yderligere at reducere et allerede begrænset spillerum, hvad gælder at holde

**2020 var det år, hvor klimaambitionerne skulle have nået nye højder, og COP26 skulle have været en skelsættende begivenhed.**

temperaturstigningerne under 2 eller 1,5 grader celsius.

2020 var det år, hvor klimaambitionerne skulle have nået nye højder, og COP26 skulle have været en skelsættende begivenhed. På kort sigt har hæmningen af internationalt diplomati – sammen med nogle landes tendens til at trække sig ud af internationale mekanismer – gjort dette endnu vanskeligere at opnå.

### **Grønne reformer og den nye gæld**

Hvordan vil regeringers nationale eller regionale genopretningsplaner mon påvirke klimapolitikken i denne frustrerende internationale situation?

Udsynet til en dramatisk stigning i offentlig låntagning og forbrug i mange økonomier har skabt et narrativ om, at det netop giver muligheder for at *'Build Back Better'* – at genopbygge bedre.

”Regeringers rolle er blevet nulstillet. Mennesker og samfund er parate til

at acceptere et ekstraordinært niveau af statslig indgriben på grund af det opfattede trusselsniveau fra COVID-19,” bemærkede PricewaterhouseCoopers i et indlæg om corona og klimaforandringer. ”At håndtere klimakrisen vil kræve lignende altomfattende indgriben [...] Når økonomien genstartes, er det afgørende, at både regeringer og virksomheder genopbygger på en bedre måde, og derigennem bliver klar til ikke blot at konfrontere klimakrisen, men til at overvinde den.”

I praksis er billedet dog uklart. Selvom mange økonomier forpligtede sig til at gøre mere for at håndtere klimaforandringer, så fortalte deres stimuluspakker undertiden en mindre overbevisende historie.

Ifølge konsulentfirmaet Vivid Economics var stimuluspakkerne fra 17 store økonomier i midten af juni domineret af ’potentielt skadelige bidrag’: ”På trods af de røster, der opfordrer til lånebetingelser og grøn genopretning, så synes stimulerende tiltag indtil videre at have været relativt vilkårlige hvad angår klimaforandringer.”

I henhold til Energy Policy Tracker har G20+-lande givet tilsagn om 160 milliarder dollar til fossile brændstoffer – 49 procent af alle offentlige penge, der tilføres energisektoren.

Dermed ikke sagt, at der slet ikke er nogen anledning til håb. I juli vedtog Den Europæiske Union efter hårde forhandlinger med succes en genopretningspakke på 750 milliarder euro, i tillæg til et syvårigt budget på 1,1 billioner euro. Heraf er 30 procent målrettet mod klimabeskyttelse. *Bloomberg Green*



kaldte det ”historiens største grønne stimulus.”

Der er også en vis forsigtig optimisme omkring kinesiske bestræbelser på at øge fokus på miljøstyring. Alligevel har billedet i mange regioner og lande været mindre opmuntrende, og i nogle tilfælde er der blevet taget skridt mod aktivt at sænke CO<sub>2</sub>-udledningslofter.

Det er også vigtigt at huske på, at uanset hvilke pakker, der bliver lavet, står økonomier over hele verden stadig over for en af de værste økonomiske kriser i årtier, hvis ikke århundreder. Mange virksomheder vil blive alvorligt beskadiget, hvis de i det hele taget overlever, og stigende offentlig gæld vil skulle adresseres. Disse økonomiske udfordringer vil skabe yderligere geopolitisk ustabilitet – i sig selv potentielle barrierer for nationale og internationale tiltag rettet mod at håndtere klimaforandringer.

Alt dette kan kaste en betydelig skygge over fremtidige investeringer, inklusive på klimaområdet.

## Nye tilgange

Jo længere samfund venter med at tackle klimaforandringer, desto mere besværlig vil vejen til et bæredygtigt klima blive. Med henblik herpå overvejer videnskabsfolk og politikere i stigende grad en række nye fremgangsmåder til at reducere risici ud over traditionelle tiltag såsom reduktion af udledninger, forøgelse af kulstofdræn og tilpasningsforanstaltninger.

Disse nye fremgangsmåder inkluderer fjernelse af kuldioxid fra atmosfæren i stor skala (*'carbon dioxide removal'* eller CDR), som ville adressere den primære menneskelige kilde til klimaforandrin-

ger: den atmosfæriske koncentration af drivhusgasser, og refleksion af mere sollys tilbage i rummet for at afkøle planeten (*'solar radiation modification'* eller SRM), hvilket ville adressere et symptom på klimaforandringerne: de stigende globale temperaturer.

På nuværende tidspunkt menes ingen af disse tilgange nogensinde at være i stand til at erstatte behovet for reduktion af udledninger og andre tiltag til at opbygge modstandsdygtighed og tilpasning til uundgåelige ændringer. De ville under alle omstændigheder være nødt til at være en del af en bred vifte af tiltag til reduktion af udledninger til netto nul – og i sidste ende til netto negativ – og blive anvendt i forbindelse med bredere mål for bæredygtig udvikling.

Alligevel er det sandsynligt, at nogle af disse nye tilgange vil være nødvendige. IPCC udtalte i sin særberetning fra 2018, at “alle veje til at begrænse den globale opvarmning til 1,5 grader celsius (med begrænset eller ingen overskridelse af temperaturmålet) forudser brugen af fjernelse af kuldioxid (CDR) i størrelsesordenen 100-1000 gigatons CO<sub>2</sub> i løbet af det 21. århundrede.”

Politikere og virksomheder over hele verden er begyndt at undersøge en række potentielle CDR-tilgange, herunder naturbaserede, teknologiske samt hybrider af de to. Som de gør dette, bliver det mere og mere tydeligt, at CDR i stor skala også vil være dybt udfordrende – det rejser spørgsmål om arealanvendelse, varigheden af fjernelser, omkostninger og økonomisk støtte og mange andre spørgsmål, der skal behandles gennem en række styringsprocesser, fra det nationale til det internationale.

Omkostningsestimater varierer betydeligt – fra så lidt som 10 dollar per ton fjernet CO<sub>2</sub> for nogle af de naturbase-rede tilgange til flere hundrede dollar for nogle af de teknologiske tilgange – og det er sandsynligt, at der vil være behov for at skabe incitamenter. Tidsrammerne for at nå de nødvendige CDR-niveauer kan løbe op i årtier.

Der er ingen magiske løsninger her, og temperaturerne fortsætter med at stige. Tidsvinduet for at identificere samfundsmæssigt acceptable løsninger blandt forskellige CDR-muligheder er ved at lukkes.

Stigende temperaturer kombineret med manglen på de transformerende ændringer, der kræves for at opfylde Parisaftalens mål, har også ført til en vis fornyet interesse for SRM som en potentiel nødløsningsforanstaltning for at undgå, at temperaturstigningen når farlige niveauer.

I USA bemærkede en nylig klimaplan fra Det Demokratiske Parti, at ”hvis den globale indsats for at mindske kulstofudledning slår fejl, i takt med at konsekvenserne af klimaforandringerne fortsætter med at forværres, kan regeringer overveje alternative tilgange til at gribe ind i det atmosfæriske klimasystem.”

Nogle vigtige forskningsaktiviteter er allerede i gang. Det rådgivende udvalg for en forskningsgruppe fra Harvard Universitet inviterede til debat om, hvordan det skulle hjælpe med at styre et eksperiment omhandlende stratosfærisk aerosolinjektion – en type SRM. I Australien undersøger forskere potentialet i ’*marine cloud brightening*’ – en anden type SRM, som ved at lysne skyer over havområder skal reflektere mere sollys. Nye og undertiden kontroversiel-

le idéer om ’klimareparation’ eller ’klimagendannelse’ vinder frem.

Der er dog store udfordringer forbundet med at identificere og håndtere de væsentlige risici og potentielle afvejninger, som nogle af disse tilgange kan medføre, og hvordan de måles op imod risiciene ved en varmere verden.

Bevidsthed, viden og diskussioner om SRM er kun lige begyndt, og eksisterende styringsrammer er simpelthen utilstrækkelige til at håndtere det omfang og den hastighed, hvormed nogle af dem nødvendigvis ville blive anvendt. Der er ikke engang enighed om hvilke ord, der skal beskrive dem.

Hvordan kan beslutningstagerne lære mere om disse idéer for at kunne træffe mere velinformerede beslutninger? På hvilket grundlag skal disse beslutninger træffes, af hvem og hvor?

Nogle af disse idéer blev udforsket FN’s fjerde miljøforsamling i begyndelsen af 2019. Som et resultat er interne og mellemstatslige drøftelser fortsat rundt om i verden.

I 2020, kort før COVID-19-krisen tog fat, havde en gruppe lande planer om at afholde en større informationsbegivenhed i FN i New York for at begynde at diskutere de geopolitiske og sikkerhedsmæssige implikationer af SRM. Det blev sat i bero indtil et senere tidspunkt.

Regeringernes evne til at reagere på konklusionerne i IPCC’s sjette vurderingsrapport vil være af afgørende betydning. Denne rapport vil undersøge, hvordan disse ekstra teknologier kan ændre de mulige veje til at nå målene i Parisaftalen.

Der arbejdes også på at skabe et uformelt globalt forum til at dele erfaringer og kaste et mere holistisk blik på fjernelse af

kuldioxid. Disse idéer er dog for det meste lidet kendte og urovækkende for mange. Skabelsen af et politisk rum til at anvende yderligere tiltag mod klimaforandringer var allerede før COVID-19-krisen op ad bakke, og er måske blevet svære nu. Der er dem, der mener, at det at reducere udledningerne er udfordrende nok i sig selv, uden også at skulle overveje yderligere tilgange, der kan underminere fokus på at få det gjort.

Men nye tilgange behøver ikke nødvendigvis at forringe andre. En ambitiøs klimaindsats er nødt til at omfatte fjernelse af kuldioxid samt hurtig reduktion af udledninger. Afhængigt af hvordan situationen udvikler sig, er vi muligvis også nødt til at overveje andre tilgange, såsom SRM.

Vi er nødt til at begynde at lære mere om dem nu – hvilke risici og fordele, de kan medføre, og hvordan man kan opfordre til at have en bredt favnende og inkluderende debat om hvordan det skal forvaltes. Dette inkluderer, hvordan man håndterer implikationerne af eventuelle beslutninger om *ikke* at gøre brug af dem.

### Den geopolitiske udfordring

Hvor efterlader dette os med hensyn til verdens parathed til at samarbejde om globale udfordringer generelt og nye tilgange til klimaforandringer i særdeleshed?

Om ikke andet har denne pandemi vist, hvordan tingene kan falde fra hinanden uden den rette styring – og understreget vigtigheden af at forberede sig på fremtiden. Vi er nødt til at blive bedre til at forudse og håndtere nye systemiske udfordringer på alle niveauer.

Det 20. århundredes multilaterale system af mellemstatslige processer og institutioner leverer som helhed ikke det nødvendige handlingsniveau, og der er behov for gennemgribende reformer for at være i stand til at adressere indbyrdes forbund-



**Klimaforandringer og de andre globale udfordringer kræver mere, ikke mindre, multilateralt samarbejde for at blive løst.**

ne bæredygtighedskriser i det 21. århundredes geopolitiske virkelighed.

Som reaktion herpå trækker nogle sig tilbage fra det nuværende multilaterale system, men uden at tilbyde alternativer. Og resultaterne er ikke opmuntrende. Verden opfylder ikke sine mål for klimaforandringer, biodiversitet og andre former for bæredygtig udvikling.

Det forekommer mig klart, at klimaforandringer og de andre globale udfordringer kræver mere, ikke mindre, multilateralt samarbejde for at blive løst. Dette inkluderer forbedring af de nuværende tilgange til multilateralt samarbejde samt udvikling af nye. Det vil kræve deltagelse af offentligheden såvel som effektive institutioner at adressere problemerne på holistiske måder på nationalt og internationalt plan.

Dette er ikke nogen nem opgave, men hvis verden ønsker at undgå at misligholde de internationale klimamål, ser jeg ingen anden udvej. Hvis vi kan anvende nogle af de erfaringer, vi gør os med COVID-19, på vores tilgang til klima- og bæredygtighedskrisen, har vi muligvis fortsat en chance.

○○○

*Oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.*

# 'Vores' globale øjeblik: Fra pandemi til global identitetskamp

Af Helle Malmvig

**Midt i en pandemi fik George Floyds voldelige død racedebatten til at eksplodere. Samtidigt er *cancel-culture*-krigene i fuld gang. Hvordan får vi skabt et offentligt rum, hvor der er reel ytringsfrihed og folk lytter til og lærer af hinanden? Det er vor tids store udfordring.**

Rygsækken står pakket i entréen. Det er aftenen før, jeg skal på gymnasietur til Østberlin. Forinden har vi kæmpet os gennem tykke bøger om Den Kolde Krig, Tysklands deling, dissidenter fra Østblokken. Men på fjernsynet ruller nu helt nye billeder henover skærmen, østberlinere og vestberlinere er kravlet op på Muren. Fra hver sin side hakker de store betonstykker væk med hamre, sten og hvad der findes i nærheden. Hujer, græder og omfavner

hinanden. Muren falder. 9. november 1989 var min generations første historiske øjeblik. Jeg mærkede vingesuset og så grænser blive ophævet.

2020 giver en lignende følelse af historisk tyngde og vendepunkt. De seneste måneder er en pandemi og en global identitetskamp rullet henover kloden. Black Lives Matter har fået statuer til at vælte og luften er ladet med revolution. Men stemningen er en anden; mere dystopisk og polariseret. Hvorfor? Hvordan gik vi fra en global sundhedskrise til en global identitetskamp, og hvilke konsekvenser har det for den offentlige samtale?

Det er marts. En regnfuld, grå, udstrakt måned. Vi følger de forskellige farvede kurver på antallet af indlagte og døde, ser lastbiler i Norditalien køre ligene bort. Verden lukker gradvist

---

Helle Malmvig (f. 1972) er seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier med fokus på international politik, fred og vold. Hun har en ph.d.-grad i international politik fra Københavns Universitet og har været gæsteforsker ved Brown University i USA. Hun er specialiseret i Mellemøstens sikkerhedspolitik, identitetspolitik samt æstetiske udtryk for magt og modmagt.

---

ned. Samtidig kommer børnene i hjemmeskole, arbejdsdagene forvandler sig til uendelige rækker af Zoom-møder; hjemlige sysler tager over. Mine venner og kolleger rundt om i verden laver tilsyneladende det samme som jeg, og jager frygten på porten med sort galgenhumor.

Min libanesiske veninde sender mig en lille video, hvor familien danser hiphop i køkkenet, alle iført det nu obligatoriske joggingsæt. I Frankrig er det alene et dagligt satireshow på YouTube, der angiveligt holder min ven fra at blive sindssyg i familiens konstante selskab.

Fra New York offentliggør min amerikanske kollega kagebillede efter kagebillede på Facebook. En hel særlig æblecrumble med marengs, en pink chokoladekage med tivolidrys, fragilité med tyk sirup og cashewnødder. Og i Beijing beskriver en af mine yndlingsforfattere med næsten komisk overskud, hvordan der nidkært afsprittes i deres lejlighedskompleks, og papkasserne med online køb, der hober sig op i hallen.

Angsten og usikkerheden er selvfølgelig med os. Men der er noget sært betryggende ved, at hele kloden deler samme frygt og samme småhyggelige overlevelsestrategier. Det føles for en stund som ét globalt skæbnefællesskab. Ingen går ram forbi. Alle holder ud derhjemme og deler det online.

Men det var naturligvis en bekvem illusion fra et ganske bestemt udkigspunkt; idéen om, at alle nu var i samme båd, en privilegeret fejlslutning. For

mens 'vi' arbejdede hjemme i jogginghabit og fik lavet snedkerkøkkener og strikkede pastelfarvede kashmirveste, så ramte den dødelige sygdom nogle langt mere end andre.

Næsten tre gange så mange sorte som hvide er blevet smittet med corona i USA. I Storbritannien udgør

etniske minoriteter en tredjedel af alle coronarelaterede hospitalsindlæggelser, men kun 13 procent af befolkningen. I Libanon levede 45 procent under fattigdomsgrænsen før pandemien – i dag er det 75 procent. Ligesom i resten af verden er det de velbjergede og velforbundne, som kan tage til et landsted i bjergene og arbejde hjemmefra foran computerne. Resten mister deres job eller er nødsaget til at tage offentlige transport på arbejde, sidde ved supermarkedskassen eller gøre rent på plejehjemmene. Stuvet sammen flere generationer i små lejligheder i Paris' *banlieues* eller New Yorks *prospects* er det langt sværere at undgå at smitten. Mange bliver dødeligt syge uden sikkerhedsnet og sundhedsforsikring. Pandemien virker som et ubarmhjertigt forstørrelsesglas, der blæser allerede eksisterende uligheder op i *super-size*. Virussen selv er en ny form for systemisk racisme, der diskriminerer og rammer skævt.

### Jeg kan ikke trække vejret

George Floyd holdes nede af politimandens knæ i gruppvækkende 8 minutter og 45 sekunder. Det sorte samfund i USA var allerede på briste-



**Pandemien virker som et ubarmhjertigt forstørrelsesglas, der blæser allerede eksisterende uligheder op i *super-size*.**

blevet smittet med corona i USA. I Storbritannien udgør

punktet efter årtiers politifølgelse og et straffesystem, der primært fængsler og henretter latinamerikane-re og sorte. Netop fordi coronavirus-sen havde ramt så skævt i månederne forinden, virkede pandemien som den sidste lille gnist, der skulle antænde det store bål. Karantænen gav hele verden en særlig mulighed for at følge med, når billeder af demonstrationer og fornyet politibrutalitet ramte skærmene hjemme i stuerne. Sympatidemonstrationer rejser sig i Europa, Afrika, Asien. Selv i det krigshærgede Idlib er der solidaritetsaktioner. Black Lives Matter er en global begivenhed, som giver anledning til en ny form for selvransagelse.

For den strukturelle racisme er så langt fra blot et amerikansk fænomen. Europas koloniale fortid og egne racistiske praksisser sættes under lup. I lande som Frankrig, Storbritannien og Belgien demonstrerer hundredetusinder mod racisme i politistyrkerne, en statue af Leopold II i Antwerpen og Edward Colston i Bristol fjernes. Også i Danmark raser debatten om dansk kolonialisme i Grønland og Vestindien og om graden af racisme i det danske samfund. Heller ikke den akademiske verden går fri. Securitization-teori anklages for at være racistisk, og Ole Wæver og Barry Buzans gensvar rejser en ny anklage om privilegieblindhed og sexismen. *New York Times'* debatredaktør James Benett presses til gå af efter at have publiceret et kontroversielt indlæg af en senator, der opfordrer til at sætte det amerikanske militær ind mod demonstranterne i Black Lives Matter. Den

millionsælgende forfatter J.K. Rowlings bliver offentlig udskammet og anklaget for transfobiske udtalelser om transseksualitet og køn.

Det får på ny borgerlige stemmer både i udlandet og Danmark til at råbe vagt i gevær. I et åbent brev til det indflydelsesrige *Harper's Magazine* skriver over 150 intellektuelle supernavne fra Rowlings til Rushdie under på, at den åbne fri debat er under pres, at ideologisk konformitet og selvcensur råder, at selve ytringsfriheden er på spil. Redaktører, professorer og journalister bliver angiveligt fyret eller presset til at have 'de rigtige' holdninger på grund af den omsiggribende identitetspolitik og krænkelssparathed. De tør ikke give deres ærlige mening til kende og gå imod strømmen, sådan som det liberale ytringsfrihedsprincip ellers fordrer.

Paradokset er imidlertid, at den modsatte side mener, at de også kæmper for den demokratiske ret til at ytre sig. Kan begge have ret?

### **Ytringsfrihedens to sider**

For at forstå, hvorfor begge positioner kan være gyldige, skal vi tilbage til demokratiets spæde begyndelse i oldtidens Grækenland. Her herskede to samtidige begreber for ytringsfrihed, *parrhesia* og *isegoria*. *Isegoria* var den lige ret for alle til at møde op i folkesamlingen og blive hørt. *Parrhesia* var frihed til at ytre sig, forstået som en tilladelse og modet til at tale ærligt til enhver, høj som lav, selv når det var fornærmende og overgribende tale. Det er den sidste form for ytringsfrihed og frie demokratiske debat, som *Harper's*-brevet forsvarede.

Men hvad nu, hvis den frie demokratiske debat aldrig er herredømmefri? Hvis der altid på forhånd er nogle, der har en privilegeret taleposition; som altid allerede har adgang og netværk, der gør, at de bliver hørt. Der nemt kan få deres perspektiv trykt i *New York Times* eller agere 'talking heads' på alverdens TV-stationer, hvis bøger sælger i millionvis og har flere hundrede tusinde følgere på twitter? Alt imens andre stemmer er tavse og usynlige?

**Hvad nu, hvis den frie demokratiske debat aldrig er herredømmefri?**

Det er her, at den anden græske forståelse af ytringsfrihed, *isegoria*, kommer ind. Eksempelvis argumenterer professor Judith Butler – og mange i Black Lives Matter-bevægelsen – for, at ytringsfrihed handler om den lige mulighed for at ytre sig i den offentlige debat. Og at den lighed ikke eksisterer, men skal skabes. Hvis spillebanen skal gøres mere lige, skal sorte og andre minoritetsstemmer sættes forrest. For at gøre plads til at de sårbare og marginaliserede kan blive hørt, må de historisk privilegerede eller hadefulde stemmer udgrænses.

Det rejser selvfølgelig et nyt paradoks. Hvis 'den (privilegerede) Anden' om nødvendigt skal ekskluderes, gøres tavs eller offentligt udskammes for at give plads til minoritetsstemmer, så bliver vi indenfor samme diskursive figur og installerer blot en ny ulighed. Et nyt herredømme. Hvert ringhjørne i den identitetspolitiske debat kan nu råbe, at det i virkeligheden er

os, der bliver 'silenced' eller 'cancelled', det er vores frihed til at udtrykke os, der knægtes. Begge påkalder sig friheden til at tale, men trækker på to forskellige historiske forståelser: *isegoria* og *parrhesia*.

### Hvor er rummet, hvor vi lytter?

I oldtidens Grækenland var *isegoria* og *parrhesia* afhængig af et afgrænset offentligt rum, hvor ytringsfriheden kunne udfolde sig: folkesamlingen eller *agora-en*. Jeg er ikke sikker på, hvor det rum er i dag. Det sted, hvor vi møder op, lytter, og er nysgerrige, hvor der er plads til at ændre holdning og blive klogere. Hvor 'den Anden' og 'det Andet' ikke på forhånd udelukkes, men skal undersøges.

Den nu afdøde franske filosof Jacques Derrida ville måske sige, at det ikke er et bestemt sted, vi mangler, men snarere en bestemt åbenhed, der kræves. Derrida bliver ofte taget til indtægt for identitetspolitikken, men det ironiske er, at Derrida gennem det meste af sit liv forsøgte at dekonstruere binære identitetskonstruktioner – såsom hvid/sort, mand/kvinde, heteroseksuel/homoseksuel – og det hierarki, de implicerer. De to sider får mening af hinanden, men det er aldrig givet, hvad det vil sige at være for eksempel hvid eller sort. Det er ubestemmeligt og uden essens. I stedet for skråsikre universelle principper var omdrejningspunktet for Derridas filosofi tvivl. Tvivl om at have ret, at sidde inde med sandheden. En bevidsthed om, at vi alle står på gyngende grund og aldrig helt kender de andre, og derfor må have en åbenhed mod det, som er forskelligt og fremmed.

På min studietur til Berlin i 1989 tog jeg en bid af muren med hjem. Den lille betonklump med blå graffiti blev et symbolsk stykke frihed. I tilbageblik kan den også læses som et symbol på blind selvbekræftelse. 'Vi' vandt Den Kolde Krig, 'vi' havde ideologisk ret, 'vi' stod på frihedens side. Uden blik for de spor af undertrykkelse og vold, som den vestlige liberalisme også trak med sig gennem historien. Black Lives Matter er blandt andet et opgør med den form for hvid selvforherligelse af den partikulære historie som universelt fremskridt. Men samtidig ligger der i kampråbet "*Black lives matter*" også en påkaldelse af det fælles menneskelige,

en *interpellation* henvendt til den hvide politibetjent, til det amerikanske retssystem, til dig og mig: sorte menneskeliv er også noget værd. Alle liv bør være lige meget værd!

Mit håb er, at den appel til det fælles menneskelige høres, og at begge sider i den identitetspolitiske debat i højere grad kan åbne sig for tvivlen og mærke jorden, der gynger under os. Lidt mindre sikre på at have ret, og på hvem 'den Anden' er, kan vi række ud efter muligheden for ikke kun at ytre os, men også at lytte.

○○○



# Danmarks svære balancegang i et kriseramt EU

Af Laurs Nørlund

**For en småstat som Danmark er der intet reelt alternativ til EU. Hverken NATO, FN, Norden eller WTO giver tilnærmelsesvist samme fordele. Så hvorfor ikke lave en ordentlig, fremsynet og helstøbt europastrategi? Her er nogle bud på, hvad en sådan bør indeholde.**

Samtidig med den voldsomme udvikling igennem de seneste mange år i den internationale og globale kontekst, som Danmark er placeret i, har den danske europapolitik stivnet. Mest tydeligt demonstreret af, at den seneste brede danske europapolitiske aftale daterer sig fra 2008 og i sin helhed er forældet og derfor ikke anvendelig som referencpunkt for dansk europapolitik.

Danmarks EU-politik i de senere år lever ikke op til basale krav til en effektiv politik og varetager derfor ikke hensigtsmæssigt danske nationale interesser.

Det er derfor både naturligt og nødvendigt, at der er ønske om en fornyet

diskussion om en reformulering af den danske europapolitik, såvel i regeringsgrundlaget for den siddende regering og selvstændigt formuleret af en række partier, der udgør et flertal i Folketinget. Ikke desto mindre synes der ikke at være den store interesse for en sådan åben reformulering af en dansk europapolitik hos regeringen, og per august 2020 er det endnu ikke klart, hvornår – og om – en politisk diskussion vil blive indledt.

## **EU er krisernes mester**

EU har været i krise ligeså længe, som nogen kan mindes. Der har været manglende folkelig opbakning til traktatændringer ved folkeafstemninger i lande som Danmark, Frankrig, Holland og Irland. Der har været kriser relateret til det finansielle system og kriser relateret til medlemsstaters offentlige gældsætning i lande som Grækenland og Italien. Der har været kriser i forbindelse med udviklingen i kraftige flygtningestrømme. Den briti-

Laurs Nørlund (f. 1961) er selvstændig konsulent. Han er fhv. repræsentationschef for Europa-Kommissionens repræsentation i Danmark og fhv. direktør for Eurostat. Nørlund er uddannet cand.scient.pol ved Aarhus Universitet.

ske folkeafstemning om udtrædelse af EU skabte også en krisetilstand i EU, og senest har den kaotiske håndtering af coronaepidemien og dens alvorlige økonomiske og sociale konsekvenser placeret det europæiske fællesskab i en ny vanskelig situation.

**EU har været i krise ligeså længe, som nogen kan mindes.**

Der er ingen grund til at tro, at EU ikke fortsat i de kommende år vil være udsat for situationer, der igen vil berettiggende anvendelsen af det lidt tilfældige begreb krise.

Ved alle disse lejligheder er der blevet stillet spørgsmål ved EU's fortsatte eksistens og muligheder for at overleve. Men man må konstatere, at både EU's institutioner og den folkelige opbakning til et sådant stærkt forpligtende internationalt samarbejde har vist sig særdeles robust.

Faktisk har de fleste af kriserne medført en styrkelse og intensivning af samarbejdet, og den folkelige opbakning til EU er også ifølge opinionsundersøgelser netop nu større end måske nogensinde før.

Det er også slående, at gennem de sidste tyve år har finansielle institutioner og internationale investorer konsekvent været villige til at holde euro-aktiver i en sådan grad, at euro-dollar-kursen, bortset fra kort efter årtusindskiftet, aldrig har været under pari, og dagens kurs på omkring 1,13 ligger ganske tæt på den oprindelige kurs på 1,18, da euroen blev indført.

Trods det forhold, at coronakrisen ikke har tilvejebragt et gloriøst eksem-

pel på fællesskabets evne til at håndtere kriser af denne type – snarere tværtimod – vil den formentlig føre til et tættere EU-samarbejde på nogle områder, såsom inden for pandemihåndtering og beredskabsplanlægning samt muligvis forskning, udvikling og kommercialisering af præparater med relevans for behandlingen af lignende alvorlige infektionssygdomme i fremtiden.

### **Kriser fremmer samarbejdet**

Men endnu mere vigtigt er det, at krisen kan føre til et tættere økonomisk samarbejde. Bruxelles-topmødet i juli 2020 gav et slags startskud med en markant fælles finanspolitisk stimuluspakke på 3-4 procent af EU's samlede BNP og en enighed om budgetgrundlaget for EU for de næste syv år.

Perspektiverne for EU's udvikling i de kommende år kan kondenseret beskrives i to ekstreme scenarier:

I det første ekstrem ses en begyndende eksistentiel krise med valg i Tyskland, Frankrig og Italien, der bringer stærkt EU-kritiske regeringer til magten; et hårdt Brexit med tilknyttede markedsproblemer og begyndende smitteeffekt fra den britiske udmeldelse med et eller flere lande, der nærmer sig et exit fra EU (for eksempel Ungarn, Polen eller muligvis et land som Danmark). Endelig ses funktionsmæssige kriser, som for eksempel en blokering af vedtagelsen af det flerårige budget og NGEU (Next Generation EU), genopretningsfonden efter coronakrisen.

Et sådant scenarie kan ikke alene føre til en opbremsning af samarbejdets udvikling, men til en tilbagerulning af det, herunder på det indre marked

og respekten for eksisterende regler og kompetencefordelinger inden for Schengen- og konkurrenceområdet.

I værste fald vil et sådant scenarie kunne føre til afledte effekter for globale samarbejdsformer og skabe et vakuum af internationalt samarbejde, ikke mindst på nøgleområder for globalt samarbejde som for eksempel indsatsen mod globale klimaforandringer.

I det andet ekstrem ses en stabilisering på det nationale politiske plan i de tre store lande (og en større konsensus blandt dem om EU's udvikling) over de næste år. På den baggrund uddybes EU's økonomiske samarbejde, som udløber af de vigtige økonomiske beslutninger på topmødet i juni 2020, hvilket også vil have forstærket euroens rolle på de internationale finansmarkeder og som international reservevaluta.

Brexit-forhandlingerne vil være afsluttet med en balanceret skilsmisseaftale, der er økonomisk fordelagtig både for Storbritannien og for resten af EU. Samtidig vil Brexit have medført en stærkere beslutningskapacitet i EU, fordi Storbritannien ikke længere er der som stopklods. Derfor vil man se fornyet momentum og lederskab i centrale politikker som for eksempel udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik, migrationspolitik, klima- og miljøpolitik, og en klarere håndtering af de demokratiske tilbageslag i nogle medlemslande. Muligvis vil man også kunne se en udvikling af de formelle rammer for samarbejdet i den annoncerede stort anlagte konference om EU's fremtid.

Virkeligheden kommer til at ligge et sted imellem disse yderpunkter.

Begge disse skematiske scenarier indeholder udfordringer for et land som Danmark. Fordi Danmark er fuldstændigt afhængig af et udbygget og velreguleret internationalt samarbejde – i særdeleshed på det økonomiske område, men i den grad også på de globale problemer, som eksempelvis klimaet, hvor Danmark i sig selv spiller en marginal rolle – ville det første scenarie være et dramatisk tilbageslag for landet. Men også det andet scenarie indeholder en række udfordringer for Danmark, fordi netop de områder, der sandsynligt kommer til at udvikle sig kraftigt, er der, hvor Danmark kun delvist deltager i samarbejdet.

Danmarks EU-politik kan altså ikke ses isoleret, men må analyseres dynamisk i EU-konteksten på ethvert givet tidspunkt. Og '*business as usual*' er ikke en mulighed.

### **Hvor er alternativet til EU?**

Danmark er som nævnt afhængig af internationalt samarbejde. Det gælder naturligvis for vores økonomiske udvikling, men mindst lige så meget for de andre store spørgsmål som migrationsudvikling og klima- og miljøproblemerne.

Selv om man accepterer denne præmis, er det i og for sig legitimt at spørge, om der er noget internationalt alternativ til Danmarks deltagelse i EU-samarbejdet. I det nuværende danske Folketing er der et ikke ubetydeligt mindretal på vel omkring 15 procent, der angiveligt støtter, at Danmark helt skulle forlade EU-samarbejdet.

Uden at gå ind i en detaljeret analyse, forekommer det dog særdeles vanske-

ligt at forestille sig, at Danmark vil kunne opnå småstatens fordele ved internationalt samarbejde andre steder end i EU.

Samarbejdet i FN er så svagt, at det ikke engang kan vedtage en resolution, der fordømmer den kinesiske magtovertagelse i Hongkong.

**Det er særdeles vanskeligt at forestille sig, at Danmark vil kunne opnå småstatens fordele ved internationalt samarbejde andre steder end i EU.**

I Norden har det indbyrdes forhold efter coronakrisen synes ganske belastet, og vi har aldrig kunnet enes om et forpligtende økonomisk samarbejde. I NATO leger den største partner med tanken om at melde sig ud og mener ikke længere, at musketerparagrafen er gældende. WTO har ikke kunnet bringe kollektive fremskridt i det internationale handelssystem i de seneste femogtyve år.

Ingen af disse organisationer eller samarbejdsformer synes at kunne give noget nær, hvad EU tilbyder Danmark økonomisk eller politisk. Og dertil kommer, at Danmarks reelle og potentielle indflydelse i EU langt overstiger landets størrelse og er langt mere markant end i de alternative globale samarbejdsformer.

### De djævelske danske forbehold

Håndteringen af de danske forbehold, som blev indført i 1993, må nødvendigvis blive et centralt spørgsmål for en bred politisk forståelse om en ny dansk fremadrettet europapolitik.

Forbeholdene har igennem snart 30 år været en nøgleproblemstilling i dansk

europapolitik og genstand for et antal folkeafstemninger, der overvejende er gået i retning af at afvise afskaffelsen af forbehold.

Den politiske forståelse, som i højere grad end juridiske overvejelser omkring suverænitetssafgivelse har ført til folkeafstemningerne, er, at da forbeholdenes oprindelse var et svar på udfaldet af en folkeafstemning, der forkastede Danmarks tiltrædelse af

Maastricht-traktaten, bør en afskaffelse af disse også være genstand for anvendelse af folkeafstemningsinstrumentet. En forståelse, der vel at mærke synes dybt forankret i bevidstheden hos store dele af den danske befolkning.

Med undtagelse af unionsborger-skabsforbeholdet, der er blevet overhalet af traktatudviklingen, kunne meget tyde på, at vanskelighederne de kommende år bliver større for Danmark, hvis forbeholdene opretholdes. Det gælder såvel euroforbeholdet som det retlige forbehold og forsvarsforbeholdet, fordi det kan blive på netop disse områder, at man vil se den mest markante udvikling af EU-samarbejdet.

Danmark er på nogle andre områder heller ikke fuld deltager i samarbejdet og står for eksempel uden for bankunionen.

På mange områder kan Danmark nok fortsætte sin *free-rider*-politik uden de store problemer. Dette vil antageligt også i høj grad blive accepteret af andre medlemslande på grund af Danmarks marginale økonomiske betydning i EU og tilsvarende begrænsede betydning for et mere avanceret forsvars- og sikkerhedspolitisk samar-

bejde. Retsforbeholdet generer i praksis ikke andre lande så meget, som det kan genere danske myndigheder, borgere og virksomheder.

Det kan dog ikke udelukkes, at hvis det økonomiske samarbejde styrkes og bevæger sig ind på områder som tættere koordination af finans-, skatte- samt udgiftspolitikker på det sociale område, kan det blive markant vanskeligere for Danmark at *free-ride*. Det vil være naturligt for EU-partnerne i stigende grad at se en sammenhæng mellem prisen for koordination på de sensitive områder og fordelene ved deltagelsen i det indre marked. Så i det omfang, et tættere forpligtende økonomisk samarbejde vil blive opfattet som en del af adgangsbilletten til det indre marked, vil dette kunne have meget vidtrækkende konsekvenser for Danmark og dansk økonomi.

Der er således argumenter for, at en ny dansk europapolitik burde indeholde i det mindste en plan eller en kalender for afskaffelsen af de danske forbehold for af politiske grunde at afmontere den danske parasittilgang fra de sidste 30 år og samtidig styrke mulighederne for at maksimere de danske økonomiske gevinster af EU-samarbejdet.

Imod en aktiv politik for at fjerne forbeholdene taler det pragmatiske forhold, at det som nævnt er politisk besluttet, at forbeholdene kun kan afskaffes ved folkeafstemninger. Og da den danske politiske elite historisk er notorisk dårlig til at overbevise befolkningen i en afstemningskampagne om et vigtigt EU-emne, vil det i princippet altid være særdeles risikabelt og polariserende at satse på at vinde folkeafstemninger om forbeholdene.

Dette er desto mere tilfældet netop nu, hvor vi vel har den mest EU-skeptiske regering i mange årtier, og hvor manglen på markante politiske ledere med gennemslagskraft i befolkningen er udpræget både i regering og opposition.

Men kunne det så være en idé at afholde en alt-eller-intet-folkeafstemning, som man gjorde i UK for nogle år siden, og tage et opgør med de danske forbehold på én gang eller en vælg udmeldelse? For en sådan tilgang taler dog, at den danske befolkning i meget høj grad synes at støtte det danske medlemskab af EU og næppe ville være fristet af det britiske alternativ. Men de oplagte risici ved sådan en afstemning er så store, at det er svært at forestille sig, at det danske politiske system kunne finde en konsensus om den vej frem.

### **Et bud på en EU-politik**

Minimumsforudsætningerne for, at en politik er effektiv, er følgende: at den er klart samlet formuleret og erkendt (hvis man ikke ved hvad ens politik er, er det vanskeligt at fremme den); at man organiserer sig effektivt og stiller de nødvendige professionelle og politiske ressourcer til rådighed; og at politikken indhold placerer sig inden for de rammer, der er givet af den relevante politiske sammenhæng.

I tilfældet Danmarks EU-politik betyder dette, at vi har identificeret og forstået, hvad Danmarks nationale interesse er i EU's udvikling og landets medlemskab, at vi har en samlet og overordnet strategi for vores medlemskab, som har kontinuitet ved at være støttet af de centrale flertalsskabende regeringsbærende partier i landet. Til-

slutningen til denne politik må være en forudsætning for at kunne komme i betragtning til regeringsmagten. Vi skal have identificeret og forstået de centrale diskussioner og udviklingstendenser i EU og placeret vores egne synpunkter i forhold til dem for at kunne maksimere den danske indflydelse og varetage de danske interesser bedst muligt. Dertil kommer, at vi skal have sikret de nødvendige ressourcer og forudsætninger på forskellige niveauer, administration, regering og folketing, samt medlemmer af Europa-Parlamentet.

En ny dansk EU-politik bør på denne baggrund som minimum indeholde fem punkter: en styrkelse af den politiske forberedelse af regeringens deltagelse i samarbejdet, såvel internt i regeringen som i Folketinget; en identifikation og retning for de centrale danske politiske prioriteter, som der kan skabes enighed om; hvilken overordnet rolle, man ønsker Danmark skal spille i samarbejdet, en national position omkring den særlige danske status (forbeholdene); og en sikring af den effektive og professionelle varetagelse af de danske interesser, herunder ressourceovervejelser på regerings- og centraladministrativt niveau.

En sådan ny europapolitisk aftale bør konstrueres på en måde, så den revideres og opdateres jævnligt og er dynamisk fremadrettet. Aftalen fra 2008 (der formelt stadig er gældende) fremstår på sine steder næsten komisk, når den for eksempel henviser til ønsker om succes ved klimatopmødet i København i 2009 (der som bekendt endte som en eklatant fiasko både for klimapolitikken som helhed og for Danmark som topmødevært), eller når aftalen siger, at beslutninger om

de flerårige finansielle rammer i EU bør tages med kvalificeret flertal, hvilket mindst talt ikke var udgangspunktet for Danmarks deltagelse i diskussionerne på julitopmødet i 2020.

Forløbet op til årets topmøde endte med, at partiet Venstre ikke støttede Folketingets mandat til regeringens deltagelse i et centralt topmøde om det flerårige budget samt den særlige genopretningsfond, og var i sig selv et skoleeksempel på, hvordan manglen på en samlet national strategi, der er bredt funderet i Folketinget, skader danske interesser og muligheden for at varetage disse.

Det burde være en givet sag, at de afgørende regeringsbærende partier i Folketinget tilslutter sig mandater til den til enhver tid siddende regerings arbejde i EU. Dette forudsætter naturligvis en grundlæggende tillid og samarbejdsorientering fra alles side, også mellem partier og personer, der ellers konkurrerer om magten og opbakningen fra vælgerne: Det er i den nationale interesse på såvel kort som langt sigt, at der er en fundamental borgfred på dette område.

En ny politik bør derfor indeholde et (muligvis naivt) håndslag mellem partierne på, at europapolitikken ikke skal anvendes til at score kortsigtede indenrigspolitiske point, og at kommunikationen om EU fra alle sider bør være saglig og holde sig til realiteterne. Selvfølgelig skal man kunne kritisere både EU's politik og institutioner, men det bør foregå på et sagligt og seriøst grundlag.

Det bør igen forsøges at forbedre Folketingets arbejde med EU-spørgsmål, herunder regeringsmandaterne til EU-arbejdet, både i Europaudvalget og i fagudvalgene i Folketinget.

Nøglen her er at få hævet informationsniveauet og intensiteten af diskussionerne om fremtidig EU-lovgivning og sager i øvrigt, på et så tidligt tidspunkt som muligt. Det kunne overvejes at styrke Folketingets administrations EU-ekspertise for at sikre en bedre betjening af tingets medlemmer på EU-området, ligesom kontakten og meningsudvekslingen mellem regeringens interne EU-beslutningsproces og Folketinget kunne udbygges og antage en formel struktur.

### Danmarks placering i EU

Det kunne være hensigtsmæssigt, at en ny aftale genskaber og signalerer en enighed om, hvor Danmark generelt skal befinde sig i samarbejdet. Et klart signal fra Danmark om, at man ønsker at spille konstruktivt med i EU's udvikling, er befordrende for varetagelsen af Danmarks interesser. Dette er ikke mindst vigtigt, når Danmark i den nærmeste fremtid formentlig vil fastholde sine begrænsninger over for deltagelse i visse dele af samarbejdet. Det er dog tvivlsomt, om det er muligt at få enighed om dette generelle signal på den korte bane, da det synes at stå klart, at den nuværende regering ikke ønsker (formentlig af indrepolitiske grunde) at gå ind i en sådan diskussion.

En ny europapolitisk aftale bør naturligvis indeholde en stillingtagen til Danmarks særlige status.

Det synes klart, at appetitten for at lave en kalender for afskaffelse af forbe-

holdende er meget begrænset hos den siddende regering. Det må tilstås, at forbeholdene – trods at de er ubekvemme og åbenlyst kan svække den danske interessevaretagelse – ikke udgør nogen brændende platform for Danmarks EU-medlemskab. Derfor kunne det være hensigtsmæssigt at afvente EU-udviklingen i de kommende år, før man tager videre stilling til de danske forbehold.

**Et klart signal fra Danmark om, at man ønsker at spille konstruktivt med i EU's udvikling, er befordrende for varetagelsen af Danmarks interesser.**

Det skal dog i givet fald suppleres med en målrettet indsats for at sætte forbeholdene ind i en realistisk

og aktuel sammenhæng.

Mange opfatter dem som noget 'smart', som de andre lande er misundelige på, og som vi kun har glæde af. Virkeligheden er dog, at de ofte er en hindring for vores egne interesser, at de andre lande enten er ligeglade eller undrer sig, og at vi nøgternt set højst sjældent reelt har glæde af dem.

På mange områder er der ganske stor konsensus i Danmark om, hvilke politiske prioriteter Danmark har i forhold til EU og dermed hvilke, der skal fremhæves i en aftale. Danmarks økonomiske interesser gør, at et velfungerende indre marked er en nøgleprioritet tillige med, at Danmark er afhængig af, at EU som blok varetager de globale handelsinteresser så effektivt som muligt.

Tilsvarende har Danmark en interesse i, at EU agerer stærkt på en række områder, hvor kun et internationalt samarbejde kan møde de eksisterende udfordringer. Det gælder eksempelvis klima- og miljøspørgsmål, energisikkerhed, men også spørgsmål som migration, hvor et

stadigt flygtningepres i de kommende år i praksis kun vil kunne løses gennem internationalt samarbejde. På alle disse områder bør en ny politik sende klare signaler til partnerne om, at Danmark gerne vil være frontspiller i samarbejdet (også som modvægt til de områder, hvor Danmark stadig er fodslæbende).

På nogle områder er det vigtigt at fastholde den indre logik i de danske positioner. Det er for eksempel problematisk at sige, at man går ind for et tættere arbejde på selskabsskatteområdet uden at samtidigt klart acceptere, at der bør være øget brug af flertalsbeslutninger på netop disse områder, da det enstemmighedskrav er den væsentligste bremse for udvikling af samarbejdet.

Det burde også være åbenlyst, at Danmark skal markere en tydelig støtte til en mere proaktiv politik for at beskytte og udvikle centrale demokratiske spilleregler og rettigheder i alle medlemslandene. Denne diskussion kan blive meget central i de kommende år, og her vil det give være en fordel for Danmark at udvikle en gennemtænkt og holdbar position. At knytte dette til budgetforhandlinger og et spørgsmål om penge, som det blev gjort af mange lande ved topmødet i juli, er næppe hensigtsmæssigt, da det jo er et langt mere fundamentalt spørgsmål, der ikke er egnet til købmandslogik.

Endelig er det helt afgørende, at både kvaliteten og kvantiteten af de ressourcer, der afsættes til EU-arbejdet, er tilstrækkelige, og dette bør gøres klart i den nedskrevne europapolitik.

På regeringsplan er det bekymrende, at ministrene ikke altid prioriterer deltagelsen i EU-møder for at fremme danske synspunkter og opbygge netværk. Det burde overvejes, om ikke regeringen skulle styrkes på ministerplan med målrettet ministertid, uanset om dette så skulle placeres i udenrigsministeriet eller eventuelt i statsministeriet, da Det Europæiske Råds rolle jo er meget tydelig og klar i EU i disse år.

Tilsvarende burde der også foretages en egentlig benchmarking i forhold til sammenlignelige lande af ressourcetildelingen til EU-sagerne i centraladministrationen, såvel i udenrigsministeriet som i de centrale fagministerier. Den danske bemanning af den faste repræsentation i Bruxelles bør naturligvis være på højde med andre lande af samme størrelse.

Danmark er medlem af EU og vil formentlig vedblive med at være det fremover. EU's internationale betydning er enorm på en række områder, og meget kunne tyde på, at dette vil fortsætte i de kommende år, og måske endda blive endnu mere udpræget, set i relation til den usikre og ustabile globale udvikling.

Det er derfor vigtigt, at Danmark varetager sit medlemskab bedst muligt og hertil hører at have en tidssvarende og målrettet formuleret politik og sammenhængende instrumenter.

○ ○ ○



# Hvor hårdt vil corona-krisen ramme den danske økonomi?

Af Carl-Johan Dalgaard

**Danmark er en lille åben økonomi, som er stærkt påvirket af den økonomiske udvikling i omverdenen. At coronakrisen rammer os hårdt, er derfor helt givet. Men hvor hårdt er langt sværere og mere usikkert at spå om. Her er et forsøg.**

I midten af juni præsenterede formandskabet for De Økonomiske Råd en analyse for dansk økonomi i 2020 og 2021, hvor vi opererer med to scenarier for de kommende år: et hovedscenarie, og et mere pessimistisk alternativt scenarie. I hovedscenariet ventes bruttonationalproduktet at falde godt fire procent i 2020, mens tilbageslaget er godt syv procent i det pessimistiske scenarie. Hovedscenariet indebærer, at BNP ved udgangen af 2021 er i nærheden af dét niveau, som det ville have haft i det

kontrafaktiske tilfælde, at pandemien aldrig havde fundet sted. I det pessimistiske scenarie er BNP ved udgangen af 2021 en del under dette.

Et centralt element i analysen knytter sig til udviklingen i eksporten og dermed indirekte til udviklingen i aktiviteten i omverdenen. I den sammenhæng indeholder hovedscenariet et historisk stort tilbageslag i eksporten på over 12 procent i 2020. I det pessimistiske scenarie andrager faldet godt 18 procent.

Når vi taler om genopretning af økonomien, skal en del af forskellen mellem de to scenarier tilskrives hvor hurtigt, aktiviteten i omverdenen retter sig, og dermed hvor hurtigt eksporten antages at gøre det samme. I det følgende diskuterer jeg, hvor stor en rolle eksportudviklingen potentielt vil spil-

---

Carl-Johan Dalgaard (f. 1971) er professor i økonomi ved Københavns Universitet. Han beskæftiger sig primært med makroøkonomi med fokus på økonomisk vækst og udvikling. Siden 2014 har Dalgaard været én af de fire økonomiske vismænd i De Økonomiske Råd. Siden februar 2020 er han overvismand.

---

le for COVID-19-krisen i Danmark på kort sigt.

Men inden jeg vender mig mod eksportsiden, er det værd at bemærke, at en række andre ubekendte også har betydning. Krisen må ventes at lede til en forbrugsnedgang i 2020. Modsat hovedscenariet forudsætter vores pessimistiske scenarie, at den generelle forbrugsefterspørgsel viger kraftigt som følge af, at folk af forsigtighed vælger at spare op. Det er endnu for tidligt at sige, hvor markant reduktionen bliver på dette punkt. Desuden inddrager vores scenarier af gode grunde ikke effekten af de finanspolitiske tiltag, Folketinget efterfølgende vedtog. Udbetaling af feriepenge samt den målrettede forbrugsstøtte til økonomisk udsatte grupper vil formentlig mildne tilbageslaget i 2020.

Et andet vigtigt sæt af ubekendte handler om de langsigtede, mere strukturelle konsekvenser af krisen. Ingen af ovennævnte scenarier opererer med, at pandemien har strukturelle effekter på økonomien; det lægges til grund, at pandemien ikke har efterdønninger, der for eksempel påvirker beskæftigelse og realløn, når der ikke længere er grund til at 'holde afstand'.

Denne antagelse har kun beskeden betydning for BNP i 2020 og 2021, men den er helt afgørende for den langsigtede udvikling i velstanden og for de offentlige finansers holdbarhed. Eksempelvis kan et sammenbrud af inden- og udenlandske forsyningskæder betyde lavere produktivitet på mellemlang sigt. Det er at betragte som en 'strukturel effekt', hvorfor den således ikke er indregnet i de scenarier, vi fremlagde i juni.

Epidemiologiske faktorer vil utvivlsomt være afgørende for holdbarheden af denne antagelse. Bliver man immun, hvis man gennemlever sygdommen? Hvor lang tid varer en sådan immunitet i givet fald? Pådrager den enkelte sig varige sundhedsmæssig mén af at have været syg? Er der en vaccine eller effektiv behandling i sigte? Jo længere tid, smitten er en kilde til akut sundhedsmæssig bekymring, desto længere vil den økonomiske krise vare, og desto mere udtalte må de strukturelle effekter på økonomien ventes at blive. Meget vigtige spørgsmål, der dog ligger uden for sigtet af nærværende artikel.

### **Omverdenens enorme betydning**

For en lille og så åben økonomi som den danske, hvor eksporten udgør rundt halvdelen af BNP, er det naturligvis afgørende, hvor godt omverdenen kommer igennem krisen. Traditionelt er det sådan, at hvis BNP blandt vores samhandelspartnere falder én procent, vil eksportefterspørgslen vige med cirka to procent (denne størrelse er omdiskuteret, men den her anvendte elasticitet vil dog nok anses for at være rimelig af de fleste). Siden eksporten af varer og tjenester udgør 50 procent af Danmarks BNP, vil et fald i eksportefterspørgslen på én procent mindske BNP i Danmark med cirka 0,5 procent. I normale tider vil man således som tommelfingerregel vente, at et fald i BNP blandt vores samhandelspartnere procentuelt påvirker dansk BNP cirka én til én på kort sigt.

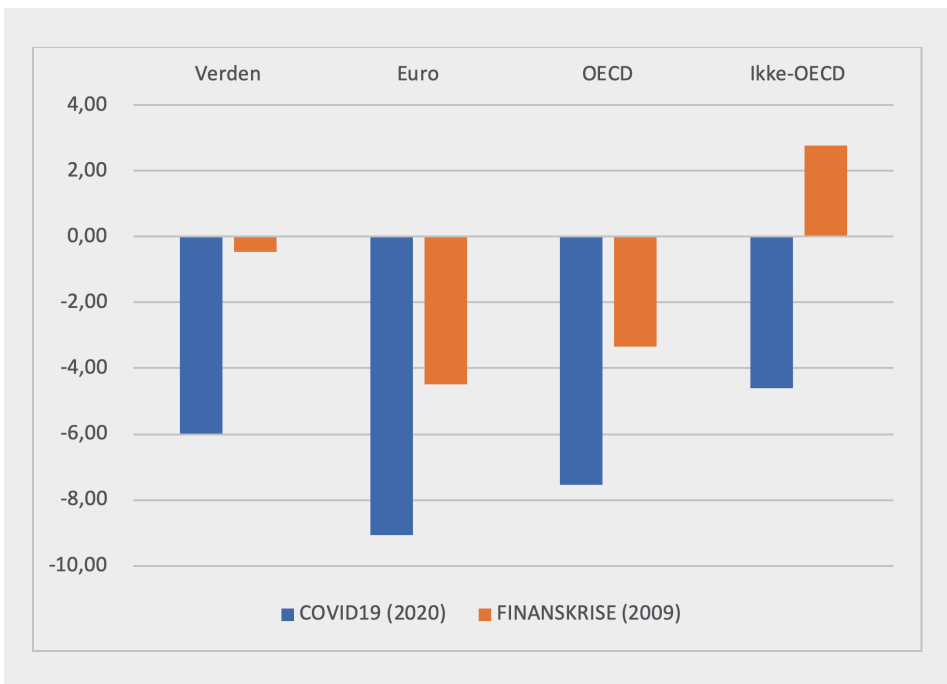
Det efterlader os med to centrale spørgsmål. Hvor stort et fald blandt vores samhandelspartnere er der ud-

sigt til? Og hvor sikker kan man være på, at den historisk bestemte sammenhæng mellem udenlandsk aktivitet og dansk eksport også er retvisende i nuværende krise?

Siden vores scenarieanalyse udkom i begyndelsen af juni, har OECD udgivet en ny prognose for effekterne af COVID-19 på den økonomiske aktivitet verden over. Figur 1 (herunder) viser resultaterne fra et scenarie, hvor verden kun rammes én gang af behov for nedlukning med videre. Resultaterne er en smule mere pessimistiske end de, der lå til grund for vores scenarieanalyse for Danmark.

For det første står det klart, at en global recession ikke kan undgås. I 2020 sandsynliggør OECD's analyse således et fald i globalt BNP på hele seks procent. Tallet er i sig selv bemærkelsesværdigt stort. Men det særligt bemærkelsesværdige ved COVID-19-krisen er, at nedgangen ses i alle regioner på kloden. Sædvanligvis rammer kriser betydeligt mere ujævnt, selv når de antager en global karakter.

Et eksempel er det værste år i Finanskrisen, nemlig 2009. Her faldt det globale BNP med knap én procent; der var således tale om global recession. Men det tal dækker over en til-



FIGUR 1: OECD's juni-prognose for vækst i BNP i 2020 samt BNP-vækst i 2009 for udvalgte områder.

(Kilde: OECD Economic Outlook Database.)

bagegang internt i OECD på cirka 3,5 procent, mens der var fremgang uden for OECD. I 2009 voksede økonomierne uden for OECD rent faktisk med næsten 3 procent. Til forskel involverer det scenarie, vi nu ser ind i, ganske dramatiske fald i BNP også i landene uden for OECD.

Det skal siges, at analyser af denne type er meget usikre, og det gælder i særlig grad i den nuværende situation, hvor vurderingerne også skal tage højde for historisk usete initiativer, såsom midlertidig nedlukning af dele af økonomien på den ene side, men også historisk store hjælpepakker på den anden side. Det kan være nyttigt at tage et par illustrationer af omfanget af denne usikkerhed med.

Hvis man ser på data fra finansmarkederne, særligt prisen på såkaldte *dividend futures* (kontrakter, hvor man mod et gebyr modtager fremtidige dividendeudbetalinger på det underliggende aktieindeks, red.) forekommer udslagterne at være mindre pessimistiske, end hvad OECD opererer med. I begyndelsen af juni var det implicite skøn for BNP-udviklingen i USA for 2020 (afledt af udviklingen i aktivpriser) et fald på to procent, mens OECD's scenarier tilsiger et fald på cirka 7,5 procent. Aktiemarkedet synes ligeledes langt mere optimistisk end OECD, når det gælder krisens dybde i EU. I begyndelsen af juni indikerede udviklingen i prissætningen på *dividend futures* et fald i EU på omkring 3 procent.

En anden illustration af, hvor usikkert skønnet for globalt BNP kan være, er en potentielt alvorlig begrænsning ved de analysemodeller, makroøkonomer betjener sig af, set i relation til

nærværende krise: de makroøkonomiske effekter af fysisk interaktion mellem mennesker – indenlandsk såvel som på tværs af grænser – ignoreres. Det er uheldigt, eftersom en pandemi i første instans reducerer lysten til at omgås andre mennesker. En vurdering af gennemslaget på realøkonomien fordrer i realiteten kendskab til en sådan adfældsændrings effekt på realøkonomien. Naturligvis tager prognosemodellerne bestik af, hvordan krisen fører til mulige reduktioner i for eksempel forbrug, som ofte fordrer interaktion mellem mennesker. Men nævnte modelmæssige begrænsning gør det uklart, om størrelsesordnerne er korrekt afstemt. Hvor meget reduceres forbruget eksempelvis af, at folk ikke ønsker at omgås hinanden?

Endvidere er spørgsmålet, om forbrug (og investeringer) er de eneste størrelser, der påvirkes af det internationale stød til, hvor stor fysisk interaktion der er mellem mennesker, eller om det for eksempel også kan påvirke produktiviteten. Hvis person-til-person-kontakt er vigtig for at vedligeholde og udbygge eksisterende forsyningskæder, eller for inspiration til nye forretningsforehavender, kan man sagtens forestille sig dette.

Det er umuligt at svare udtømmende på, hvor meget dette vil kunne betyde for BNP. Men forskningen kan give en vis indikation af, om der er noget at bekymre sig over. Som empirisk mål for den potentielle fysiske interaktion mellem mennesker kan man for eksempel fokusere på ind- og udrejsende som andel af et lands befolkning eller arbejdsstyrke. Disse størrelser udvi-

ser en meget robust positiv sammenhæng med BNP per capita på tværs af kloden; lande med en større andel ind- og udrejsende er mere produktive og velstående.

Det er klart, at tilskyndelsen til at besøge et land kan være større, jo mere velstående det pågældende land er. Ligeledes kan muligheden for, at landets borgere kan rejse ud, meget vel være større i mere velstående lande. Men selv hvis man renser ud for den slags effekter, tyder data på, at en forøgelse af rejseintensiteten på én procent øger BNP per capita med knap 0,1 procent på kort sigt.

Sagen er så den, at det globale rejseomfang i juni 2020 ifølge Verdens Turismeorganisation potentielt kan falde 60-80 procent i 2020. Anvender vi førnævnte estimat, efterlades vi med et potentielt fald i globalt BNP på 4 til 5,5 procent. Det svarer til mellem to tredjedele og tre fjerdedele af den nedgang i global BNP, som OECD's analyse når frem til.

**Finansmarkederne synes at mene, at OECD overvurderer krisens dybde. I hvert fald hvad angår USA og EU. Aktiemarkederne har imidlertid taget fejl før.**

Men siden data tilsiger, at hovedparten af effekten af rejseaktiviteten synes at gå igennem produktiviteten (totalfaktorproduktivitet, i økonomjargon), er det et bidrag til den økonomiske udvikling, som OECD i al væsentlighed ikke lader til at tage højde for. Med andre ord er der en risiko for, at OECD undervurderer nedgangen i global økonomisk aktivitet i forbindelse med COVID-19-krisen.

Disse bemærkninger skulle gerne give indtryk af, hvor store usikkerhedsmomenterne er i at vurdere tilbageslagets omfang. Finansmarkederne synes at mene, at OECD overvurderer krisens dybde. I hvert fald hvad angår USA og EU. Aktiemarkederne har imidlertid taget fejl før.

Direkte estimater af effekterne af mindsket rejseaktivitet, som er meget voldsomt påvirket af COVID-19, tyder omvendt på, at OECD potentielt undervurderer det globale tilbageslag. Men det er uklart, om den historiske sammenhæng mellem BNP og rejseaktivitet kan bruges i den nuværende situation – ikke mindst på grund af de muligheder, der er for at kompensere for fysiske rejser via internetaktiviteter.

Faktum er, at det plausible udfaldsrum for, hvor globalt BNP ender ved udgangen af 2020, er usædvanligt stort.

### Hvad sker der med eksporten?

Den anden store ubekendte er, hvordan aktivitetsfaldet i omverdenen 'sætter sig' i den danske eksport. Den vel nok væsentligste grund til usikkerhed er, at COVID-19-krisen har ramt økonomiens sektorer på usædvanlig vis. Normalt er det sådan, at konjunkturtilbageslag umiddelbart rammer industrien relativt hårdere end tjenesteehvervene. I COVID-19-krisen ser det ud til at være omvendt.

Under COVID-19-krisen har de hårdest ramte brancher i vid udstrækning hidtil været de personlige tjenesteydelser. Det har betydning for, hvor voldsomt BNP-nedgangen manifesterer sig i en eksportnedgang for dansk

erhvervsliv, da tjenestesektorer i hele verden har et mindre importindhold end industrien. En undtagelse er naturligvis rejsebranchen, som rammes hårdt. Siden servicesektorens andel af økonomien øger ved stigende velstand, vil tilbageslag, der særligt rammer denne branche, ventes at have størst makroøkonomisk effekt i rigere områder. Det forhold, at tjenestesektoren er særligt hårdt ramt, er i øvrigt også en del af årsagen til, at rigere lande gennemgående er hårdere ramt i 2020 end fattigere lande.

Samlet kan man derfor håbe på, at gennemslaget på dansk eksport af aktivitetsnedgangen i omverdenen er mindre end forholdet én til to, som vil være forventningen baseret på historiske erfaringer. Der er imidlertid to forhold, der kan udfordre optimismen.

Den første udfordring består i, at den danske eksport består af meget andet end af varer; faktisk udgør tjenesteeksporten i dag omkring halvdelen af den samlede eksport. Og dele af tjenesteeksporten rammes usædvanlig hårdt, herunder de rejserelaterede tjenester. Men hovedparten af den danske tjenesteeksport er dog varerelateret, for eksempel shippingaktiviteterne. Hvis vareeksporten ikke rammes så hårdt af krisen som normalt set i krisetider, vil tilbageslaget i tjenesteeksporten derfor også kunne ventes at blive mindre end normalt, samlet set.

En anden udfordring knytter sig til det forhold, vi diskuterede ovenfor: krisen er usædvanligt verdensomspændende. Dermed ses også tilbagegang i markeder, der normalt ikke opfører sig

synkront med konjunkturudviklingen på vores breddegrader. Det kan lede til en forstærkning af eksportnedgangen relativt til, hvad der normalt ville være forventeligt. Men dels er det danske handelsomfang mindre med lande uden for OECD end med OECD-lande, og dels er hovedparten af den danske eksport til mere fjerntliggende himmelstrøg mindre konjunkturfølsom, da den hovedsageligt blandt andet består af medicinalprodukter og fødevarer.

Samlet set er der derfor grund til at tro, at nedgangen i globalt BNP kan vise sig at have mindre konsekvenser for dansk økonomi end ved 'normale tilbageslag'. Det betyder, at en nedgang i aktiviteten blandt vores samhandelspartnere på én procent kan lede til en reduktion i eksporten på mindre end omtalte to procent. Det ændrer ikke ved, at nedgangen i aktiviteten bliver stor, da krisen er meget dyb. Men det kan mildne størrelsen på tilbageslaget i forhold til dét, vi på nuværende tidspunkt forestiller os.



**I yderste instans vil den fulde økonomiske effekt af krisen afhænge af en række epidemiologiske ubekendte.**

Det er vigtigt at understrege, at disse overvejelser alene knytter sig til den umiddelbare effekt af COVID-19-krisen. Jo længere tid, krisen står på (jævnfør de epidemiologiske ubekendte), desto større må man forvente, at de afledte effekter på industrien bliver, og desto mere udtalt bliver derfor også effekten på dansk vareeksport. Hertil kommer, at krisen kan påvirke øko-

nomien strukturelt. Jo længere krisen varer, desto mere sandsynligt er dette.

### **Alt afhænger af krisens længde**

Danmark er en lille, åben økonomi, hvorfor COVID-19-krisen – givet dens globale gennemslagskraft – vil sætte et alvorligt aftryk i den økonomiske aktivitet for 2020, og de kommende år. De eksisterende estimater for størrelsen på det globale økonomiske tilbageslag er fortsat meget usikre, men peger alle i retning af markante reduktioner i globalt BNP for 2020. Hvor voldsom den afledte effekt bliver på dansk økonomi, afhænger af hvor stor den afledte effekt på den danske eksport ender med at blive. Man kan på dette punkt fundere en vis optimisme i, at COVID-19-krisen primært har ramt tjenestesektoren, som er mindre importintensiv end in-

dustrien, der under traditionelle tilbageslag tager det største umiddelbare stød.

I yderste instans vil de fulde økonomiske effekter af krisen dog afhænge af en række epidemiologiske ubekendte. Hvis smitten giver varige mén, hvis immunitet er kortvarig, og hvis en vaccine ikke kan tilvejebringes, må krisen ventes at blive langvarig. I så fald må det også ventes, at tilbageslaget giver anledning til markante strukturelle effekter på økonomien. Omvendt, hvis de epidemiologiske udfordringer fortager sig hurtigt, er der fortsat grund til optimisme om, at COVID-19-krisen bliver relativt kortvarig i forhold til for eksempel finanskrisen.

○○○

# Dansk udenrigspolitik efter COVID-19

Af Anne Sofie Allarp

**Det er et halvt år siden, en ny virus dukkede op i horisonten. Intet land er uforandret. Men hvordan har coronavirus ændret balancen mellem landene? Hvordan påvirker pandemien de aktuelle geopolitiske spændinger? Og hvordan skal dansk udenrigspolitik tage sig ud, for bedst at imødegå de forandringer?**

*Udenrigs* har spurgt fire af landets mest udenrigspolitisk erfarne og indflydelsesrige politikere om Danmarks rolle i verden efter corona. De har fokuseret på tre temaer: Det multilaterale samarbejde. Truslen fra øst – Rusland og Kina. Og hvordan Danmarks udenrigspolitik og udenrigstjeneste skal se ud.



Anne Sofie Allarp er jurist og forfatter og har i en årrække arbejdet som skribent og journalist, blandt andet som vært og international redaktør på Radio24syv. Hun er fast kommentator på Berlingske, driver indie-mediet Globalisten, og mener ofte noget om politik og internationale forhold i danske medier.



# Politikerne



## Jeppe Kofod (S)

Jeppe Kofod (f. 1974) er Danmarks udenrigsminister. Han var medlem af Folketinget i årene 1998-2014. I 2014 var han Socialdemokraternes spidskandidat til Europa-Parlamentet, og han blev genvalgt til Europa-Parlamentet i 2019, men blev en måned senere udpeget af statsminister Mette Frederiksen til posten som udenrigsminister.



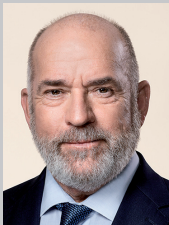
## Martin Lidegaard (RV)

Martin Lidegaard (f. 1966) har været medlem af Folketinget for Radikale Venstre siden 2001. Lidegaard er formand for Det Udenrigspolitiske Nævn. Han var udenrigsminister fra 2014 til 2015, og klima-, energi- og bygningsminister i årene 2011-2014.



## Michael Aastrup Jensen (V)

Michael Aastrup Jensen (f. 1976) har været medlem af Folketinget for Venstre siden 2005. Aastrup Jensen er næstformand for Det Udenrigspolitiske Nævn. Han har været Venstres udenrigsordfører siden 2015.



## Søren Espersen (DF)

Søren Espersen (f. 1953) blev valgt til Folketinget i 2005 for Dansk Folkeparti og har siddet der siden. Han var formand for Det Udenrigspolitiske Nævn i årene 2015-2019 og sidder stadig i nævnet som medlem. Han var medlem af Folketingets Præsidium mellem 2007 og 2012.

*Alle fire interviewpersoner er interviewet enkeltvis. De har været stillet samme spørgsmål og har haft adgang til at se og kommentere på den færdige artikel i udkast.*

# Det multilaterale samarbejde: Et handlingslammet FN og et udfordret EU

**Coronapandemien ramte verden på et tidspunkt, hvor det internationale samarbejde er udfordret. Både FN og EU er under pres, og indtil videre synes pandemien alene at accentuere de udfordringer. Hvad betyder det for dansk udenrigspolitik?**

Coronakrisen har været en kold spand vand i hovedet på dem, der måtte nære illusioner om graden af international solidaritet.

USA har de sidste fire år spillet en ny rolle som destabilisator i internationale sammenhænge. FN, der fylder 75 år i år, har vist sig overvejende handlingslammet, når det kommer til de aktive væbnede konflikter. Den Europæiske Union har set et af de største lande forlade samarbejdet, som også udfordres af indre spændinger mellem øst og vest, nord og syd.

Ifølge Michael Aastrup Jensen (V), der er næstformand for Folketingets Udenrigspolitiske Nævn, har krisen tydeliggjort nogle barske vilkår for det internationale samarbejde, også blandt vores tætteste allierede:

”Vi har set, at vi ultimativt er os selv nærmest,” siger han. ”Vi har set, at lande stjal forsyninger fra hinanden, da der var mangel på det. Der var lastvogne på vej til Danmark med livsnødvend-

dige forsyninger, der simpelthen forsvandt – de forsvandt, og vi ved ikke, hvor de er. Vi har set lande købe stort ind til sig selv på andres bekostning.”

Udenrigsminister Jeppe Kofod (S) er enig: ”Vi kan konkludere, at den opløsningstendens og den splittelsestendens og nationalisme, der har været inden krisen, fortsat er der. Vi så under COVID-19-krisen nogle uheldige ting. For eksempel at man spekulerede i prisen på livsvigtig medicin eller forsyninger med personligt beskyttelsesudstyr,” siger han. ”Kapitalismen er de facto ikke fungerende her. Sådan en krise kan udnyttes af kyniske kræfter. Det kalder på øget samarbejde internationalt.”

Den Europæiske Union leverede ikke, mener Jeppe Kofod:

”EU kom til kort i starten, det kan man roligt sige. Kriseberedskabet fungerede ikke; når der går ildebrand i et hus i landsbyen, så kan man komme til hjælp, men når alle huse brander, så slukker man sin egen brand først selv. Vi skal forbedre beredskabet. Men vi skal også tænke på andre generelle risici.”

Men én ting er det praktiske samarbejde i en krisesituation. Noget andet er den geopolitiske situation efter pandemiens indtog. For ifølge Kofod er mange af de spændinger, konflikter og

udfordringer, som eksisterede, inden COVID-19 ramte verden, blevet stærkere under krisen. De risici, der i størst grad kræver vores opmærksomhed lige nu, er ifølge udenrigsministeren klima-

**Udenrigsminister Jeppe Kofod mener, at mange af de spændinger, konflikter og udfordringer, som eksisterede, inden COVID-19 ramte verden, blevet stærkere under krisen.**

udfordringen, presset på de internationale aftaler, og særligt nedrustningsstraktater, konflikter, der i forvejen skabte flygtninge, og som vil tage til på grund af den økonomiske krise, og Kinas mere selvsikre og pågående rolle i verden samt Ruslands mere aggressive ageren.

”Pandemien skærper behovet for at adressere de konflikter,” mener han.

Jeppe Kofod peger også på det øgede antal overgreb på frihedsrettigheder, menneskerettigheder og retsstatsprincipper, som ses over hele verden.

”Dem, der i forvejen havde udfordringer i den henseende, har fået strammet grebet.”

Pandemien har også anskueliggjort et globalt ledelsesvakuum. Særligt påkalder USA’s manglende globale lederskab sig formanden for Udenrigspolitisk Nævn og tidligere udenrigsminister Martin Lidegaards (R) opmærksomhed:

”Det er rystende, hvor dårligt USA har været til at håndtere denne krise. Og så er det bemærkelsesværdigt, at USA end ikke har forsøgt at tage et globalt lederskab. Det efterlader et tomrum, som vi må forholde os til.”

Ifølge Lidegaard har USA lagt stafetten.

”På sin egen måde havde Obama en erkendelse af, at der i den nye multipolare verdensorden ikke er én supermagt, der kan håndtere det hele. Trump har til gengæld sluppet tøjlerne helt,” siger han.

### En ustabil verden

Michael Aastrup Jensen frygter en ustabil, polariseret verden: ”Jeg er meget

nervøs for, at alt det, vi holder skåltaler om – at nu skal vi styrke EU-samarbejdet og FN-samarbejdet – der er vi ikke reelt. Vi holder talerne, men vi er der ikke.”

Han opfordrer til, at Danmark holder sig to ting for øje: ”For det første skal vi holde fast i det internationale spor. Og derfor skal vi blandt andet stå vagt om EU. Det var ikke bare for at give udenrigsministeren en næse her før sommerferien, at vi gik ud og var voldsomt kritiske over, at Danmark ikke kunne sende respiratorer til Italien. Det var, fordi vi faktisk mente, at dette om noget var testen af, om vi står sammen i EU, eller om vi ikke står sammen.”

Det kunne have været Danmark, der stod og havde brug for hjælp fra de andre, forklarer han: ”Skulle Italien så sende et eller andet ubrugeligt fra for eksempel 1950’erne? Så vi var meget skuffede over regeringens ageren her.”

Udenrigsministeren modtog næsen uagtet, at Udenrigsministeriet ikke var bekendt med, at respiratorerne ikke kunne bruges på patienter med COVID-19 før 12. april i år. Hvilket vil sige flere dage efter, at hjælpen til Italien blev annonceret.

Der gøres i øvrigt meget fra dansk side for at styrke det internationale arbejde på sundhedsområdet.

Det gælder både i EU- og i FN-regi, fortæller Jeppe Kofod: Vi ønsker kun at styrke ”WHO’s rolle i forhold til sundhedstrusler og pandemier generelt.”

Danmark kæmper også lige nu for en uafhængig evaluering af coronakrisen i regi af Verdenssundhedsorganisationen.

”Det er svært, for der er stærke statssinteresser,” siger udenrigsministeren.

**Martin Lidegaard ser en særskilt risiko i svækkelsen af opbakningen til internationalt samarbejde.**

”Men alternativet er ringere, nemlig at vi ikke får draget nogle konklusioner af dette forløb, som kunne have givet os nogle redskaber.”

Danmark har derudover allokeret over 100 millioner kroner mere til Verdenssundhedsorganisationen. Udenrigsministeren mener også, at den danske repræsentation i Geneve skal styrkes i relation til samarbejdet i WHO.

Martin Lidegaard ser en særskilt risiko i svækkelsen af opbakningen til internationalt samarbejde: ”Det mest alvorlige for Danmark lige nu er krisen i opbakningen til de globale strukturer. Hele det systemkompleks er gevaldigt udfordret. Det mest afgørende for dansk udenrigspolitik er at stå op imod den tendens.”

Her er EU afgørende, mener Martin Lidegaard: ”Vi skal bakke op om EU, og EU skal globalt være den store spiller, når det kommer til at styr-

ke samarbejde og samhandel. Vi vil få en diskussion af, hvor meget der skal investeres her af kræfter, men EU skal tage det lederskab globalt.”

Og herfra skal der bygges globale alliancer.

”Indien er mere folkerigt end Kina om to år. Dér er valg og flerpartidemokrati. Og Indien kunne blive en afsindig vigtig allieret for Europa. Det er vigtigt at bygge et strategisk partnerskab op med Indien,” påpeger Lidegaard.

Udenrigsministeren er også optaget af nye alliancer.

”Vores ønske om et stærkt partnerskab med Afrika er et kerneønske fra regeringens side. Vi skal efter planen have et EU-Afrika-topmøde senere i år. Afrika kan både blive den vigtigste partner for Europa frem mod 2050, når det kommer til multilateralisme, og det er et kontinent, der vil vokse meget dette århundrede, men samtidig er det dér, mange trusler kan komme fra. Terrorisme og irregulær migration. Vi skal fokusere på det, der er vores umiddelbare interesse,” siger han.

Samtidig peger udenrigsministeren på, at der er en række lande, der lige nu søger en stærkere international orden: ”Det er en tendens, at der er en søgning hen imod stærkere internationalt samarbejde. Ikke mindst blandt lande i EU, men når man taler med andre lande, for eksempel Indien og mange afrikanske lande, så er de også optaget af at få FN til at fungere. Ikke bare WHO, men FN generelt. Den alliance for multilateralisme, som Danmark fra start har været en del af, er blevet styrket af denne situation,” påpeger Jeppe Kofod.

Men coronakrisen er langt fra kun en sundhedsmæssig og diplomatisk udfordring. Den historiske nedlukning af store dele af verdens samfund, den drastiske reduktion i rejseaktiviteten og turismen har også enorme konsekvenser.

”Vi står jo overfor en økonomisk tilbagegang, som jo er det største chok på den korte bane siden Anden Verdenskrig. Det globale bruttonationalprodukt står til at falde markant. Hvis man ser alle prognoserne fra IMF og OECD, så ser det rigtig svært ud.”

Efterspørgslen er forsvundet, og det kommer til at tage tid at bygge den op igen, mener udenrigsministeren:

”Det får en social konsekvens, som jo er meget alvorlig. Mennesker bliver arbejdsløse, uligheden og fattigdommen kan stige. Og nogle af de konflikter, der er afledt af det, vil tage til i styrke. Det, der var en sundhedskrise, er blevet en økonomisk og social krise. Og nu, da vi begynder at have styr på sundhedskrisen i den forstand, at vi har beredskabet på plads, så er det den anden krise, der i årene fremover bliver helt central at håndtere.”

### **EU-landene er ikke enige om noget**

Den udenrigspolitiske situation bør give anledning til ændrede prioriteter fra dansk side, mener Martin Lidegaard: ”Situationen gør det meget synligt, at Europa ikke kan stå stille. Europa bliver nødt til at påtage sig et strategisk lederskab. EU er verdens største magt på handelsområdet: vi er det største marked. Og det skal kobles til sikkerhedspolitikken, som skal prioriteres i det europæiske samarbejde. Der venter et kæmpe arbejde forude i

at styrke den europæiske sikkerhedspolitik. Og den er ikke en konkurrent til NATO.”

Situationen i USA er et problem, mener Michael Aastrup Jensen. ”USA er, og skal USA være, vores tætteste og nærmeste allierede. Vi har brug for USA. Vi kan ikke klare os selv. Og derfor gør det også ondt, hvad der foregår.”

Forsvarsforbeholdet må væk, siger han: ”Jeg må sige, at det viser behovet for, et tættere sikkerhedspolitisk samarbejde i EU. Vi har sagt i valgkampen, at forbeholdet skal fjernes. Vi skal have et tættere forsvarspolitisk samarbejde mellem landene i Europa også, som vi har set det med samarbejdet med Frankrig og Storbritannien. Det er derfor, vi har soldater i Mali for eksempel, det er en europæisk ledet operation under fransk kommando. Det skal vi have mere af. Derfor skal vi også have flere penge til forsvaret, siger vi i Venstre.”

Søren Espersen er helt uenig, hvad angår samarbejdet i EU:

”Vi skal ikke have et øget militært samarbejde inden for EU. Det vil uvilkårligt være en konkurrent til NATO, og EU-landene er ikke enige om noget som helst. Skulle vi så have et militært under fransk/tysk kommando? Den måde, vi tænker på i Holland, Danmark og Norge er anderledes end den måde, de tænker på i Sydeuropa. Vi er samlet fint under NATO.”

### **Regeringens EU-politik er uforståelig**

I Folketinget er der et lille europapolitisk flertal udenom den danske regering, fortæller Martin Lidegaard:

”Regeringens politik udfordres af et flertal, der består af os i Radikale Venstre, af Venstre, De Konservative og skiftende partnere, nogle gange DF og nogle gange SF, som er mere EU-positive end Socialdemokratiet lige nu.”

Som eksempel på det arbejde, der lægges af det alternative flertal i dansk udenrigspolitik, fremhæver Martin Lidegaard grænselukningerne under coronakrisen.

”Under coronakrisen skulle der et flertal imod regeringen til at overbevise dem om, at man ikke skulle holde grænserne lukket til 31. august.”

Lidegaard forstår ikke regeringens politik:

”Jeg beskylder ikke Socialdemokratiet for at have en skjult dagsorden om at ville have Danmark ud af EU, men det er, som om de slet ikke har set, at Danmarks mulighed for at løse en række globale problemer nødvendigvis går igennem EU. Af alle områder er det her, jeg har sværest ved at forstå den nye regerings rationale. Jeg ser ikke nogen modsætning mellem af være national og international. EU er jo en bevægelse, og vi skal vi være med til at forme den.”

Særligt statsministerens retorik er uforståelig for formanden for Udenrigspolitisk Nævn: ”Jeg synes hele statsministerens retorik med, at EU er ’gagkak’, og vedrørende budgettet at en krone til EU er en krone fra Danmark, er uforståelig. Nogle gange er det sådan, at en krone i Europa er en investering, der arbejder bedre end en krone her. Det gælder, når det kommer til at beskytte os imod cyberangreb, styrke vores territoriale sikkerhed, takle migration, skabe en stærk

ydre grænse. Vi vil gerne have mere af den slags samarbejde, også for at skabe tålelige forhold for folk i andre egne.”

### Stivbenet fødselar

FN fylder 75 år i år. Det er et FN, der i dette århundrede står stærkt på blød magt, statistik og målsætninger og svagt, når det kommer til at kunne løse de overordnede og blivende konflikter mellem verdens lande. Samtidig viser coronakrisen, at behovet for et velfinansieret og troværdigt WHO for eksempel er større end nogensinde.

Blandt de fire er der enighed om, at FN skal prioriteres i dansk udenrigspolitik, men mindre enighed om hvordan.

Jeppes Kofod siger: ”Vi skal huske at rose FN og det FN-arbejde, vi har haft de sidste 75 år mellem 193 lande. Vi skal rose FN, ikke bare for at kunne lave verdensmålene og knytte civilsamfund og dele af erhvervsliv til sig, men også for at kunne samle verden omkring Parisaftalen, for eksempel. Når det kommer til de brede sikkerheds- og mere generelle udfordringer, så synes jeg, FN virkelig har leveret.”

Men der er også noget at kritisere, mener udenrigsministeren.

”Det er rigtigt; på den klassiske konfliktforebyggelse og sikkerhedspolitik står det sløjt til.

I Sikkerhedsrådet er der nogle spændinger, der gør, at man ikke kan handle. Se bare Syrien og Yemen – en anden humanitær katastrofe. Der kan verdenssamfundet ikke gå igennem FN, fordi der er uenighed. Men der er et klart behov. Fra dansk side har vi i udenrigspolitikken fokuseret med ret-

te på værdierne, på værdikrigen: Det vil sige reproduktiv sundhed, klima, sundhed. Men der er noget grundlæggende omkring den klassiske sikkerhedspolitik, konfliktforebyggelse og bilæggelse, hvor man skal styrke FN.”

Michael Aastrup Jensen siger: ”Vi skal være en stærk FN-partner. Vi har argumenteret for, at de 0,7 procent af BNP i udviklingsbistand skal være mejslet i granit. Det er meget nedslående, at der kun er en håndfuld lande i verden, der lever op til den målsætning. Når det er sagt, så trænger FN til reformer, og det gør WHO også. Hvis vi ikke får fremtidssikret FN, så har vi et problem.”

Aastrup Jensen giver den amerikanske præsident ret i meget af kritikken af WHO.

”Kina har for meget indflydelse i WHO, og derfor er den amerikanske kritik og deres pres berettiget. Men medicinen er forkert. Det nytter ikke, at man trækker sig økonomisk og politisk fra WHO. Forhåbentlig bliver Joe Biden valgt, så USA bliver i WHO. Og så kan Vesten forhåbentlig samlet stille nogle krav til, at WHO ikke agerer politisk. Og at organisationen reelt kun er det, den burde være, nemlig en sundhedsorganisation. Hvis Trump bliver genvalgt og USA trækker sig ud, så skal vi spæde til, så WHO har den økonomiske styrke, der skal til. Dermed kan vi også stille krav om reformer.”

Martin Lidegaard siger:

”Om FN kan man holde to forskellige taler, en lovprisningstale og en total fatalistisk tale. Der er 193 lande, der arbejder sammen. Og det er forbløffende, hvad FN har opnået, det kunne

man holde en lang skåltale over. Men i betragtning af behovet, så er FN ineffektivt, underfinansieret, bureaukratisk, og – hvad der er mest alvorligt for troværdigheden – uden den reelle magt til at kunne løse konflikter. I Syrien for eksempel, når man ser bort fra den humanitære rolle, FN spiller, så er FN jo en statist. I forhold til freden er FN slet ikke en relevant spiller.”

Han efterlyser også WHO som stærkere partner.

”Tænk, hvis man havde haft en verdenssundhedsorganisation, der havde haft tyngde i denne her coronakrise. Tænk, hvis vi kunne få en uvildig vurdering af, hvad der har virket, og hvad der ikke har virket. Der er enkelte områder, hvor jeg ønsker, at vi i fællesskab kunne booste samarbejdet voldsomt og betale hvad det koster. På klimaet, for eksempel, og så skal vi give alle de børn, der sidder i flygtningelejre en fremtid i form af uddannelse.”

### **Nedlæg FN's generalforsamling**

Søren Espersen ønsker også at styrke FN på de fleste områder:

”Jeg mener, man skal skrue op for de der underafdelinger af FN. Både for sundhed, verdenshandelsorganisationen WTO, og for samarbejde om undervisning. Der har været nogle ikke så gode eksempler, men man bør stramme op og investere yderligere i FN's organisationer. Til gengæld skal man skrue helt ned for generalforsamlingen, det er det rene pjat.”

På spørgsmålet om, hvorvidt der ikke er en værdi i, at verdens beslutningstagere taler sammen, svarer Espersen:

”Der er ikke en værdi i den måde, generalforsamlingen fungerer på nu. Det er jo godt at tale sammen, men de der uger om efteråret i FN’s generalforsamling, det er det rene pjat og penge-spild. Og alle de resolutioner, de sprøjter ud, de handler jo allesammen om Israel. Sikkerhedsrådet siger man, vi skal beholde, også i den nuværende form, selv om de viser sig handlingslammede, fordi Rusland og Kina og USA nedlægger veto,” siger han.

Der er også bred opbakning til bæredygtighedsmålsætningerne, men bekymring for hvordan den økonomiske krise vil påvirke dem.

”Alle krisers genstart er forbundet med øgede CO<sub>2</sub>-udledninger, og det

vil vi kæmpe imod. Vi er store støtter af European Green Deal,” siger udenrigsministeren med henvisning til EU’s store klimaomstillingsprogram.

”Vi skal bruge krisen til en grøn genstart. Alle de penge, vi skal investere i at genstarte vores økonomi, skal investeres i bæredygtighed. Jeg har iværksat et stort eksport- og investeringsfremmende initiativ, og det er rettet imod det grønne. Vi har en chance her; vi kan springe nogle udviklingstrin over. For klimakrisen er ikke mindre relevant i dag.”

○ ○ ○



# Truslen fra øst: Kina og Rusland

**Vi lever i et asiatisk århundrede. Asien bliver det nye centrum for verdens økonomiske og politiske udvikling. Det er nu klart at dem, der havde håbet på demokratiske reformer i Kina, tog fejl. Samtidig har de sidste fem år afsløret en russisk ambition om at være en stormagt og en spiller og til dels modspiller på den internationale scene. Hvad betyder det for dansk udenrigspolitik?**

Coronakrisen har indtil videre styrket både Kina og Rusland verdenspolitisk. Kina brugte krisen til at gøre kort proces med demokrati-aktivisterne i Hongkong, og de har klaret sig økonomisk langt bedre igennem krisen end Vesten. Rusland brugte krisen som røgslør til at sikre sig selv magten frem til 2036. Begge magter står stærkt et halvt år inde i pandemien overfor de vestlige lande.

For Søren Espersen (DF), tidligere formand for Udenrigspolitisk Nævn, er det dog klart Kina, der er den reelle trussel.

”Jeg mener, at det, der sker i Kina, er det altafgørende. Jeg hører til dem, der mener, at vi har alt for meget fokus på Rusland,” siger han og afviser samtidigt farer fra Rusland.

Rusland har slet ikke kapacitet til at true Vesten, mener Søren Espersen:

”Kina derimod er en helt anden trussel. Hver femte uge sprøjter de et

nyt krigsskib ud fra et værft. De arbejder på højtryk på to hangarskibe. De opruster som vanvittige.”

Og, siger Søren Espersen, asiaterne er helt med på, hvad den oprustning betyder: ”Ude i Asien ved de godt, hvad det er for en trussel, Kina udgør”

Martin Lidegaard er enig i, at Kina udgør en stigende trussel og at landet er kommet styrket ud af pandemien.

”Kina er hjem for hver femte beboer på kloden. Kinas økonomi vil være større end USA’s indenfor kort tid. Kina udgør naturligvis ikke en konventionel trussel imod Danmark. Det er en lang mere subtil og værdibaseret udfordring, som Kina præsenterer os for.”

Pandemien har ændret Danmarks forhold til Kina, mener Michael Aastrup Jensen:

”Pandemien har været en øjenåbner for mange, også hr og fru Jensen, når det kommer til Kina. Det er meget klart nu, at Kina er et land, der agerer ekstremt aggressivt og samtidig ekstremt lukket.”

Ifølge ham kalder Kinas opførsel på en respons fra Vesten:

”Vi har set Kinas udenrigspolitiske dominans blive bygget op over især de sidste ti år. Det har også gjort, at mange lande – og især EU – blandt andet har været nervøse for at sige landet imod, fordi Kinas betydning bare er vokset og vokset, ikke mindst på det

handelsmæssige. Og det har haft konsekvenser for de få lande, der har været ude at sige noget. De er blevet ramt voldsomt hårdt økonomisk i forhold til for eksempel handel.”

Han mener, at coronavirussen har anskueliggjort, at grænsen for landets ageren er nået:

”Kina har holdt WTO ude af landet i flere måneder, de har holdt smitten skjult, læger er forsvundet på gaden, de har undertrykt oplysninger.”

Aastrup Jensen fortsætter: ”De agerer voldsomt autoritært, og det går ikke i 2020, hvor vi lever i en global landsby. Det tror jeg, vi har fået øjnene op for. Det går ikke bare at sige ’nå, men det er da altid noget, at vi handler godt med Kina, nu må vi se om vi via frihandler kan få lukket op for en skov af mennesker, der gerne vil have mere demokrati i Kina’. For selv om den skov var der, så ville den aldrig nå at spire – der ville blive lagt låg på. Den ville forsvinde med det samme.”

### Langvarig værdikamp

Martin Lidegaard mener ikke, at man skal forsøge at holde Kina udenfor.

”Jeg ønsker ikke at isolere Kina. Donald Trump var ude med, at alle virksomheder, der ikke boykottede Huawei, ville blive boykottet af USA. Men tre måneder senere måtte USA foretage en smertefuld og pinlig 180-gradersvending på spørgsmålet. Man kan ikke undgå at have en dialog med Kina,” siger han med henvisning til den amerikanske administrations problemer med at implementere et solidt regelsæt omkring en boykot af den kinesiske techgigant.

”Så vi må insistere på, at Kina følger samme regler som alle andre. Og kineserne er jo også afhængige af verdensmarkedet. De skal levere fremgang til deres befolkning, og derfor skal de have adgang til markederne. Det vil sige, at vi også har fat i en vis legemsdel på dem her. Og derfor skal arbejdet i de internationale organisationer som Verdenshandelsorganisationen, WTO, prioriteres.”

Kina har traditionelt respekteret de internationale love, påpeger Martin Lidegaard, men nu står vi med et Kina, der fører en hårdere værdikamp internationalt, end hvad vi har set før:

”Det er nu en mere pinagtig og meget svær udfordring at gå til. For vi kan ikke sanktionere os ud af problemerne. Kina er jo ikke det eneste land med store problemer med frihed, demokrati og menneskerettigheder, se Saudi-Arabien for eksempel. Hvis vi kun kunne handle med dem, der lignede os selv, kunne vi lave en nordisk frihandelszone. Og dét er der ikke meget perspektiv i. Så denne kamp er længere og sværere. Det vil kræve, at vi opbygger stærke institutioner, og der vil være tale om en århundreder lang værdikamp,” siger Martin Lidegaard.

### Sammen mod Kina

Næstformand for Udenrigspolitisk Nævn Michael Aastrup ser gerne stærkere metoder taget i brug. Han peger på to prioritetsområder, når det kommer til den danske respons overfor Kinas opførsel:

”Vi skal for det første have EU med så langt som muligt. Og dér er der faktisk noget bevægelse. Og jeg tror også

godt, at vi kan gå ind og få EU til at være mere standhaftige i forhold til Kina. Men vi vil aldrig få EU med derhen, hvor jeg ønsker. Fordi der er syd- og østeuropæiske lande, der, for at sige det ligeud, er i lommen på Kina. De har billige lån for eksempel, fordi Kina ejer noget kritisk infrastruktur. Så de pågældende lande tør ikke.”



**Ved siden af EU-sporet skal vi for det andet lave en koalition af ligesindede lande, der tør mere.**

Derfor skal Danmark, ifølge Aastrup Jensen, søge at indgå i en koalition af andre lande, der tør være mere faste i kødet overfor Kina: ”Ved siden af EU-sporet skal vi lave en koalition af ligesindede lande, der tør mere. Du har set, at lande som Sverige, Storbritannien, Holland, Canada og USA har været villige til at ændre deres retorik på det seneste. Og der synes jeg, at vi skal tilslutte os dem og sige, at det Kina gør, og den måde Kina gør det på, det må altså stoppe.”

Michael Aastrup Jensen mener, at der er et afgørende perspektiv i at være flere:

”Det ville gøre det sværere at lave modsanktioner, end når det bare er lille Danmark, der står og mener et eller andet. Når man er mange, der er standhaftige og forholdsvis stærke, så er det sværere for Kina at lave modsanktioner på det. Jeg er ikke afvisende overfor det, som Storbritannien lige har gjort, nemlig vedtaget Magnit-skij-sanktioner imod Kina. Det kunne være rigtigt interessant at bruge overfor Kina, ikke fra Danmarks side ale-

ne, men fra EU’s side eller i samarbejde med større grupper af andre lande. Altså målrettede personlige sanktioner imod hovedaktører i Beijing. Fordi de vil jo alle sammen gerne bruge deres penge i Vesten, og kan de ikke det, så gør det ondt.”

### **Rusland – ven eller fjende?**

Kampen imod kinesiske dominans er en, som Søren Espersen er klar til at tage, men han foreslår andre midler:

”Den eneste virkelige måde, hvorpå vi kan hamle op med kineserne, er, at vi har USA, NATO, Rusland og Japan i alliance. De er alle sammen demokratiske stater, sådan forholdsvis, nogle mere end andre, og vi har også en kulturel fælles måde at tænke på. Men det skal kun ske, hvis Europa er i stand til at klare sig selv militært.”

Og det betyder helt anderledes store investeringer i militæret.

”Vi må og skal op på to procent af BNP i forsvarsudgifter. Det er det, NATO-medlemskabet bygger på, og det har vi skrevet under på. Og så vil vi også kunne vi klare os selv,” siger Søren Espersen.

”Vi må selv klare vores flådeaktiviteter i Østersøen, vi skal genopføre ubådseskadren, og vi skal øge vores tilstedeværelse i Arktis. Og det er jo er vores opgave, både Østersøen og Arktis. Og det kan vi økonomisk også godt klare. De amerikanske skatteydere er sure over, at de stenrige stater i Europa bare lader stå til, mens USA bruger 3-4 procent af BNP på forsvaret.”

Og måske skal Ruslands annektering af Krimhalvøen fra Ukraine i 2014 ikke have lov til at spolere den geostra-

tegiske interesse, som Espersen mener, at Danmark bør have i Rusland:

”Der var 8-10 år, hvor vi havde flådeøvelser med russerne, det var i 90’erne og i 00’erne. Men på grund af Krim og Ukraine stoppede det. Det er måske for lille en ting til at ødelægge forholdet,” indvender Søren Espersen.

Ruslands opførsel overfor Vesten handler nemlig i virkeligheden mere om russisk indenrigspolitik end trusler mod Vesten, siger Søren Espersen:

”De foretager chikaneflyvninger, hvor vi skal på vingerne. Det er irriterende, og der er lige nu flere end under Den Kolde Krig. Men det er Putins måde at sige, at han har tjek på Vesten. Det er den måde, han trives på. Det er også den måde, han får den tillidserklæring fra vælgerne, at han kan regere, til han dør.”

Men i militær forstand er Rusland ikke noget at frygte for NATO-medlemmerne, påpeger Espersen: ”Rusland er ingenting i forhold til NATO. NATO er Rusland militært 15 gange overlegne, og Tyskland alene kommer snart til at matche Rusland militært.”

Martin Lidegaard er enig i, at man ikke kan se Rusland som en territorial trussel:

”Det er forkert at se Rusland som en konventionel militær trussel, det er de ikke. Men de fører en gedulgt krigsførelse med cyberangreb og andre former for ukonventionelle angreb. Og så har Putin sat sig for at destabilisere nærområderne omkring Rusland.”

Men Rusland har ikke nogen interesse i optrapning, siger Lidegaard:

”Rusland bliver heller ikke i fremti-

den en konventionel trussel. NATO’s kapacitet er så mange gange større end Ruslands, at de ikke har nogen interesse i optrapning. Rusland har store dele af deres ressourcer i Arktis, for eksempel. Det kræver ro på det område at udvinde dem. Jeg er moderat optimist, når det kommer til at håndtere situationen omkring Rusland.”

Vi skal derfor fastholde linjen overfor Putin, mener Martin Lidegaard. ”Jeg opfatter ham som en mafiaboss, som i mange år har fulgt sine egne snævre interesser. Men det er vigtigt at huske, at han ikke er eksponent for hele Rusland. Og derfor skal vi fortsætte det brede diplomatiske arbejde overfor hele Rusland, det vil sige udvekslinger, kultursamarbejde og så videre.”



**Med de grundlovsændringer, som Putin lige har fået vedtaget, så sidder han solidt i sadlen indtil 2036, og Xi Jinping sidder på livstid.**

Mens coronakrisen ifølge Michael Aastrup Jensen ikke har forandret forholdet mellem Rusland og Danmark, så har den gjort, at Rusland og Kina er rykket tættere sammen.

Og det huer ham ikke: ”Min frygt er, at Rusland og Kina bliver allierede. Det er jo virkelig skræks scenariet – vi har for eksempel allerede set fælles militære øvelser. Det er det værste, der kan ske. Begge lande begynder at agere mere og mere udadvendt, som stormagter, der gerne vil være globale supermagter. Det er meget alarmerende.”

Og der er en farlig ubalance i forhold til Vesten, påpeger Aastrup Jensen:

”Med de grundlovsændringer, som Putin lige har fået vedtaget, så sidder han solidt i sadlen indtil 2036, og Xi Jinping sidder på livstid. Det er fuldstændig stabilt, og de kan styre, som de har lyst til. Og det er totalt farligt,

ikke mindst når man ser på, hvem der er Vestens leder, og hvordan han i øvrigt er. Der er en farlig ubalance. I Europa står vi med rette og ryster lidt i bukserne”.

○○○

# Vejen frem: En ny dansk udenrigspolitik

**Gennem mange år har udenrigstjenesten været et nemt sted at finde besparelser, og dens vigtighed har ikke ligget i toppen på den politiske dagsorden. Mangler Danmark et udenrigspolitisk miljø eller flere institutioner? Og hvad betyder den nuværende situation for dansk udenrigspolitik?**

Der er blevet lukket ambassader, residenser er blevet nedgraderet, og i Folketinget har miljøet omkring udenrigspolitikken det med at være ganske lille og relativt statisk. Hvordan bygger man en udenrigspolitik op med begrænsede ressourcer?

Udenrigsminister Jeppe Kofod (S) siger:

”Min doktrin er Danmarks frihed og vores sikkerhed. Det er de to grundlæggende ting. Men mit frihedsbegreb er bredt. Det dækker både, at vi skal have de rette militære alliancer, og så er jeg jo socialdemokrat, så mit frihedsbegreb dækker også friheden til at kunne modvirke de negative ting ved globaliseringen, og tage aktiv del i at ændre verden for eksempel på klimaområdet, så vores børn har frihed og ret til at leve i en verden uden klimaødelæggelse. Og det dækker frihed fra den ulighed, vi vil se i kølvandet af COVID-19.”

Vi skal være en grøn stormagt igen, siger Jeppe Kofod.

”Mit ønske er, at vi er et grønt forbillede for resten af verden.”

## Men er der ingen aktivisme?

”Jo, for vi mener, at alle skal have lov til at kræve deres ret i hele verden. Frihed i det politiske, men også sociale og økonomiske, det er det vigtigste styreredskab. Når kvinder ikke kan bestemme over deres egen krop, eller når folk udsættes for racisme eller diskrimination, LBGT+-miljøer for eksempel, så handler vi konsekvent mod diskrimination også. Det er vigtigt for mig.”

Han fortsætter: ”Som udenrigsminister har man det nogle gange som om, at det bedste er det godes værste fjende. Men for mig er det vigtigt, at vi er 100 procent klare på vores værdier og holdninger, og for at nå et mål må vi nogle gange engagere os med lande, der har andre syn på tingene. Vi skal prøve skridt for skridt at tage verden i den rigtige retning. Danmark er et lille land. Men vi kan sagtens gøre en forskel, lidt efter lidt.”

For Michael Aastrup Jensen (V) bør doktrinen være aktivistisk: ”For mig har det været, at vi skal have en aktivistisk udenrigspolitik. Vi skal gøre en forskel. Ikke vente på, at folk gør det for os.”

Alle fire politikere er enige om vigtigheden af Arktis.

”Arktis bliver det største fokusområde i dansk udenrigspolitik. Her er Danmark en stormagt,” siger Martin Lidegaard (R).

”Vi er det eneste land, der både er med i Arktisk Råd, NATO og EU, og vi har et enormt territorium i området, og vi har en vital sikkerhedspolitisk interesse deroppe, der inkluderer prioriteringen af bæredygtighed.”

### **Situationen omkring USA's interesse i Grønland bekymrer meget.**

Situationen omkring USA's interesse i Grønland bekymrer meget.

”Jeg er bange for, at der er en langsigtet plan fra Trumps side om at trække Grønland ud af Rigsfællesskabets sikre havn. Ikke nødvendigvis ved at købe Grønland, men på andre måder. Og det skal vi tage alvorligt. For hvis sådan en proces først er i gang, så kan Kina eller Rusland meget vel træde til med deres egen proces. Det kunne starte et kapløb, et diplomatisk geopolitisk spil, hvor vi står med 5,8 millioner indbyggere og skal prøve at agere faren i det familieliv. Det kommer til at gå rigtigt galt,” siger Michael Aastrup.

Situationen kræver en aktivistisk udenrigspolitik, mener han.

”Vi skal agere, både så vi kan forholde os til de trusler, der er kommet imod kongeriget, men samtidig balancere, så Arktis kan forblive et lavrisiko-område.”

Samtidig skal vi finde nye allierede, i lyset af at USA og Donald Trump ikke nødvendigvis vil være i vores ringhjørne, mener han. Og her er tvivlen er det værste:

”Der må ikke være tvivl om, at det os, der har den udenrigspolitiske kompetence her. Hvis der kommer tvivl om, hvorvidt det er tilfældet, betyder det tvivl om landets sammenhængskraft. Og jeg er nervøs ved, at stormagterne går ind og interesserer sig for en del af vores kongerige. Vi skal turde at tale meget tydeligere her,” siger Aastrup Jensen.

Udenrigsministeren lover et langt stærkere udenrigspolitisk samarbejde i Nordatlanten:

”Danmark har en kæmpe opgave i et tættere samarbejde med Færøerne og Grønland om udenrigs- og sikkerhedspolitik. Stormagtsrivalisering vil påvirke Arktis. Vi ser, at Rusland har oprustet militært langs den nordøstlige flanke. Gamle baser, der var lukkede efter Den Kolde Krig, er åbnet igen, primært med defensive kapaciteter, men også med offensive. Vi ser klimaforandringer og øgede økonomiske aktiviteter. Så for Danmark gælder det om at få skabt nogle stærke strukturer omkring at håndtere de sikkerhedstrusler. Og det gør vi i tæt samarbejde med Færøerne og Grønland.”

Men samarbejdet skal fornyes.

”Vi skal have institutionaliseret dette her samarbejde bedre, end vi har tidligere, i gensidig respekt og tillid til hinanden. Det er mit ønske at styrke både Rigsfællesskabet og det europæiske spor,” siger Jeppe Kofod.

Balladen om Grønland bør ikke overraske os, siger Martin Lidegaard. ”Der er ikke noget nyt i, at USA gerne vil have Grønland. Der er heller ikke noget mærkeligt i det, de opfatter det som deres militære baghave. Men nu er

Grønland ikke amerikansk, og det har ikke været en særligt fin måde at gå til spørgsmålet.”

Amerikanerne kan dog ifølge Lidegaard indirekte have gjort os en tjeneste:

”De har gjort det, at de har skabt en større forståelse mellem Grønland og Danmark. Rigsfællesskabet – hvis vi forstår at bruge det rigtigt – er en stor styrke. I Udenrigspolitisk Nævn har vi også besluttet os for at have fokus på Arktis i alle de rejser, vi skal på de kommende år. Nævnet vil i det hele taget få et meget større fokus på Arktis.”

Til gengæld er forholdet til USA ikke, hvad det har været, mener Lidegaard:

”Mit håb og min tro er, at vi vil bevare et godt forhold til USA. Forestillingen om, at USA er en supermagt, der ALTID vil hjælpe os, må vi erkende, er en illusion, der er bristet med Trump – og det siger jeg med stor smerte.”

Søren Espersen mener også, at forholdet til USA er forværret.

”Forholdet er forværret af Trumps tilbud om at købe Grønland og af hjælpepakken til Grønland på 83 millioner kroner. Danmark betaler trofast 62 gange så meget, 4,5 milliarder kroner, til grønlænderne år efter år,” påpeger han, og fortsætter: ”Og hvad skal de amerikanske penge bruges til? Minedrift, olieudvinding og at lære grønlænderne engelsk, og lønninger til tolv mand oppe på det grønlandske konsulat.”

### **Oprust i Nordatlanten**

Til gengæld ser Søren Espersen den diplomatiske situation som en naturlig proces, hvor USA måske – henset

til det, som han mener, er dansk eftergiveness i forhold til vores militære forpligtelser – begynder at tænke på, at ’måske skulle vi klare det der med Arktis for dem’.

Derfor må vi opruste i Arktis, mener han.

”Vi er nødt til at være mere på mærkerne,” siger han. ”Ved næste forsvarsforlig skal vi have flere inspektionsskibe, flere fregatter, vi skal beflyve Thule, og vi skal opruste i forhold til droner.”

Vi skal være der, også selvom der ikke er en territorial trussel deroppe i Arktis.

”Vi skal vise flaget og sige, at dette er vores militære opgave, som har førsteprioritet sammen med Østersøen,” mener Søren Espersen.

Martin Lidegaard er uenig.

”Vores sikkerhedspolitik er meget mere end det militære. Jeg kan konstatere, at der herhjemme er MANGE, der ønsker at bruge to procent af BNP til forsvaret, og det er jo helt galt. For det første er USA’s egne tal for, hvor meget de bruger på militæret, opgjort helt anderledes end vores, det er helt urimeligt. Hvis man opgjorde militærudgifterne per indbygger, så ville vi jo lige pludseligt være øverst på listen over lande med flest ressourcer anvendt på militæret i Europa.”

Martin Lidegaard opfordrer til, at man ser fremad.

”Ifølge OECD bliver verdensøkonomien fordoblet over de næste 20 år. Det vil forandre alting. Der vil blandt andet være kæmpe teknologispring. Så hvad er målet for dansk udenrigspolitik? Væksten skal være bæredygtig, vi kan ikke kun fokusere på drømmen om



udvikling, den skal være mere lige og mere grøn, og skabes på en måde, der fremmer begge dele. Det skal ske for at skabe noget, der minder om en global nordisk velfærdsstat. Sker det modsatte, altså etableres bæredygtigheden ikke, så har vi et mareridt på jord.”

Men det betyder også, at vi skal agere.

”Vi i Danmark er ledere på den grønne dagsorden. Alle andre lande står og vil lege med os her. Og det vil være ærgerligt, hvis vi ikke får det fulde ud af den mulighed her,” siger Lidegaard.

For Søren Espersen er det afgørende, at vi ikke missionerer.

”Jeg tror, at vi har kørt vores engagement i verden på en forkert måde. Steder, hvor vi har været militært, i Irak og Afghanistan, der følte man sig forpligtet til at indføre demokrati. Og det eneste, der er sket med det, er, at vi er kommet til at brødføde en masse afghanske pampere, for eksempel. Vi skal ikke missionere overfor andre lande.”

### **Tristesse over Udenrigstjenesten**

Den danske udenrigstjeneste er blevet reduceret i størrelse og mandskab over de sidste to årtier. Men er den nuværende størrelse tilstrækkelig til, at Danmark effektivt kan agere i en ny post-epidemisk verdensorden?

”Det korte svar er nej,” siger Martin Lidegaard.

”Man kan roligt sige, at en af de ting, jeg fortryder mest, er at vi også i min tid skar på udenrigstjenesten. Vi har en stor national interesse i en stærk dansk udenrigstjeneste.”

Søren Espersen mangler grandiositet i udenrigstjenesten.

”Vi skal ikke skære yderligere ned i udenrigstjenesten. Og vores niveau skal hæves på de enkelte ambassader. Det skal virke grandios. Det er noget, der betyder noget ude i verden. Man kan ikke bare servere en humpel rugbrød og noget vand.”

**Udenrigsministeriet er et nemt sted at spare. Men det gør ondt.**

Michael Aastrup Jensen mener også, det var dumt at reducere udenrigstjenesten.

”Under os og under Helle Thorning-Schmidt reducerede vi udenrigstjenesten. Det har vi alle sammen et medansvar for, men man kan bare sige: det er dumt. Ikke mindst i lyset af, hvad vi ser nu. Derfor skal vi have en markant stærkere udenrigstjeneste, vi skal have et markant stærkere militær. Det kræver, at vi har flere muskler på alle områder. Udenrigsministeriet er et nemt sted at spare. Men det gør ondt.”

○○○

# Corona har presset Sydafrika i bund

Af Jørgen Stjerneklar

**Afrikas næststørste økonomi bløder. Landet er det hårdest ramte på kontinentet. På trods af en massiv og hurtig reaktion på epidemien, er virus langt fra under kontrol i det meste af landet. Sundhedsvæsenet er presset i bund i otte ud af ni provinser.**

”Det er ikke værre end en influenza-epidemi.”

Jay Jay, som min tandlæge bliver kaldt, ser på mig med intense øjne. Det er 10. marts 2020.

”Vi er vant til smitsom turberkuloze, til HIV, vi er gearet til den slags i dagligdagen, selvfølgelig kan vi arbejde med den her virus i omløb. Se dig omkring.”

J.J. Serfontein er en af Cape Towns bedste tandlæger og efterspurgt over hele det sydlige Afrika som foredragsholder på universiteterne. J.J. er kun 42 år, men med en topmoderne klinik på

Waterfront i byens hjerte er han allerede en faglig og økonomisk succes.

Det sydafrikanske regeringsparti African National Congress (ANC), deler ikke J.J.'s opfattelse af den nye trussel. Mandag 23. marts toner regeringens leder, præsident Cyril Ramaphosa, frem på TV-skærmene over hele landet iført camouflageuniform. Han står foran en deling bevæbnede soldater fra South African Defence Force (SADF). Normalt optræder han altid i ulasteligt, skræddersyet jakkesæt. Signalet, han nu sender til befolkningen, er ikke til at tage fejl af: ’Vi er i krig, og jeg er øverstkommanderende’.

Ramaphosa taler uden teleprompter og bebuder, at fra midnat torsdag 26. marts lukker landet ned. Detaljer vil følge, siger han og udstråler dommedag.

Fredag 27. marts vågner Sydafrika altså op til en helt ny og ukendt virkelig-

---

Jørn Stjerneklar (f. 1957) er en prisvindende dansk fotograf, kameramand og journalist. Stjerneklar har boet i Afrika i mange år og er bl.a. kendt for at have bevidnet folkedrabet i Rwanda i 1994, hvilket senere blev til dokumentarfilmen 'En dansker i Helvede'. Hans virke som kameramand og fotograf har bl.a. ført til arbejde hos BBC, *Time Magazine*, *The Economist* og *Financial Times*.

---

hed. Det første dødsoffer for epidemien bliver annonceret den morgen, det er i Cape Town. Den 48-årige Madeleine van Wyk dør efter kun én uges sygdom. I nyhedsudsendelserne samme dag kan vi høre, at ratingfirmaet Moody, et af de tre firmaer, der giver økonomiske ratings globalt, har nedgraderet Sydafrika til 'junk status'. De to andre, Standard and Poor og Fitch, har allerede trykket på knappen i 2017 efter skandalerne med daværende præsident Jacob Zuma. Som en kommentator bemærker til udmeldingen: "Det er som at sparke på en, der allerede ligger ned".

### Valuta i frit fald

Den sydafrikanske rand er samme dag i frit fald. Førstedagen efter nedgraderingen viser et dyk på hele 12 procent. Sydafrikanerne er også stået op til en af verdens mest drastiske nedlukninger af et samfund i forbindelse med pandemien. Stort set alt bliver lukket ned. Præsidenten forklarer senere om de forskellige grader – *levels* – af nedlukning fra 1 til 5.

Level 5, som samfundet starter på i marts, betyder, at kun helt basale ydelser som supermarkeder og livsvigtige fabrikker må holde åbent. Kun essentielle arbejdspladser i sundhedssektoren, banker og medier bliver fritaget. Firmaer, der leverer til sundhedsvæsenet, skal ansøge om tilladelse, for at deres ansatte kan komme på arbejde.

Transport er begrænset til offentlige busser og taxaer i bestemte tidsrum med 50 procent af passagerkapaciteten. Al persontransport skal holdes indenfor provinsgrænserne. Alkohol og tobak bliver forbudt at sælge og købe.

Grænserne, inklusive lufthavne, lukkes ned, undtagen de mest trafikerede grænseovergange til nabolandene Namibia, Zimbabwe og Mozambique. De holdes åbne for varetransport ind og ud. Hæren bliver sat ind for at hjælpe politiet med at holde orden i byerne. I starten godt 2.000 soldater, men antallet kan justeres op.

Det er i skrivende stund (august 2020) knap fem måneder siden Sydafrika lukkede så drastisk ned. Har det hjulpet? Ikke, hvis statistikkerne for kontinentet taler sandt.

Afrika har passeret én million smittede, siden pandemien blev erklæret. Sydafrika står for langt over halvdelen af tilfældene, men med kun knap 60 millioner indbyggere ud af kontinentets 1,3 milliarder, virker det usandsynligt, at landet er så hårdt ramt, mens resten af kontinentet har så få tilfælde.

To eksempler ud af Afrikas 54 nationer, der har grebet epidemien diametralt modsat an: Rwanda var det første land på kontinentet, der foretog de nødvendige skridt for at bremse smitten. Fra midnat den 21. marts lukkede landet totalt ned. Politiet skød og dræbte to unge mænd, der brød udgangsforbuddet lige i starten. Så var det slut med at afprøve grænser.

Rwanda har derfra været et lysende eksempel, ikke bare for Afrika, men for verden, på hvordan smitten kunne styres og bekæmpes: Med mobilnettet og apps, pooltesting, opsporing og isolation. Sågar tre robotter, der kan måle temperatur på folk, give anvisninger og holde øje med, at alle opfører sig efter retningslinjerne i lufthavnen. Rwanda har også universel sundhedsforsikring,

fattigdom har ikke afholdt befolkningen fra at gå til lægen.

Rwanda begyndte en gradvis genåbning i starten af maj, samfundet er nu helt åbnet, med Kigali International som det seneste tiltag. Lufthavnen fungerede fra 1. august igen efter hensigten. Rwandas COVID-19-tal er så langt: 2.171 smittede, 7 dødsfald ud af en befolkning på 12,3 millioner.

Men Rwanda var ikke først med at åbne, hvis Tanzanias tal i statistikken for Afrika står til troende. Præsident John Magufuli proklamerede allerede 9. juni, at landet var smittefrit. Ved hjælp af bønner til Gud fra befolkningen, var coronavirus en saga blot. Al indsamling af data blev derfra stoppet, i hvert fald officielt. Med kun 509 smittede og 21 dødsfald og ud af 56,3 millioner indbyggere, er det en uofficiel verdensrekord i forhold til befolkningstal, hvis Nordkorea bliver taget ud af ligningen. John Magufuli skal på valg 28. oktober i år.

Sydafrika og Tanzania har nogenlunde samme befolkningstal. Alligevel har Sydafrika 550.000 smittede mod angiveligt 509 i det østafrikanske land.

### **Soldater i byerne**

I Sydafrika så tiltagene i første omgang ud til at virke, smittetallet steg stort set ikke i starten. Faktisk havde politiet efter to uger slået ligeså mange mennesker ihjel, der angiveligt forbrød sig mod restriktionerne, som COVID-19 havde. For at få ro i gaderne og holde dødstallet nede, proklamerede præsident Ramaphosa 22. april, at over 70.000 soldater ville blive sat ind i landets byer.

Det kom som et chok for alle; ikke siden apartheidtiden havde sydafrikanerne set militæret så massivt til stede i bybilledet. Men regeringen mente, at det var nødvendigt for at kunne justere nedlukningsgraden ned til level 4 fra 2. maj.

Med færre restriktioner fik sydafrikanerne nu lov at motionere i gaderne mellem klokken seks og klokken ni om morgenen. Ude på landet kunne vingårde og farmere igen lade folk arbejde, post og kurerservice kom tilbage, og det betød muligheder for begrænset eksport for nogle firmaer. Minerne, som er landets hjerteblod, fik lov til at gå op på fuld kapacitet. Busser og taxaer måtte igen køre, som de ville. Der blev indført maskepåbud i det offentlige rum. Smittekurven, der skulle holdes fladt stigende, udviklede sig, som eksperterne forventede.

Knap en måned efter mente regeringen, at landet kunne gå ned til level 3, som trådte i kraft 1. juni. Alkoholsalg blev tilladt, takeaway-mad blev tilladt, e-handel kunne genstarte med levering til døren, tøjbutikker og -fabrikker måtte åbne på 50 procents kapacitet sammen med en del andre erhverv. S-toge kørte igen. Vejarbejde og byggeri kunne igen udføres. Udendørs motion blev tilladt hele dagen. Men lettelsen af restriktionerne betød også, at folk tog lettere på lettere på faren.

12. juli gik præsidenten igen på TV og radio og annoncerede genindførsel af alkoholforbuddet og et landsdækkende udgangsforbud mellem klokken 21.00 og 05.00. Alkoholforbuddet var ifølge sundhedsminister Zweli Mkhize baseret på de erfaringer, der blev gjort under det første forbud.

Hasteindlæggelser på de i forvejen belastede hospitaler faldt med 60 procent, da forbuddet blev indført 27. marts. Da forbuddene blev ophævet 1. juni, steg tallet efterfølgende med 200 procent på intensivafdelingerne – som i forvejen var fyldt med COVID-19-patienter. I midten af august befandt landet sig på level 3 med enkelte justeringer, men virussen er stadig ikke tøjlet.

**Epidemien har vist, at der er en afgrundsdyb forskel på rig og fattig, på eliten og masserne, og at korrupsionen ingen grænser kender.**

### Chokdoktrinen på sydafrikansk

Hvis der herskede nogen tvivl om, at det sydafrikanske samfund er et af de mest ulige i verden, har epidemien en gang for alle vist, at der er en afgrundsdyb forskel på rig og fattig, på eliten og masserne, og at korrupsionen ingen grænser kender. Nelson Mandela prøvede i sin tid at promovere den traditionelle 'ubuntu-filosofi' til hele verden. Den korte version af 'ubuntu' er: "*The belief in a universal bond of sharing that connects all humanity.*"

Landsfaderen må rotere i sin grav oppe i Qunu. Da den canadiske journalist og forfatter Naomi Klein i 2007 udgav bogen *Chokdoktrinen – katastrofekapitalismens opkomst*, var den skrevet ud fra Irakkrigen. I korthed går doktrinen ud på, at de neolibérale frie markedskræfter udnytter nationale kriser, som for eksempel nærværende epidemi, til at gennemføre kontroversiel og tvivlsom politik, mens borgerne er ude af balance både følelsesmæssigt og fysisk, og derfor ikke har kræfter til at udøve en tilstrækkelig og effektiv

modstand. Det kan nu overføres på det sydafrikanske samfund.

Sydafrika fik i juli måned et lån fra Den Internationale Valutafond (IMF) på godt 70 milliarder rand (omkring 26 milliarder kroner). Pengene skulle bruges til at bekæmpe virusens spredning. Fra dag til dag opstod nye firmaer, der bød på de mange licitationer, som kommuner og provinser lagde i udbud. Fælles for mange af de nye aktører var, at det enten var familie, venner, koner eller mænd til politikere og spindoktorer i regeringen. Det siger sig selv, at der er returkommission til embedsmændene, der tildeler opgaverne.

Antallet af disse nye 'iværksættere' er nu så stort, at et helt nyt begreb er opstået: '*PPE corruption*', som står for *Personal Protective Equipment corruption* – personligt beskyttelsesudstyrs-korrupsion. ANC's generalsekretær Ace Magashule's to sønner fik for eksempel tildelt 2,7 millioner rand, selvom de aldrig har været i den branche. *PPE corruption* er nu en del af ordforrådet i daglig tale.

Et af de andre tiltag, tobaksforbuddet, har ingen forstået. Den smule viden, der er kommet frem under pandemien, er at rygere måske har mindre sandsynlighed for at udvikle alvorlige lungekomplikationer. Men hernede har regeringen sagt, at det er for at beskytte rygerne. Fra første forbudsdag har salg af cigaretter været forbudt. Alligevel ryger folk i gaderne – et stort og effektivt sort marked for cigaretter har slået rod. Ikke overraskende er der vedholdende, meget stærke rygter om

korruption i den forbindelse. Landets mest upopulære minister, Nkosazana Dlamini-Zuma, fraskilt fra den notoriske ekspræsident Jacob Zuma, menes at stå i ledtog med en af underverdensens 'kingpins', den dømte bedrager Adriano Mazzotti. Rygterne er opstået, fordi Mazzotti bidrog med store beløb til Dlamini-Zumas valgkamp, angiveligt mod at få 'preferable treatment' for sin kerneforretning: indsmuglede cigaretter. Rygterne har været umulige at mane i jorden. Alle venter på en dom og lidt indsigt fra landsretten i Western Cape-provinsen, hvor en sag har kørt for at få omstødt tobaksforbuddet i starten af august. Mens der ventes, kan folk sidde og regne på, hvor meget tobaksforbuddet koster staten i tabte afgifter: 35 millioner rand om dagen ganget med 135 dage. Resultatet er 4,55 milliarder rand eller 1,638 milliarder kroner.

Sydafrikanerne kan konstatere, at ikke kun de neolibérale kan deres håndværk. Med ANC, som består af socialister og kommunister, ved roret, er masser af industri nu smadret.



**Sundhedssystemet er i flere provinser på randen af sammenbrud.**

Skattevæsenet ligger i ruiner, over 10 milliarder rand mangler i budgettet på grund af alkohol- og tobaksforbuddet. Kriminelle netværk har overtaget tobaksdistributionen og befolkningen er blevet kriminaliseret af handlen på det sorte marked. Tobaks- og alkoholforbuddet blev først ophævet 18. august efter næsten 5 måneder.

### **Gatvol – når nok er nok**

Sydafrikanerne er vant til at blive snydt, de er vant til korruption og nepotisme. Men når det bliver for meget, opstår der det, som hernede med et afrikaans ord kaldes 'gatvol'. Det er slang for at være nået til det punkt, hvor kvaliteten bliver til brækfornemmelser. Eller mere konkret til tyndskid.

I en leder skrev det uafhængige medie *Daily Maverick* i starten af måneden: "Og i dette formørkede, inkompetente miljø, har vi set, at folk med gode forbindelser til ANC's kadrer, regeringen og deres forskellige venner, har formået endnu engang at berige sig selv ved at udnytte befolkningens smerte og lidelser, mens sydafrikanerne gisper efter vejret. Mange vil dø på de forfaldne hospitaler, fordi 'kadrene' stjal penge til sig selv. Millioner flere vil sulte".

Sundhedssystemet er i flere provinser på randen af sammenbrud. I den fattigste, mest korrupte provins, Eastern Cape, er hospitaler, kommuner – faktisk hele systemet – brudt sammen under epidemien. Patienter dør på bårerne, mens de venter på at blive indlagt. Der er eksempler på slåskampe mellem pårørende om iltapparaterne. Lighusene er fyldt, bedemændene kan ikke tage flere ind.

Hele 14 kommuner i provinsen er gået konkurs, sundhedsvæsenet har ubetalte regninger for 3 milliarder rand (1,2 milliarder kroner) og er sagsøgt for 30 milliarder rand, 4 milliarder mere end deres årsbudget.

Sydafrika var før epidemien i tovene. Ærkebiskop Desmond Tutu kaldte for år siden landets situation for en

tikkende bombe. Med en officiel – og i virkeligheden langt højere – ungdomsarbejdsløshed på 56 procent før epidemien. Med en opadgående morderate år for år. Efter, at ANC kom til magten i 1994, faldt drabsfrekvensen og nåede i 2011 sit laveste niveau med 34 mord om dagen. Sidste år nåede tallet op på 58 drab dagligt.

Under level 5 faldt drab med 72 procent, men efter landet kom på level 3,

er alt igen ved det gamle. Partnervold, voldtægter og incest er eksploderet under nedlukningen.

Ingen ved, hvor længe sydafrikanerne kan holde til det. Om bomben snart eksploderer. Men en ting er sikkert: Befolkningen er gatvol.

○○○

# Kommer Putin helskinnet gennem coronapandemien?

Af Katri Pynnöniemi og Outi Helin

**Rusland har haft vanskeligheder ved at tackle COVID-19. Siden pandemien begyndte, har Putin talt direkte til befolkningen flere gange end i hele hans hidtidige karriere.**

Det er notorisk problematisk at evaluere forandring i autoritære politiske systemer. Der har længe været snak om en overhængende alvorlig krise i Ruslands politiske system, men det er vanskeligt, hvis ikke umuligt, nøjagtigt at forudsige krisens endelige form eller indtræffen. Lilia Sjevtsova, en kendt politisk forsker, opsummerer i maj situation Rusland i en artikel i *American Interest* således:

”Vi kan kun være sikre på, at et nyt russisk landskab spirer frem, som vi tålmodigt bør holde øje med. Det russiske system kan fortsat foreslå imiterede løsninger (at undgå at løse de reelle samfundsproblemer, men initiere en række

processer som imiterer forsøg på problemløsning, red.), der kunne lade det bevæge sig videre i en ukendt retning. Samtidig er det bristefærdigt af konflikter, der kan sprænge det i stykker. Roen er vildledende. Russerne bliver nødt til at begynde at overveje eksistentielle spørgsmål, inden den nye apokalypse kommer.”

Faktisk er forskere ganske enige om, at den vedvarende COVID-19-epidemi udgør en alvorlig udfordring for Ruslands nuværende politiske system.

Kombinationen af den betydeligt svækkede økonomi og det faktum, at systemet for politiske beslutningsprocesser, der er baseret på præsident Putins autoritet, har vist sig at være hult, eller i hvert fald vakkelvorn, udgør en ‘perfekt storm’, som kan undergrave selve regimets fundament.

Sandsynligheden for hurtig forandring mindskes – i det mindste på kort

---

Katri P. Pynnöniemi er en finsk professor i russisk og euroasiatiske studier ved Helinski Universitet. Hun er uddannet ph.d. i internationale relationer ved Tampere Universitet, Finland. Siden 2017 har hun været Mannerheim Chair of Russian Security Studies ved The National Defence University i Finland.

Outi Helin er forskningsassistent ved National Defense University i Finland.

---



sigt – af, at der ikke er en klar konkurrent til det nuværende system. På den anden side kan det ikke helt udelukkes, at den politiske elite vil miste kontrollen over situationen, og at landet som et resultat heraf vil ende i kaos.

For at vurdere den politiske virkning af COVID-19-krisen må vi undersøge de faktorer, der understøtter det nuværende systems evne til at håndtere den aktuelle krise og måske endda gør det muligt at styrke myndighedernes greb om samfundet.

### Den spæde start

De russiske myndigheder annoncerede restriktive foranstaltninger og forskellige beredskabsforanstaltninger i slutningen af januar 2020.

En særlig regeringsinstitution, Operativt Hovedkvarter, blev oprettet for at overvåge situationen, og der blev udarbejdet en national beredskabsplan. På dette stadie indtager aflæggelse af situationsrapporter fra Det Operative Hovedkvarter en central rolle i den strategiske kommunikation. I forbindelse med disse møder fremhæver

myndighederne regeringens systematiske indsats og det fremragende samarbejde mellem centralregeringen og regionerne.

Man får indtryk af, at myndighederne har 'fuld kontrol' over situationen. Eksempelvis står der i den første offentlige situationsrapport (29. januar 2020), som Putin fik af Det Operative Hovedkvarter, at alle regioner allerede har planer for mobilisering af ressourcer til bekæmpelse af virussen. Kommunikationen på dette stadie gentager

idéen om centraliseret koordinering af offentlige myndigheders aktiviteter på grundlag af en sammenhængende plan. Dette stadie kan også beskrives som en imitation af aktivt at gøre noget. Regionale ledere indrapperer 'officielle tal' til Hovedkvarteret, der afspejler beredskabet i deres region, som premierministeren senere selv sår tvivl om.

Der sker en vending i myndighedernes kommunikation i begyndelsen af marts, da Det Operative Hovedkvarter mister sin rolle som en nøgleaktør og erstattes af Regeringens Koordineringsråd, ledet af premierminister Mikhail Misjustin, og Coronavirus Respons Arbejdsgruppe under det russiske statsråd, ledet af Moskva-borgmesteren Sergej Sobjanin, som dannes samtidigt. Ændringen begrundes med, at der er behov for tydeligere koordination af de føderale, regionale og lokale myndigheders aktiviteter og derved at 'tage kontrol over situationen'.



**Fokus er på at opretholde magtbalancen mellem de politiske elitegrupper under krisen og krisens eventuelle forlængelse.**

I praksis er oprettelsen af Koordineringsrådet et tegn på de tidligere omtalte foranstaltningers utilstrækkelighed. Et coronavirus-informationscenter bliver oprettet i kombination med Koordineringsrådet med det formål at styrke myndighedernes greb om krisekommunikationen.

### Putin sætter sig i centrum

I dette tredje stadie sætter præsident Putin sig selv i centrum for ledelsen af coronakrisen. Dette gør han primært

gennem en række direkte taler til nationen og borgere og gennem afholdelse af digitale fjernmøder mellem regionale ledere og regeringen. Putin har i hele sin regeringstid kun fire gange tidligere talt til borgere på denne måde. Det er sket i forbindelse med nødsituationer (terrorangrebene i Dubrovnik og Beslan, Boris Jeltsins død og terrorangrebet i Nice i Frankrig). Talerne omhandler primært arbejde og økonomi, hvilket især fylder meget i den første tale i slutningen af marts.

På dette tredje stadie ændrer myndighedernes kommunikation fokus. Regeringens arbejdsgruppers rolle sendes i baggrunden, og i stedet bliver idéen om magtvertikalen central, altså en topstyret ledelse af krisen.

Dette afspejles i officielle budskaber med løbende henvisninger til præsidentielle ordrer, der hovedsageligt supplerer de foranstaltninger, som allerede er vedtaget eller planlagt af regeringen. To hovedlinjer kan skelnes i Putins krisekommunikation til myndighederne: På den ene side understreger han behovet for, at regering og administration handler 'som en enkelt mekanisme' i en krisesituation: professionelt og præcist.

Samtidig lægger han pres på individuelle beslutningstagere ved at kræve, at de handler uafhængigt under hensyntagen til regionernes særlige karakteristika. I denne henseende er Putins budskab til myndighederne og regionale ledere entydigt: formel gennemførelse af beredskabsplaner er ikke nok; de er nødt til at træffe effektive foranstaltninger. Putin understreger budskabet ved at pålægge regionale ledere og præ-

sidentens repræsentanter et personligt ansvar for gennemførelse af planerne.

### **Ingen garanti for regimeskifte**

Indtil videre har COVID-19-krisen ikke ændret forvaltningslogikken bag det politiske system i Rusland. Kreml forsøger primært at sikre loyalitet fra de aktører, der er essentielle for dets egen position.

I praksis betyder dette også, at fokus er på at opretholde magtbalancen mellem de politiske elitegrupper under krisen og krisens eventuelle forlængelse. Det nuværende systems legitimitet styrkes ved hjælp af en trusselsdiskurs, hvor forskellige grupper bliver sat op



### **Kampen mod coronavirus kan muligvis midlertidigt forene russerne.**

mod hinanden, hvilket skal forhindre en potentiel ansporing til en sammenhængende modstandsbevægelse, der kan sætte spørgsmålstegn ved Kremles handlinger eller byde sig til som et alternativ til Kremles magt.

Kampen mod coronavirus kan muligvis midlertidigt forene russerne, men vil det være muligt at vende tilbage til det 'belejrede citadel', hvis citadellens styrke har vist sig at være et luftkastel? Som i mange andre lande har krisen i Rusland i højere grad end tidligere synliggjort skellene mellem de velstående og de fattige i samfundet. Den ulige fordeling af levestandarder og ressourcer er et langsigtet problem, der kan udsættes gennem officiel kontrol og pleje af det eksisterende image. Dette vil sandsynligvis endnu engang være Kremles primære løsning.

Med andre ord, selvom COVID-19-epidemien er en stor udfordring for Kreml, er det fuldstændigt muligt, at statens ledere vil lykkes med at håndtere situationen på en sådan måde, at dens rolle som forfatter af systemets regler forbliver den samme – og endda styrkes.

Samtidig bør man huske på, at også de udviklingsmæssige forskelle mellem de forskellige befolkningsundergrupper og regioner er blevet stadigt tydeligere under coronakrisen. Den sociale stabilitet kan rystes, hvis vitale funktioner forstyrres betydeligt.

Det er imidlertid vanskeligt at identificere kendetegnene for 'betydelig forstyrrelse' i den russiske kontekst. Officielle coronatilfælde eller arbejdsløshedsstatistikker giver ikke nødvendigvis et pålideligt billede af situationen. For eksempel opererer en del af den erhvervsaktive befolkning i skyggeøkonomien, og er derfor ikke afspejlet i officielle statistikker. Derudover er det typisk for autoritære regimer, at information kan tjene som en indikator for loyalitet, og de afgivne oplysninger afspejler muligvis ikke den sande situation.

Udviklingerne i grænsefladen mellem teknologier til styring af mennesker og den politiske diskurs bør overvåges. Vil teknologiske eksperimenter, der blev udført under epidemien, blive en del af administrationens hverdag? Det kan antages, at den politiske ledelses behov for at kontrollere indlæg på sociale medier vil stige yderligere. Hvordan vil dette blive implementeret, og hvilken slags modstand vil det provokere? Den mulige eskalering af regionale forskelle er også en ubekendt i det store puslespil. På grund af en række ukendte faktorer forbliver formen og tidspunktet for Ruslands politiske transformation uvis.

○○○

*Dette er en forkortet version af en forskningsrapport om Ruslands reaktion på COVID-19-krisen, der er blevet offentliggjort på finsk (juni 2020) i working papers-serien fra National Defense University of Finland.*

*Oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.*

# Kinas nye kejser

Af Kjeld Erik Brødsgaard

**Kinas præsident Xi Jinping har samlet magten hos sig selv mere end nogen leder siden Mao og kan blive sidende på livstid. Indtil videre er det gået godt, og Kina er kommet godt gennem første fase af coronakrisen. Men den ekstreme centralisering rummer også store farer.**

Da Xi Jinping i 2012 blev valgt til generalsekretær for Kinas Kommunistiske Parti (KKP), var Kina i dyb politisk krise, skabt af en række spektakulære skandaler. Den mest prominente skandale fandt sted i millionbyen Chongqing foråret 2012, hvor det kom frem, at den stedlige partisekretærs hustru angiveligt stod bag mordet på en britisk forretningsmand på grund af uenighed om forretningstransaktioner.

Partisekretæren var ikke en hvem som helst. Det drejede sig om Bo Xilai, fremstående medlem af politbureauet og kandidat til medlemskab af politbureauets Stående Udvalg i forbindelse med ledelsesskiftet i 2012. Bo Xilai var søn af Bo Yibo, en af de såkaldte otte

udødelige, der styrede Kina i 1980'erne og 1990'erne, og var i virkeligheden af finere revolutionær familie end Xi Jinping.

Det var også en større skandale, da det viste sig, at Ling Jihua, lederen af Centralkomiteens magtfulde general-kontor, ligeledes i foråret 2012, havde forsøgt at neddysse, at sønnen var blevet dræbt i en ulykke på fjerde ringvej i Beijing, da han kørte galt i sin Ferrari sportsvogn med to halvnøgne tibetanske kvinder ombord.

Både Bo Xilai og Ling Jihua var tilsyneladende i ledtog med ingen mindre end Zhou Yongkang, der var blevet valgt ind i politbureauets Stående Udvalg i 2007 og udpeget til at lede den kommission, som har politisk ansvar for det retlige område, og dermed kontrollerede domstole, politi og sikkerhedsapparat med et større budget end hele militærets.

Der var også skandaler undervejs i toppen af det militære apparat, hvor ledende generaler angiveligt købte og solgte stillinger. Ja, selv den angiveligt

---

Kjeld Erik Brødsgaard er professor ved Institut for Økonomi, Politik og Business på Copenhagen Business School. Hans speciale er Kinas politiske økonomi og Kommunistpartiets rolle i erhvervssektoren og moderniseringen. Hans seneste bog er *Kinas Moderne Historie - Samfund, Økonomi og Politik*.

---

ubestikkelige premierminister Wen Jiabaos familie var, ifølge en nærgående artikel i New York Times, travlt beskæftiget med at berige sig selv.

### En forkælet og dekadent elite

I det hele taget oprulledes et billede af en elite i toppen af partiet, der førte et luksusliv med dyre biler og store villager og forkælede børn, der kørte rundt i udenlandske sportsvogne uden at overholde almindelige færdselsregler.

Der bredte sig en erkendelse af, at konsekvenserne af udviklingen meget nemt kunne blive, at partiet mistede sin legitimitet og risikerede at tabe magten, således som det var sket for det sovjetiske kommunistparti.

Udenrigspolitisk var der ligeledes truende skyer i horisonten. Obama-administrationens drejning mod Asien (*'pivot to Asia'*) varslede en øget amerikansk opmærksomhed over for udviklingen i Asien. Territoriale stridigheder var under udvikling med naboerne omkring det sydkinesiske hav og i forhold til Japan omkring Senkaku-øerne (Diaoyu-øerne).

I den tilspidsede situation udpegede gruppen af gamle ledere med tidligere generalsekretær Jiang Zemin i spidsen Xi Jinping til ny leder af Kina med den bundne opgave at genskabe politisk stabilitet og rydde op i den omsiggribende korrupsion. Xi fik blandt andet grønt lys til at iværksætte en omfattende antikorrupsionskampagne, der nu kører på sit ottende år. En del af mandatatet var ligeledes at stabilisere Kinas udenrigspolitiske situation.

Xi Jinping har formået at udnytte det givne mandat til at skabe og kon-

solidere et nyt lederskab med ham som den utvetydige leder, hvilket minder om Mao-tiden snarere end reformtiden under Deng Xiaoping. Xi Jinping har sat sig på så mange ledelsesposter i Kina, at han er blevet kaldt *'CoE - Chairman of Everything'*. Udover generalsekretær for KKP er han præsident for Folkerepublikken, og i egenskab af posten som formand for militærkommissionen den øverstkommanderende for Kinas væbnede styrker.

Han har etableret en række ledende koordineringsgrupper og kommissioner med sig selv som formand. For eksempel er han leder af den økonomiske og finansielle ledende gruppe, der styrer den økonomiske politik i Kina. Det har ellers normalt været premierministeren, der har haft denne post.

**Xi Jinping har sat sig på så mange ledelsesposter i Kina, at han er blevet kaldt *'Chairman of Everything'*.**

Xi har omdannet arbejdsgangene i politbureauet og dets Stående Udvalg. Under Jiang Zemin og Hu Jintao havde hvert enkelt medlem af Det Stående Udvalg et såkaldt system (*xitong*) under sig, som for eksempel det økonomiske og finansielle område, partiarbejdet eller det retlige område.

Medlemmerne af Det Stående Udvalg styrede disse systemer relativt uafhængigt uden indblanding fra de andre medlemmer af Det Stående Udvalg. Politikformulering var resultatet af konsensus blandt de ni medlemmer af Det Stående Udvalg og de systemer, de repræsenterede. Flertalsafstemninger var en ukendt praksis. Det skabte et

fragmenteret politisk system og gjorde til tider politikbeslutninger til en langsommelig affære.

### Præsident på livstid

Under Xi Jinping er der sket store ændringer af systemet. For det første har Xi Jinping indsat sig selv som den overordnede leder af de vigtigste politiske systemer. For det andet er der indført en regel om, at alle 25 medlemmer af politbureauet refererer til Xi Jinping direkte. For det tredje har Xi fået sammensat et Stående Udvalg med kun syv personer, hvilket reducerer antallet af interesser og fraktioner, der skal tages hensyn til. For det fjerde er det i højere grad generalsekretæren og hans stab, der sætter dagsordenen og styrer de politiske diskussioner. Langt hen ad vejen har denne centralisering været i overensstemmelse med det mandat, Xi Jinping fik i 2012.

Imidlertid var det ikke uden murren i krogene, at det i forlængelse af 19. Partikongres i oktober 2017 lykkedes Xi Jinping at afskaffe tidsbegrænsningen på præsidentposten og vicepræsidentposten. Da der samtidig ikke er tidsbegrænsning på generalsekretærposten, kan Xi i princippet sidde ved magten på livstid.

Det var præcis dette, Deng Xiaoping ville undgå, da han i starten af 1980'erne indførte tidsbegrænsning på alle ledende stillinger i Kina.

Xi Jinping har også brudt med Dengs politik på et andet vigtigt område: forholdet mellem stat og parti, hvor Deng fremhævede det nødvendige i en adskillelse. Partiet skulle ifølge Deng ikke blande sig i det daglige administra-

tive arbejde i det statslige apparat, men holde sig til de overordnede ideologiske og politiske retningslinjer.

Xi og hans folk argumenterer i stedet for en sammensmeltning af parti og stat. Resultatet er dobbeltstillinger, hvor for eksempel partisekretærer i provinserne har en dobbeltrolle som leder af den lokale folkekongres, som udpeger provinsens regeringsledere. Man ser det ligeledes inden for forretningslivet, hvor partisekretæren for virksomhedens partikomité ifølge nye regler også skal være formand for virksomhedens bestyrelse. Over hele linjen har man siden 2012 set en betydelig styrkelse af kommunistpartiets rolle og magt i det kinesiske samfund. I kraft af sine stillinger øverst i partihierarkiet har det givet Xi Jinping en enorm magt – symboliseret ved, at han på linje med Mao og Deng Xiaoping nu er indskrevet i både parti- og statsforfatningen.

I sine bestræbelser på at centralisere magten har Xi haft hjælp af en af Kinas i nyere tid mest kapable politiske ledere; Wang Qishan, der har en fortid som provinspartisekretær i Hainan, borgmester i Beijing, og vicepremierminister. Det var Wang Qishan, der i 2003 blev sat til at håndtere SARS-krisen, hvilket han klarede til topkarakter. I 2007 blev han valgt ind i politbureauet og i 2012 i politbureauets Stående Udvalg, hvor han sad i perioden 2012-2017 med ansvar for partiets disciplinærkommission og var dermed den egentlige leder af den massive antikorrupsionskampagne.

Wang Qishan faldt for aldersgrænsen i 2017 og trådte ud af Det Stående Udvalg, men han blev valgt til vice-

præsident ved det efterfølgende møde i Den Nationale Folkekongres og er den eneste, der, udover Xi, ikke sidder i en tidsbegrænset stilling. Det forlyder i Beijing, at Wang – selv om han ikke formelt er medlem – fortsat deltager i Det Stående Udvalgs møder.

### **Faren ved magtkoncentrationen**

Da Xi Jinping har leveret varen i form af ro, stabilitet, færre korrupsionsskandaler og ikke mindst fortsat økonomisk fremgang, har udviklingen i det store hele været accepteret af Xis partifæller, og især af de gamle ledere.

Disse spiller stadig en stor rolle i kinesisk politik. De blander sig ikke i den daglige politik, men når der skal sammensættes nyt lederskab i forbindelse med partikongresser og møder i Den Nationale Folkekongres, bliver de konsulteret. Det drejer sig især om tidligere generalsekretærer som Hu Jintao og Jiang Zemin og tidligere premierministre som Zhu Rongji og Wen Jiabao.

Imidlertid er magtkoncentrationen et tveægget sværd. Går det godt, får Xi al æren, men går det skidt, kan han ikke undgå at pådrage sig en stor del af skylden. Samtidig gør magtkoncentrationen det problematisk for embedsmænd på lavere niveauer selvstændigt at tage initiativ og handle. Det så man tydeligt, da coronakrisen brød ud i Wuhan. Ingen af de lokale ledere, ja selv ikke provinsens partisekretær, turde tage beslutninger på egen hånd, men afventede Xi Jinpings direktiver.

Resultatet blev, at dage, ja, sågar uger, gik tabt, inden det fulde omfang af virusudbruddet kom til offentlighedens kendskab. I den periode voksede

kritikken på de kinesiske sociale medier af myndighedernes håndtering af krisen – eller mangel på samme. Imidlertid lykkedes det sædvanen tro at skyde skylden på de lokale myndigheder, og fra slutningen af januar mobiliserede centralregeringen enorme ressourcer for at inddæmme krisen.

Kina har nu fået gang i hjulene igen. Efter et fald i første kvartal af 2020 er økonomien i vækst igen. Både de kinesiske myndigheder og Den Internationale Valutafond forventer, at Kina – i modsætning til USA og en lang række vestlige lande - vil opleve en samlet positiv vækst i 2020. Således ser den indenrigspolitiske situation ud til at være blevet stabiliseret, og krisen har ikke udviklet sig til Xi Jinpings Tjernoby.

Derimod er den udenrigspolitiske situation præget af at være omskiftelig og uforudsigelig. Det afgørende i kinesisk udenrigspolitik har længe været forholdet til USA. Kina har draget stor fordel af Pax Americana i Stillehavsområdet samt den store eksport til det amerikanske marked. Langt hen ad vejen har Kina også været yderst tilfreds med, at Donald Trump, og ikke Hillary Clinton, vandt præsidentvalget i 2016, og at Trump efterfølgende demonterede store dele af Obamas asienpolitik. Det har nemlig givet plads til Kina i den asiatiske kerneregion.

Imidlertid har forholdet til USA i den senere tid udviklet sig i så negativ retning, at det truer stabiliteten i området. USA udfordrer åbenlyst Kinas interesser i Det Sydkinesiske Hav og har opgraderet sine relationer til Taiwan. USA har også indledt en handels- og teknologikrig mod Kina, hvor det er

lykkedes at få store dele af EU, herunder Danmark, med i en stigende kritik af Kina som en systemisk rival og ikke blot en handelspolitisk konkurrent. Man føler sig nemlig ikke længere blot udfordret af skævvredne kinesiske handels- og investeringsmæssige tiltag, men af hele den kinesiske statskapitalistiske model, der er blevet styrket under Xi Jinping.

Kina har på det sidste også lagt sig ud med Indien, som har reageret kraftigt på blodige grænsestridigheder. Den skærpede krise mellem de to asiatiske giganter kommer på et tidspunkt, hvor Indien er genstand for amerikanske tilnærmelse med henblik på at etablere en asiatisk strategisk alliance mod Kina. Den eneste større magt, der ikke kritiserer Kina, er Rusland.

Men Ruslands økonomi er ikke større end Italiens, og Rusland regnes af kinesiske analytikere ikke for en afgørende brik på det geopolitiske skakbræt.

Udenrigspolitisk kan man derfor konstatere, at Xi Jinping ikke har leveret varen. Han har ikke fulgt Deng Xiaopings råd om at holde en lav profil (tao guang yang hui) i udenrigs- og sikkerhedspolitiske anliggender, så længe USA klart er militært overlegen. I stedet har Xi udfordret USA og Vesten med Silkevejsprojektet, ekspansionen i Det Sydkinesiske Hav, repressionen af oppositionen i Hongkong, undertrykkelsen af uighurerne og senest retorikken omkring den kinesiske models overlegenhed.

Alle disse tiltag har skabt udenrigs- og sikkerhedspolitiske konflikter, der

potentielt kan føre til militære sammenstød. Kort sagt har Xi Jinping på den udenrigspolitiske front ikke levet op til det mandat, han fik i 2012. Dette skaber i sig selv usikkerhed om, hvorvidt Xi kan forvente at blive valgt til en ny periode som generalsekretær ved den 20. partikongres og som præsident i 2023 ved det efterfølgende møde i Den Nationale Folkekongres.

**Det er lykkedes Xi Jinping at mobilisere store dele af befolkningen bag en kinesisk model, der ikke længere søger inspiration i Vesten, men i den kinesiske tradition og historie.**

Xi Jinpings redning kan dog være, at traditionelt er udenrigspolitik ikke det centrale politiske emne i Kina. Det centrale er den indenrigspolitiske situation og magten over landet. Forholdet til udlandet kommer i anden række. Åben strid i toppen af partiet kan meget let udløse eller mobilisere ukontrollerbare samfundsmæssige modsætninger. Det så man under Kulturrevolutionen og igen under de store studenterdemonstrationer i 1989, der førte til massakren på Den Himmelske Freds Plads. Derfor vil et eventuelt ledelsesskifte blive afgjort bag lukkede døre i partihovedkvarteret i Zhongnanhai eller under partitoppens årlige sommermøde i badebyen Beidaihe.

Et andet element, man ikke skal underkende, er, at det er lykkedes Xi Jinping at mobilisere store dele af befolkningen, og ikke mindst intelligentsiaen, bag en kinesisk model, der ikke længere søger inspiration i Vesten, men i den kinesiske tradition og historie.



### Den mest magtfulde leder siden Mao

Det har været fremhævet, at Xi Jinping er den mest magtfulde leder i Kina siden Deng Xiaoping, ja måske i virkeligheden siden Mao.

Men Xi Jinping agerer anderledes end både Mao og Deng. Mao var imod bureaukrati og bureaukratiske arbejdsgange.

Under Kulturrevolutionen opløste han reelt det centrale partiapparat. Xi fører derimod en politik, der sigter på at styrke partiapparatets magt. Han har således taget initiativ til at udsende en sand strøm af direktiver og forordninger, der handler om at formalisere og bureaukratisere partiets funktion i alle kroge af det kinesiske samfund.

**COVID-19-pandemien har været håndteret hurtigere og mere effektivt i Kina end i mange andre lande.**

I modsætning til Deng Xiaoping er Xi Jinping detaljernes mand. Han er formand for de vigtigste organer og kommissioner i magtapparatet og deltager i et hav af møder, hvorimod Deng sjældent deltog i politbureauets møder og ofte sendte sin sekretær i stedet. Deng udøvede sin magt på grundlag af per-

sonlig autoritet og strategisk overblik og kunne ofte styre under brug af det gamle kinesiske wu wei-princip, som groft sagt betyder, at man for en stund trækker sig tilbage og ser, hvordan tingene udvikler sig, før man tager nye initiativer. Spørgsmålet er, om Xi i denne stund, hvor Kina er udsat for massivt pres, ikke burde gøre Dengs adfærd på dette område til genstand for nærmere studier.

COVID-19-pandemien er blevet håndteret hurtigere og mere effektivt i Kina end i mange andre lande. Imidlertid har det vakt stor irritation i Vesten, at Xi Jinpings styre har brugt dette faktum til at fremhæve det kinesiske systems fortræffeligheder. Hermed mere end antydes det, at den foreløbige kinesiske konklusion er, at pandemien har vist Kinas nationale styrke og sammenhold og kommunistpartiets handleevne og legitimitet. Derfor er ingen ændringer af den centraliserede partiorden påkrævet. Snarere tværtimod.

På den måde vendes mangler og fejltrin til sejrige resultater på vejen frem mod det, Xi Jinping har kaldt ”drømmen om Kinas store genfødsel”.

○○○

# Amerikansk valgkamp i pandemiens skyggen

Af Annegrethe Rasmussen

**Coronavirussen har ramt USA som en bombe, og valgkampen er fuldstændig transformeret. Manglende kontrol med virussen har ramt alle valgmøder og begge partikonventioner. Samtidig forventes andelen af brevstemmer at ville eksplodere. Den politiske pris betales indtil videre af Trump, men det kan nå at ændre sig.**

Danskerne kender både kulisserne og præmisserne for de normale amerikanske præsidentvalgkampagner.

Hvert fjerde år samler det meste af verdens interesse sig om opløbet mellem henholdsvis den demokratiske og den republikanske kandidat i månederne inden valget, der altid ligger den første tirsdag i november.

Vi er vant til primærvalget, som starter i Iowa og herefter til endeløse mængder af valg i enkeltstaterne kulminerende med rallies – massemøder, hvor vælgerne samles i jubel over de-

res kandidat på store stadioner, og de enorme partikonventioner med 20-25.000 deltagere, hvor ingen af de to store partier lader det andet noget at høre, når det gælder festivitets. Der er klapsalver, balloner samt konfetti, film og anbefalinger fra kandidatens støtte og fra delstaternes delegerede. Der er tale fra kandidaten selv og dennes ægtefælle til posten som den næste First Lady, en ceremoniel men ikke desto mindre politisk vigtig post, uanset at man ikke kan vælges til posten.

Under selve valget har et flertal af kommentatorerne fortsat op i 2010'erne anvendt tommelfingerregler fra 1980'erne og 1990'erne: "*Republicans fall in line, Democrats fall in love,*" lyder en, som handler om en væsensforskellighed mellem de (siger stereotypen) følelsesbetonede demokrater og de mere disciplinerede republikanere; eller hvad med verdens mest brugte udbrud fra en spindoktor "*It's the*

---

Annegrethe Rasmussen (f. 1964) er journalist. Hun er chefredaktør og medstifter af det digitale medie Point of View International (POV), som har eksisteret siden 2016. Derudover har Rasmussen en lang karriere bag sig som udenrigskorrespondent i London, Paris og Washington D.C. Hun er uddannet cand.scient.pol. med speciale i international, amerikansk og europæisk politik fra Københavns Universitet i 1992.

---

*economy, stupid*”, som var daværende kampagnechef James Carvilles forklaring i én sætning på, hvordan og hvorfor Bill Clinton blev genvalgt trods skandalen med Monica Lewinsky.

Den er der nok mere om, men på en noget anden måde end normalt. For man kan roligt glemme alt om de sædvanlige drejebøger, klichéer og opsamlende viden om kampagnen.

**Coronapandemien har ændret valget radikalt, og det når ikke at komme tilbage til noget, der blot minder om 'normalen'.**

Coronapandemien har ændret valget radikalt, og det når ikke at komme tilbage til noget, der blot minder om 'normalen'.

### **Virtuel valgkamp**

Vi kan starte med formaterne, før vi går til substansen. Det kan nemlig siges kort. De sædvanlige vælgermøder blev aflyst omkring marts/april måned, og ingen regner med, at coronasituationen vil nå at komme så meget under kontrol i USA, at de kan genoptages inden valget 3. november. I august måtte mange stater indse, at de end ikke kunne starte skolegangen igen for de mange elever, der for de flestes vedkommende ikke har befundet sig i et klasseværelse siden marts 2020.

Glem også alt om partikonventer, der blev aflyst i slutningen af juli og som i øvrigt har kostet dyrt på donorkontoen; ingen af kandidaterne agter at deltage. Joe Biden kom således ikke til Milwaukee i staten Wisconsin fra 17. til 20. august, hvor det demokratiske konvent blev afviklet for ganske få del-

tagere, mens selve konventet udfolder sig virtuelt over hele USA. Og Donald Trump kom ikke til byen Charlotte i North Carolina, hvor det republikanske konvent skulle have været afholdt fra 24. til 27. august. Ej heller var han i Jacksonville i Florida, hvortil præsidenten selv flyttede begivenheden, efter at North Carolinas demokratiske guvernør ikke ville give tilladelse til, at så mange mennesker forsamlede sig i staten.

Til gengæld vil der fortsat være tre direkte præsidentdebatter på TV (der også vises online), som formentlig vil tiltrække sig en enorm interesse fra vælgerne, fordi det vil være de eneste gange, de to kandidater vil mødes. Ikke at kandidaterne plejer at mødes herudover, men i 2020 vil også være den eneste gang, de fleste vælgere vil få lejlighed til så meget som at se de to alderstegne herrer udfolde sig.

Det eneste, der kører som 'normalt', er de virtuelle kampagner med både et væld af TV-reklamer og kampagner på sociale medier. Begge sider har sat rekord i fundraising (der indsamles mellem 100 og 200 millioner dollar om måneden), og inden valget er færdigt, forventer analytikere, at begge kampagner langt vil runder den ene milliard dollar, cirka seks milliarder kroner.

Tonen er hård og personrettet – og de mest succesrige kampagner kommer ikke nødvendigvis fra kandidaterne selv, men ofte fra de såkaldte *Super PACs* (uafhængige interesseorganisationer, som kan bidrage til valgkampe i form af ubegrænset støtte til for eksempel reklamer, men ikke må være direkte tilknyttet en

kandidat eller et parti, red.). Vild succes har gruppen The Lincoln Project, der er dannet af en gruppe fremtrædende tidligere toprepublikanere, der vil af med Trump for enhver pris. Deres hårdtslående videofilm mod Trump er gået viralt på de sociale medier.

Trump's kampagnehold har haft sværere ved direkte at anvende coronakrisen i sin kampagne, men har kørt hårdt på temaer som skat og behovet for 'lov og orden' i en tid, der har været præget af social uro, voksende ulighed og demonstrationer – blandt andet, men ikke kun, mod racisme.

### **Et USA i knæ af corona**

Men valgkampen er i det hele taget selvsagt dybt præget af pandemien. Først og fremmest naturligvis arbejdsløsheden på lige over 10 procent i juli, et tal, der ellers havde været nede omkring tre procent i februar og som i USA er en økonomisk og social katastrofe af dimensioner, som de fleste danskere ikke kan forestille sig.

Afhængig af optællingsmetode er mellem 10-20 millioner amerikanere truet af *eviction*, altså i fare for at blive smidt ud af deres hjem, fordi de ikke kan betale huslejen, og hvor Kongressen var relativt hurtig til at vedtage den første hjælpepakke i marts, gik det anderledes trægt med anden runde, hvorfor der ikke blev vedtaget nogen ny forlængelse af den ekstraordinære arbejdsløshedsunderstøttelse på 600 dollar om ugen, som var en del af den første enorme stimuluspakke, der også holdt hånden under adskillige nøgleindustrier. Trump har i stedet handlet alene via et præsidentient dekret i anden runde.

Den første stimuluspakke havde navnet *The Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act* (også kaldet the CARES Act) og løb alt i alt op i 2.200 milliarder dollar. Ud af dette beløb gik 300 milliarder dollar til engangsudbetalinger til de amerikanske borgere (en check med posten på 1.200 dollar per voksen) samt 260 milliarder dollar, der skulle dække den ekstra arbejdsløshedsunderstøttelse, som nu er udløbet.

Hertil kom skabelsen af *The Paycheck Protection Program* (PPP). Det tilbyder lån, der ikke skal tilbagebetales til små og mellemstore virksomheder, som i første omgang lå på 350 milliarder dollar og som senere blev hævet til 669 milliarder via ny lovgivning, mens 339,8 milliarder blev fordelt som hjælp til enkeltstater, lokale/regionale regeringer og bystyrer.

Forhandlingerne omkring første runde af hjælp i marts og anden runde i august har i kombination med en tsunami af sundhedsrelaterede nyheder i alle byer, alle lokalsamfund og alle enkeltstater suget stort set al luft ud af valgkampen.

**Det aktuelle omfang af menneskelige tragedier er lammende for enhver politisk samtale.**

Det aktuelle omfang af menneskelige tragedier er lammende for enhver politisk samtale. Almindelige mennesker kan ikke koncentrere sig om politik i en situation, hvor der dør mange hundrede mennesker om dagen og smittetallet i månedsvis har ligget på 50.000 nye smittede om dagen.

Valgkampen har derfor antaget en karakter, hvor en populistisk bølge

af vrede har rettet sig først og fremmest mod præsidenten, hvis overfladiske optimisme ikke har hjulpet ham i meningsmålingerne og hvis rituelle bebrejdelser mod Kina for at have skylden for at ”*the China virus*”, som Trump sædvanligvis kalder coronavirus, ikke rækker som skjold mod katastrofen. De

fortsatte konflikter, som præsidenten har med sine egne sundhedseksperter, hjælper ham heller ikke.

Vælgerne vil selvsagt gerne se handlekraft overfor COVID-19, og mange hungrer også efter et trøstende ord til de mange familier, der har mistet deres kære. Empati med de enorme menneskelige lidelser er effektivt som politisk kampagnemiddel, men det er ikke et værktøj, der synes at ligge øverst i Trumps retoriske værktøjskasse.

”*It is what it is*”, som præsidenten nærmest lakonisk konstaterede i et TV-interview med Axios’ Jonathan Swan om dødstallet, da det i starten af august oversteg 150.000.

Den manglende medfølelse bruges selvsagt af demokraterne politisk til at angribe Trump med, både i valgretklamer og film. Ligesom den bølge af demonstrationer, som også har præget USA under valgkampen, udløst af mordet på den afrikansk-amerikanske mand George Floyd efter en hårdhændet anholdelse sidst i maj, også synes at have gavnet demokraterne mest – også selvom Trump-kampagnen som nævnt har brugt urolighederne til en kampagne for ’lov og orden’.

## Kampen mod racisme

Meningsmålinger viser en voksende sympati for de omfattende Black Lives Matter-demonstrationer og at mange – ikke kun demokraterne – ønsker

En populistisk bølge af vrede har rettet sig mod præsidenten, hvis overfladiske optimisme ikke har hjulpet ham i meningsmålingerne.

igangsat tiltag mod racisme i USA, især i politiet. Det er påfaldende, at hele 69 procent – en rekord – nu svarer, at minoriteter bliver diskrimineret i retssystemet, og at over 60 procent af befolkningen er positivt stemt overfor BLM-bevægelsen. At coronavirussen har ramt etnisk meget skævt – afrikansk-amerikanere og spansk-talende amerikanere dør i overtal i forhold til den hvide befolkning – har forstærket tendensen.

Trump’s modtræk overfor kombinationen af pandemi og protester mod racisme har som nævnt været at skyde på ”den radikale venstrefløj”, ”marxisterne” og ”anarkisterne” i ANTIFA – en løst organiseret og selvudråbt ”antifascistisk græsrodsbevægelse”, der ofte beskyldes for voldelige aktioner.

Det er især i byerne Portland og Chicago, at protesterne har været voldelige og præsidenten har – mod bystyrets ønske – indsat føderale kamptropper fra Homeland Security og hæren for at beskytte føderale bygninger som postkontorer og statuer.

Trump har med denne kampagne håbet på støtte blandt især pensionister og hvide kvinder i forstæderne, de såkaldte ’*white suburban soccer moms*’, der gerne vil beskyttes mod voldelige

protesterende og organiseret ballade. I Trumps strategi skulle de to grupper være tiltalt af et narrativ om 'lov og orden', hvor en patriotisk præsident kan alliere sig med politiet og militæret, og stå som garant for et USA, som vælgerne 'kender og elsker'.

Normalt er det borgerlige 'røde USA' netop glad for 'lov og orden', og de hvide kvinder, der også stemte i højere grad på Trump end på Clinton, er i almindelige valgkampe netop modtagelige for dette budskab. Alligevel har budskabet ikke haft den ønskede gennemslagskraft for Trump.

Det skyldes formentlig, at diskussioner om fjernelsen af statuer, navngivning af universiteter, mindesmærker eller militærbaser, der hylder Konføderationen eller sydstatsgeneraler, fortaber sig i glemslens tåger i skyggen af pandemiens dødstal og angsten for at blive syg.

Eller sagt mere populært: Hvis ens nærmeste familie, en selv eller ens bedste venner er ramt af coronavirus, bliver det denne type argumenter eller kampen mod 'den yderste venstrefløj' pludselig mindre relevante.

Hertil kommer, at politik ofte handler langt mere om følelser end om tal – en viden, som Trump selv besidder og som han spillede dygtigt på i 2016, hvor mange vælgere afskyede Clinton og ikke kendte Trump fra særlig meget andet end NBC's hit-TV-program *The Apprentice*, og der synes de, han var folkelig og sjov. Hvorimod den tidligere udenrigsminister og førstedame virkede som et 'systemtro' og koldt medlem af establishmentet.

Men også her er Trump løbet ind i problemer i 2020. For er det noget,

amerikanerne kender til, er det den meget menneskelige Joe Biden. Enhver amerikaner kender den tidligere vicepræsident fra parløbet med Barack Obama i 2008-16. Og meget kan man sige om Biden, der ofte fortaler sig og siger mystiske ting (de såkaldte 'Bidenisms' har hærget internettet i årtier), han er ikke nogen eminent *campaigner* – men uden empati er han ikke, og han er meget lidt velegnet som 'hadobjekt'.

Det er alment kendt, at han både har mistet en hustru og et barn i en trafikulykke, da han var ung og at han senere mistede sin søn Beau Biden til cancer. Empati er simpelthen Joe Bidens mellemnavn, og den traditionelle kampagneform med at være helt ude hos den enkelte vælger og give hånd og krammere har altid været en force for ham. Han er også en bedre debattør, end man kan få indrykket af fra sammenklippene på YouTube.

Men den nære og folkelige type valgkamp kan som nævnt ikke lade sig gøre under coronakrisen, og republikanerne har gjort en stor indsats for at fremstille Biden som dels under indflydelse fra '*the Radical Left*' – ofte med den populære nyvalgte newyorker Alexandria Ocasio-Cortez i spidsen – og selvsagt som svag overfor de tidligere venstredrejede rivaler i primærvalget, Bernie Sanders og Elizabeth Warren, samt dels som en halvsenil gammel mand, der sidder fast i en kælder i sit hjem i Delaware.

Det ville normalt have været et ganske effektivt angreb, og det er også populært blandt Trumps kernetilhængerne, der ikke er glade for "*Sleepy Joe*",

som præsidenten har døbt den 77-årige tidlige senator og vicepræsident.

Men lige præcis under coronakrisen er spørgsmålet, om mange amerikanere ikke kan både identificere sig med og sympatisere sig mere med den altid maskebærende Biden, der har gjort en dyd ud af nødvendigheden af at overholde alle sikkerhedsforanstaltninger med hensyn til at holde afstand og ikke interagere med mange mennesker på én gang, end de kan med Trumps mere bombastiske og næsten altid optimistiske stil.

Det har heller ikke været muligt for Trump at holde sig væk fra golfbanen (ikke så populært under en pandemi), og hans gentagne Twitter-angreb på brevstemmemuligheden, som han har spået kan føre til ”massiv valgsvindel”, endte med at være så upopulær i eget parti, at han måtte trække i land overfor staten Florida, hvor de mange aldrende republikanske vælgere netop forventes at stemme per brev.

### **Trump mangler fjendebilleder**

Summa summarum: Trumps største handicap er uden tvivl, at han ikke kan gøre brug af den ellers kernesunde og stærke økonomi og lave arbejdsløshedstal, der var et varemærke for hans regeringstid i starten af året.

Hans prøvede – og i vidt omfang populære – slogans om ”*build a wall*” og ”*drain the swamp*” fra 2016 er sværere at benytte sig af i dag, dels fordi udlændingepolitikken er gledet helt ud af den politiske dagsorden under coronakrisen, dels fordi den korrupsion i hovedstadens politiske liv, som Trump rasede imod i 2016, groft sagt ’ejes af ham selv’ nu som magtfuld præsident.

Eventuelle kampagner mod ’den dybe stat’, efterretningstjenesterne eller FBI især synes underligt tamme og irrelevante i coronakonteksten.

Endelig skal man ikke undervurdere Trumps problem i et manglende fjendebillede. Mange valgeksperter peger på, at negativ valgkamp dominerer amerikansk politik i dette årti. Begrebet dækker kort sagt over, at et stigende antal vælgere hellere stemmer imod en kandidat end for en.

Og i 2016 var Hillary Clinton enestående upopulær, hvilket kort sagt betød, at en del vælgere stemte aktivt imod hende, mens mange i det demokratiske partis egen base blev hjemme. I USA har man som bekendt ikke – som i Danmark – den luksus, at man kan finde et andet beslægtet parti, hvis man er utilfreds med den kandidat ens ’eget parti’ har stillet op. Typisk bliver man i stedet hjemme, hvilket i øvrigt også var det, der skete ved midtvejsvalget i 2018, hvor mange republikanere valgte sofaen i en stille protest mod Trump, mens især flere kvinder stemte på de demokratiske kandidater. Det kan ske igen i 2020, og meningsmålingerne viser da også, at Biden både er langt mindre upopulær end Clinton var, og er foran med mere over Trump, end Clinton var i 2016 – især i flere af de afgørende svingstater.

Så med mindre Trump kan genskabe optimismen – og det er i skrivende stund svært at se, hvor den skal komme fra – og så længe han ikke kan iscenesætte sig selv som det stærke forsvar mod coronavirussen, er det svært at se, hvordan han kan vende udviklingen inden valgdagen.

Udenrigspolitik er gledet helt ud af valget, klimaet nævnes heller ikke, selvom mange eksperter og 'professionelt politisk interesserede' gerne diskuterer emnet, hvor demokraterne har alskens 'grønne planer' og New Green Deals at diske op med; andre traditionelle emner som ulighed, uddannelsespolitik og ligestilling, som er på demokraternes traditionelle liste over '*bread and butter issues*', og værdipolitiske varme kartofler som fri abort og retten til at bære våben, er også enten gledet ud af fokus grundet coronakrisen eller også bliver de redefineret i lyset af denne.

Ulighed indenfor sundhed og på arbejdsmarkedet er eksempelvis hot, men ikke til Trumps fordel, ligesom de mange lukkede skoler også er et populært emne.

Trump's svar om, at skolerne skulle åbne "her og nu" efter sommerferien var heller ikke lige så populært, som det var, da han før sommerferien krævede, at staternes økonomier skulle starte igen, så folk kunne "*get back to work*".

Og grunden til det er igen den død og ulykke, som coronavirussens hærgen har efterladt USA midt i. For nok vil de fleste børn gerne tilbage til deres klasseværelser, og de amerikanere, som fortsat har et job, vil gerne tilbage til det. Men hvis risikoen for at blive smittet er høj, har angsten alligevel bedre fat.

Og så er spørgsmålet i sidste ende, hvem flest vælgere føler sig mest trygge ved: Biden eller Trump.

De tre præsidentdebatter kan muligvis rykke ved dette billede, men her to måneder før afgørelsen ser det ud, som om Joe Bidens virtuelle kampagne har succes hos vælgerne i verdens førende supermagt, der pt. er lagt i benlås af en fuldstændig uforudsigelig virus, som har sendt valgkampen i karantæne og ud i et helt nyt territorium.

Sidste uforudsigelige brik i puslespillet er, at valgets udfald måske kan blive forsinket af USA's ustabile postvæsen, der skal transportere de mange brevstemmer, med mindre vi får en jordskredssejr til Biden.

Så ved verden overhovedet dagen efter valget, 4. november, om det bliver Biden eller Trump, der skal sidde i Det Hvide Hus fra 20. januar 2021?

Nej, det er ikke sikkert – men én ting er til gengæld afgjort: valget bliver afholdt 3. november. Den prøveballon, som præsidenten sendte ud via Twitter i august om, at det måske gav mening at udskyde datoen, faldt til jorden – ikke med et brag, men et tungt klask.

Det er kun Kongressen, som kan udskyde valgdatoen, og det blev slået fast fra begge sider af den politiske midtergang meget hurtigt – både at det forholder sig sådan, og at det ikke vil ske. Det blev også bekræftet nogle dage efter det præsidentielle tweet af Det Hvide Hus og Trumps egne topfolk. Og dét kan man i det mindste glæde sig over for det amerikanske demokratis skyld – uanset resultatet til november.



# Hvideruslands håb er både svagt og stærkt

Af **Andrey Kazankov**

**Oppositionslederen Svetlana Tikhanovskaja er lige så smuk og sårbar som det hviderussiske folk, der forsøger at bekæmpe landets brutale diktator med fredelige protester og kærlighed.**

I skrivende stund (28. august 2020, red.) er det uvist, om revolutionen i Hviderusland (Belarus) resulterer i, at landets mangeårige diktator, Aleksandr Lukasjenko, bliver tvunget til at gå af. Eller om Lukasjenko formår at knuse protestbevægelsen. Eller om protesterne fortsætter i det uendelige, mens diktatoren alligevel beholder magten.

Uanset udfaldet må vi løfte på hatten for hviderusserne, der kæmper en ulige kamp mod det brutale og primitive diktaturstyre i deres elskede land. De gør det, fordi deres ”hjerter kræver forandring”, som det hedder i en af de sange, der bliver spillet allermest i Hvideruslands gader.

For det er kærlighed, der driver det hviderussiske folk. Kærligheden til deres land. Og til deres nærmeste. Såle-

des vil oppositionslederen Svetlana Tikhanovskaja bygge et demokratisk, frit og rigt samfund op. Men hun vil også have sin mand Sergej ud af Lukasjenkos fængsel. Tikhanovskaja er ikke kun oppositionens håb. Hun er også det perfekte symbol på den hviderussiske kærlighedsrevolution. Hun er svag, men alligevel stærk. Sårbar, men udholdende.

Hun lukker øjnene og tager dybe indåndinger, når tilhængerne og journalisterne ikke kan se hende. Hver dag må hun overvinde sig selv og finde kræfterne til at fortsætte kampen. Det samme gør tusindvis af demonstranter, der står over for den voldsomme ordensmagt, og arbejdere, der forsøger at strejke på fabrikkerne og i minerne.

Hviderusserne er blevet for moderne og for europæiske til at have en tidligere leder af et sovjetisk kollektivt landbrug i præsidentpaladset. Det er tydeligt for enhver, at Lukasjenko har et flertal af befolkningen imod sig.

Men han har stadigvæk politiet, sikkerhedstjenesten og militæret på sin side og er tilsyneladende parat til at forsvare sin magt til den bitre ende. Måske vinder han denne omgang; med

eller uden Vladimir Putins hjælp. Men på længere sigt skal hviderusserne nok blive frie. Folk i Belarus er allerede frie indeni.

### **Svetlana Tikhanovskajas tale til den hviderussiske nation 28. juli 2020**

Goddag, kære hviderussere!

Præsidentkandidat Svetlana Tikhanovskaja henvender sig til jer. Det er kun anden gang, at I ser mig på tv. Den nuværende regering frygter, at I ville kunne lide mig, og derfor tillader man kun én person at komme på TV.

Jeg er 37 år og uddannet pædagog og filolog. Jeg har arbejdet som sekretær og oversætter, taler flydende hviderussisk, russisk og engelsk. Jeg er ikke politiker. Min mand, Sergej Tikhanovskij, ønskede at blive præsident i Hviderusland, og på grund af dette er han nu i fængsel, men jeg ønsker at blive præsident for at genoprette retfærdigheden i dette land.

Min mand er blevet skind og ben i sin isolationscelle, og jeg måtte sende vores børn ud af landet, fordi myndighederne truede mig med dem. Min kampfælle, Veronika Tsepkalo, måtte hurtigt sende sine børn ud landet, fordi der også fremkom trusler mod hendes børn. Valerij Tsepkalo har forladt Hviderusland, fordi der kom informationer om en forestående anholdelse af ham. Viktor Babariko er anklaget med endnu en opfundet og fabrikeret anklage. Det er nyhederne fra de seneste par dage.

Men der er også gode nyheder. Sammen med mine kolleger Maria Kolesnikova og Veronika Tsepkalo har jeg turneret rundt til ti hviderussiske byer og demonstreret. Det var helt ufatteligt! I hver by kom tusindvis af mennesker! Titusindvis af folk med ild i øjnene. Pensionister, studerende, arbejdere, lærere. Folk af alle aldre og professioner. De ønsker alle at udskifte den nuværende regering, de ønsker alle forandring. Tak til dem for dette, tak til dem for dette. I denne uge fortsætter vi med at rejse rundt til byer og mødes med jer.

For et år siden startede min mand Sergej Tikhanovskij projektet 'Et Land til Livet'. Et projekt, som skræmte regeringen. Han fortalte om lovløshed og kaos, korruption og dårlig ledelse, han mødtes med folk med forskellige professioner, rejste rundt i Hviderusland og lyttede til almindelige mennesker fra landet og mindre byer. Der var megen smerte i deres fortællinger,

en masse skuffelse og uforståenhed overfor, hvorfor de skal leve så dårligt. Det var ærlige historier om, hvilke betingelser størstedelen af hviderusserne lever under, mens deres regering kører i luksuriøse biler, flyver i ufatteligt dyre fly og bor i paladser af guld. Nu er Sergej i fængsel for sine holdninger, men jeg står i hans sted. Jeg rejser rundt i landet og mødes med hviderussere, som ønsker et nyt liv.

Jeg har taget en beslutning om at fortsætte min mands sag og registrere mig som præsidentkandidat i hans sted. Myndighederne registrerede ikke Sergej Tikhanovskij og andre stærke kandidater: Viktor Babariko og Valerij Tsepkalo. Men de har registreret mig. Det er nu min mission, mit primære mål og mit livs opgave at gøre hviderussernes håb til virkelighed. Hjælp mig med dette. Hjælp os alle.

I 26 år har den nuværende præsident været ved magten. Ikke fordi det var folkets ønske, men fordi han ikke vil gå af. De skræmmer jer, optegner forfærdelige billeder af fremtidens Hviderusland med en ny præsident. De manipulerer jer, opfinder ikkeeksisterende farer og bedrager jer.

De skræmmer jer med, at hvis I ikke vælger den nuværende regering, så vil Majdan-lignende protester opstå her (reference til opstand og vold på Majdan-pladsen i Kyjiv, Ukraine i 2014, red.).

Faktisk er det slet ikke tilfældet. Jeg er uddannet lærer, mine kolleger i staben, Babariko og Tsepkalo, er musikanter og IT-manager. Deres tilhængere, mine tilhængere og min mand Sergej Tikhanovskijs tilhængere er almindelige hviderussere med forskellige professioner. Blandt disse er læger, pensionister, arbejdere, studerende, forretningsmænd, lærere, sælgere, bibliotekarer, ingeniører. Mod alle disse fredelige mennesker er det den øverstbefalende, som har magt og våben. Så hvem ønsker at skabe et Majdan her? Han eller vi? Vi kalder til valg, og regeringen kalder til Majdan-lignende tilstande. Vi siger, at vi ønsker en ny præsident, og regeringen svarer os, at så vil der opstå et Majdan her. Vi siger, at størstedelen af hviderussere ønsker at leve i et frit, rigt land, og regeringen truer os med Majdan.

Forestil jer, at I ønsker, at en fremmed person skal forlade jeres hjem. Han er uhøflig overfor jer, går i støvler og lægger fødderne på bordet, han giver jeres børn nakkedrag, tramper jeres have ned, råber, skræmmer jer. I beder ham gå, og han siger til jer, at hvis I smider ham ud, vil han bruge magt. "Vil I have et Majdan her, eller hvad?" spørger statsmagten. Nej, det ønsker vi ikke. og vi vil heller ikke tillade at statsmagten skaber den. Når denne regering går af, vil der ikke blive et Majdan. Det bliver en festdag.

De skræmmer jer med, at uden den nuværende regering vil Hviderusland blive prisgivet Rusland og NATO, og en krig vil begynde.

Faktisk er det slet ikke tilfældet. Hvideruslands uafhængighed er det vigtigste, vi har. Suverænitet er det vigtigste, vi har. Men vi forhandler ikke med og benytter vores uafhængighed og suverænitet som afpresning og afgiver den år for år, som den nuværende regering gør. Myndighederne siger, at hvis hviderusserne ikke er lydige, hvis de ikke tjener regimet og tolererer det, så vil de overdrage landets suverænitet. Forestil jer, at en fremmed person fortæller jer, at han vil tage jeres barns frihed og give det til andre mennesker, overlevere det til et børnehjem, hvis ikke I hører efter. ”Ønsker I at miste jeres uafhængighed, eller hvad?” spørger statsmagten. Nej, det ønsker vi ikke. Og det vil vi ikke lade statsmagten gøre det mod os. Når denne regering går af, mister vi ikke vores uafhængighed. Vi vinder friheden.

De skræmmer jer med, at uden den nuværende regering vil jeres pension ikke længere blive udbetalt.

Faktisk er det slet ikke tilfældet. Regeringen afpresser jer med pensioner, der i højere grad minder om almisser. Det er ikke regeringen, som betaler jeres pension. Det er jeres børn og børnebørn, som betaler den gennem deres skat, og derefter giver yderligere til deres ældre ud af deres løn, fordi det ikke er muligt at leve af disse pensioner. Hvis børnebørnene rejser væk, så er der ingen til at betale pensionerne. Og de vil rejse væk, hvis vi træder ind over den 26-årige grænse og fortsætter med denne regering. Mennesker, som har arbejdet hele deres liv, skal kunne købe kød til sig selv og ikke kun det billigste brød. De skal kunne lege med deres børnebørn og ikke sælge bær på gaden hele natten for at kunne købe den mest almindelige medicin. Vi ved, hvordan vi kan gøre disse pensioner mange gange større. Vi har ikke brug for 17 boliger, som de har i den nuværende regering. Vi har ikke brug for privatfly til hundrede millioner dollar. Vi har ikke brug for dyre begivenheder for præsidenten og hans familie på folkets regning. Vi vil ikke bruge jeres børns og børnebørns skat på underholdning, som den nuværende regering gør. Vi vil bruge den på pension, fordi det er vores hellige pligt.

Forestil jer, at jeres chef har taget en del af jeres løn og brugt den på aftensmad på en restaurant, mens I kørte med bussen hjem efter en lang arbejdsdag, og han siger til jer, at I skal være taknemmelige for dette. ”Vil I have, at jeres pension bliver nedsat, eller hvad?” spørger statsmagten. Nej, det ønsker vi ikke. Og vi vil ikke lade den gøre det mod os. Når denne regering går af, bliver pensionen ikke mindre. Det vil i stedet endelig blive muligt at købe gaver til jeres børnebørn for jeres pension.

De skræmmer jer med, at økonomien vil kollapse, virksomheder og fabrikker vil blive solgt og lukket, og arbejderne fyret.

Faktisk er alt dette allerede sket. Økonomien er allerede ved at bryde sammen, virksomheder og fabrikker lider tab, og arbejdere bliver fyret. De ar-

bejdere, som endnu ikke er blevet fyret, modtager en miserabel løn og skal høre på uforskammede irettesættelser fra bureaukrater. Hviderussiske virksomheder, som var giganter og vores industrielle stoltheder, er forvandlet til boligobjekter og lejes ud. Folk arbejder for håndører, og man truer endda med at fratage dem disse, hvis ikke de stemmer på den nuværende regering. Vi ved, at vores produktion kan være effektiv, hvis vi lader professionelle fagfolk lede den. Men lige nu har de ikke lov til at arbejde, de sættes i fængsel, og mange af dem er taget til udlandet. Blandt hviderusserne er der mange gode ledere og værdsatte specialister, som ved, hvordan man kan bevare vores fabrikker, hæve lønningerne, gøre virksomhederne rentable og arbejdernes erhverv værdsatte og respektable. Når denne regering går af, så lukker virksomhederne ikke. De vil endelig stoppe med at trække landets og vores alles økonomi til bunds.

De skræmmer jer med, at uden den nuværende regering vil ingen vide, hvordan man driver staten.

Faktisk er det den siddende regering, som ikke ved, hvordan man driver staten, så folk kan leve og ikke bare leve op til det, som deres løn tillader dem, og så unge mennesker ønsker at blive i landet. De skræmmer jer med oppositionen, men i Hviderusland er der ingen opposition. Der er mange kloge, talentfulde, modige og kreative mennesker, som ikke får lov til at lede. Regeringen mejer hø, samler meloner, sorterer kartofler og beskæftiger sig med sin egen berigelse, mens halvdelen af budgettet finansieres af private virksomheder. Forestil jer, at jeres børns skole ledes af en uuddannet rektor. Han kender ikke fagene, laver stavfejl, kommer fuld på arbejde, slår skolebørnene over fingrene med lineal og modtager en klækkelig løn for det, modtager ingen klager fra forældrene og tilkalder politiet hver gang, I taler om at få en ny rektor. Når denne regering går af, bliver Hviderusland ikke fattigt – Hviderusland vil derimod endeligt slutte med at være fattigt.

Valget, som afholdes 9. august, bliver ikke et frit og fair valg. Ingen af de dygtige ledere er blevet registreret som præsidentkandidater: Sergej Tikhonovskij og Viktor Babariko er bag tremmer, og Valerij Tsepkalo var nødt til at forlade landet for at undgå arrestation.

Derfor er det vigtigste punkt på mit valgprogram nye fair og frie valg med deltagelse af alle alternative kandidater samt transparens i stemmeoptællingen. Stemmer I på mig, så stemmer I for nye fair og frie valg.

Jeg har modtaget støtte fra holdene bag Viktor Babariko og Valerij Tsepkalo, og de bedste eksperter, offentlige organisationer og partier arbejder sammen med os. Vi har oprettet et stærkt hold for at føre Hviderusland mod et frit og lykkeligt liv. Jeg er sikker på, at det er, hvad størstedelen af vores borgere ønsker, og derfor regner jeg med jeres støtte og deltagelse.

For at dette valg kan lykkes, er vi nødt til at forene os.

Jeg opfordrer jer til ikke at stemme tidligt. Hvis I stemmer tidligt, giver man jeres stemmer til den siddende regering. Ledere, som tvinger til tidlig afstemning, skal vide, at det er ulovligt og medfører en straf på 15 basisenheder ("Базовая величина", en slags indikator på, hvad man får for pengene, bruges af myndighederne ved udbetaling af pensioner, sociale ydelser, understøttelse og ved opkrævning af skatter, afgifter, bøder med mere. Ultimo august svarer en BB til 27 hviderussiske rubler eller 65 kroner). Jeg beder jer om at komme til afstemningen 9. august (helst om eftermiddagen) og stemme på mig, Svetlana Tikhanovskaja, og beskytte jeres stemmer.

Jeg, Svetlana Tikhanovskaja, præsidentkandidat i republikken Hviderusland, vil bede jer, kære hviderussere, om følgende.

For det første, opfordrer jeg jer til *ikke* at blive hjemme 9. august – ellers stemmer I på den nuværende regering. Hvis vi bliver hjemme og ikke går til valg, vil det være en sejr til den nuværende regering. Regeringen skal forstå, at vi er det absolutte flertal, og at vi aldrig vil forblive tavse. Jo højere valgdeltagelse, desto sværere bliver det at stjæle vores stemmer. Jo højere valgdeltagelse, desto tydeligere vil forfalskningen blive. Kommissionens medlemmer bærer det strafferetlige ansvar for stemmeforfalskning. Jeg beder dem om ikke at glemme dette.

Efter at vi har modtaget de for hele landet åbenlyse resultater af valget 9. august 2020, er alle nødt til at respektere befolkningens valg, ellers må vi forsvare vores stemmer.

Efter tiltrædelsen som præsident vil jeg tage alle foranstaltninger for at bevare stabiliteten i landet og for at kunne afholde fair valg. Alle nødvendige tiltag vil være gennemført inden for et halvt år. I denne overgangsperiode vil der være orden, fred og et intensivt arbejde for et nyt valg.

For det andet, så se på dette hvide bånd. Husk det. Lav selv sådan et bånd ud af hvilket som helst tilgængeligt materiale. Lav flere bånd, del dem ud til andre. Bær det allerede nu og helt bestemt på valgdagen. Et hvidt bånd om håndleddet er symbolet for folk, der er uenige med regeringen. Det er en måde at se sine ligesindede på, at forstå hvor mange vi er, og at forene os.

For det tredje, så bliv ikke på sidelinjen. Deltag i vores legitime demonstrationer, tal med dine pårørende, uddel båndene, tag jeres venner med på valgdagen, diskuter med myndighederne, udtryk jeres mening.

For det fjerde: Vi har oprettet internetplatformen 'Stemme'. Den registrerer vores stemmer på valgdagen. Find den, registrér jer og følg anbefalingerne. På den måde kan vi optælle det reelle stemmeantal.

Og nu vil jeg fortælle jer om, hvilket land vi kan leve i. I dette land går jeg ned ad gaden i min lille fødeby, og den ser smuk ud. Den er velplejet og pæn,

byens borgere vælger selv deres ledere, beslutter selv hvad, der skal bygges i byen, siger deres mening, som der lyttes til. Folk (i min fødeby, red.), som arbejder i en lidt større naboby, bestræber sig ikke på at flytte til denne. Det er der ikke behov for. Det er hyggeligt og behageligt at bo i sin lille fødeby. Hvorfor skulle man tage til en stor, larmende by? Her er der stille, friskt, smilende naboer, som du har kendt fra barnsben, rene hospitaler, rettidig lægehjælp, gode butikker og arbejde til en anstændig løn. Uden for byen er der en virksomhed og en fabrik. Her arbejder størstedelen af borgerne. Virksomheden og fabrikken er vores bys og hviderussisk industris stolthed. Ingeniører og arbejdere har en god indkomst, de kommer hjem fra arbejde i godt humør, de er glade for at tale med ledelsen, de frygter ikke besøg af bureaukrater fra storbyen, og de irttesættes ikke som frække teenagere.

Unge mennesker, som er kommet til Minsk og andre byer for at studere, er ikke bange for forflytning. For de vil ikke blive flyttet 200 kilometer væk hjemmefra, fordi i dette land er der ingen obligatorisk fordeling. Nyuddannede journalister behøver ikke arbejde med propaganda og skrive usande artikler i lokalaviser, og nyklækkede læger og lærere vælger selv, hvor de vil praktisere. De arbejdsløse i dette land bliver ikke beskattet, men modtager derimod en god, månedlig understøttelse, som de kan leve for i en måned, og ikke i én dag, og de søger efter nye jobs.

I vores by er der mange pensionister, men der er også en del unge. De gør ikke alt i deres magt for at forlade landet, fordi de har alt i dette land – fremtidsudsigter, velstand og respekt. Ungdommen besøger deres bedsteforældre, de drikker te og spiser boller og taler om forskellige ting. Ungdommen behøver ikke bede deres ældre om ikke at stemme på den nuværende regering. Den regering er der ikke længere, og unge mennesker kan leve lykkeligt, studere og arbejde i fred. I skolerne og på universiteterne får lærerne en høj løn. De maler ikke selv væggene på kontoret, de går ikke til de studerendes værelser og tvinger dem til at tage til fejring for Den Hviderussiske Republiks Ungdomsorganisation (BPCM). Derimod har Den Hviderussiske Republiks Ungdomsorganisation nu fået et andet navn, og man bliver ikke længere tvunget til at blive medlem, for alle vil faktisk gerne være med. Nu er der mange af sådanne ungdomsorganisationer. Det er en ære at tilslutte sig sådan en organisation. Der er der mange gode, unge mennesker og ligesindede, som ikke tvinges til at grave efter kartofler.

TV er i dette land ikke synonymt med løgne og propaganda. Det er interessant at se, og det er ikke skamfuldt at arbejde der. Budgetpenge i dette land bruges på dets borgere og ikke på statsmagten. Præsidenten kører i en almindelig bil, flyver med almindelige fly og hans badeværelse er ikke belagt med guld. Af disse grunde er pensionen i dette land høj, og bedste-

forældre forkæler deres børnebørn med legetøj og behøver ikke vente med at tænde lys for at spare strøm. Deres børn er forretningsfolk. At være forretningsmand i dette land er ufarligt. Staten skaber alle forudsætninger for forretningsfolk, fordi den forstår, at forretningsfolk er lig med arbejdspladser, skatter og landets velfærd. De sidder ikke i fængsel for økonomisk kriminalitet. Der er ikke brug for mange fængsler i dette land, fordi folk er ikke fængslet på falske anklager eller for frie tanker, for deres holdninger, for at færdes på gaden, for at ønske at blive præsident. Amnesti forekommer ofte i dette land, og ikke kun når statsmagten har brug for at stille folket tilfreds.

Politiet og militæret er respekteret i dette land. Selvfølgelig er de det! De er vores beskyttere. Vi er lykkelige for, at vores skatter går til at lønne folk, som passer på os. Man kunne slet ikke drømme om, at statsmagten ville bruge sine magtstrukturer til at gå imod sit eget folk. At de ville gå mod sine hviderussere med kæppe og skjolde. At fire af dem ville slå på én person for flaget i hans hånd. At de ville trække en fredelig person ud af mængden, ind i en vogn og efterlade ham med blåmærker på håndledene. Og selv hvis statsmagten udstedte en ulovlig ordre, så ville politiet og militæret i dette land aldrig, aldrig udføre den.

Vi ankommer til landsbyer, hvor der ikke er ødelæggelse eller øde, men hvor landbrug er vores stolthed og udgør en blomstrende eksportindustri, som beskæftiger mange landmænd og husholdninger.

Hvis der skulle opstå ulykker, pandemi eller kriser i landet, så vil folk vide, hvad der foregår. Man lyver ikke for dem, man skjuler ikke de reelle antal døde og syge for dem. Man sætter ikke deres helbred på spil, man bytter det ikke for muligheden for at forblive i præsidentstolen en smule længere, mens man dog gør alt for at redde sine egne kære.

Valgdag er i dette land en festdag og ikke et fupnummer. Her udskiftes præsidenter, de regerer ikke hele livet og bliver rige, mens folket lever i fattigdom.

Vi har aldrig boet i dette land. Men vi kan miste dette land for evigt. Lad os sammen sørge for, at det ikke sker. Vi er flertallet. Deltag i valget 9. august og stem på mig, Svetlana Tikhanovskaja. Jeg er et simpelt menneske, en almindelig hviderusser, kvinde og mor, som ønsker og kan ændre vores liv til det, vi fortjener. Lad os sammen bygge et land, som man kan have et liv i!



*Oversat fra russisk af Simone Fabricius Kovaltsenko*



# Israel: Et demokrati i åndenød

Af Hans Henrik Fafner

**Israel er fanget i en politisk udmattelseskrig, som kun på overfladen handler om personen Netanyahu. Reelt har problemerne langt dybere rødder. Og coronakrisen har kun forværret situationen.**

Den første søndag i august blev det ugentlige kabinetsmøde sprunget over – for første gang i mange år. En krise i den israelske regering havde nået et punkt, hvor man ganske enkelt frygtede, at mødet kun ville skærpe den interne strid, som er ved at lamme hele landet.

Striden udspiller sig mellem regeringens to hovedpersoner, premierminister Benjamin Netanyahu og vicepremierminister Benny Gantz. Da de 17. maj i år præsenterede en fælles regering, håbede mange, at landet endelig ville opnå en vis politisk stabilitet. Det stik modsatte har vist sig at være tilfældet.

På det seneste er Gantz i mere eller mindre skarpe vendinger begyndt at sige, at Netanyahu er godt på vej til at

ødelægge det israelske demokrati, og at landets fremtid står og falder med, hvad der sker lige nu.

## Løftebryderen Benny Gantz

Udefra set drejer det hele sig om personen Benjamin Netanyahu og hans kamp for politisk overlevelse. Han har været israelsk premierminister siden marts 2009 og klamrer sig nu til magten med alle midler.

Netanyahu står anklaget for korrupsion, manipulation med pressen og for at have raget til sig af offentlige midler. Myndighederne har gennem flere år samlet materialer mod ham, og retssagen er nu påbegyndt med ugentlige retsmøder, men så længe han sidder som regeringsleder, er der risiko for, at han får indflydelse på retssagens endelige udfald.

Det er nærliggende at se Netanyahus truede position som grunden til, at Israel skulle igennem tre gentagne parlamentsvalg og 508 dages uvisshed med provisoriske regeringer under Netanyahus ledelse.

---

Hans Henrik Fafner (f.1957) er journalist med fast base i Tel Aviv. Han har gennem de sidste 25 år skrevet om Mellemøsten og Israel som korrespondent for Dagbladet Information og Weekendavisen.

---

Det er også en af grundene til, at Benny Gantz trådte ind på den politiske arena. Han kan se tilbage på en lang militær karriere, som sluttede med posten som forsvarschef. Israel har en lang tradition for, at tidligere generaler forsøger sig som politikere, men man regnede egentlig ikke med at se Gantz gøre det. Han påbegyndte en erhvervskarriere, men sadlede så pludseligt om og stiftede midterpartiet Kahol Lavan (Blå Hvid) i 2018. Netanyahu opløste det israelske parlament Knesset første gang i november 2018, og og i den forbindelse profilerede Kahol Lavan sig da med en altoverskyggende politisk målsætning: at få afsat Netanyahu. Benny Gantz lagde ikke skjul på, at han anså premierministeren for at være uhæderlig, og holdt fast i, at landet havde brug for en ordholdende politisk leder.

**]** På det seneste er Gantz begyndt at sige, at Netanyahu er godt på vej til at ødelægge det israelske demokrati.

Det scorede han mange stemmer på – nok til at forhindre Netanyahu og hans højreliberale parti Likud i at mønstre det nødvendige flertal på 61 af Knessets 120 mandater til at danne regering. Dog var det ikke nok til at fratage Netanyahu magten. Derfor gik Israel fra valg til valg uden at få en ny regering.

Pinen fik en ende, da Gantz i maj måned vendte på en tallerken og indgik i regeringssamarbejde med Netanyahu. Gantz begrundede det med, at han dermed sparede den israelske befolkning for at blive trukket gennem en fjerde valgkamp, der for-

mentlig ville have endt på samme måde som de øvrige.

Han betalte en høj pris for dette tilsyneladende samfundssind. Kritikken kom haglende ned over ham. Manden, der havde efterlyst en ordholdende leder, havde jo svigtet sit eget ultimative krav og valgløfte ved at gå i samarbejde med Netanyahu i stedet for at vælte ham.

### **To gyldne chancer for Bibi**

Aftalen mellem Netanyahu og Gantz er, at regeringen efter planen skal fungere i tre år: halvdelen af tiden med Netanyahu som premierminister, hvorefter Gantz skal overtage posten. Den hviler dog på gyngende grund, da der er grund til at betvivle Netanyahus vilje til at overholde den sidste del af aftalen, skal man tolke ud fra den aktuelle krise mellem de to, som udspringer af finanslovsforhandlingerne.

Israels allerede stærkt forsinkede finanslov skal ifølge aftalen dække en toårig periode. Nu insisterer Netanyahu på at tage ét år ad gangen. Hans argument er, at det i den nuværende krisesituation vil være uansvarligt at lave økonomisk langtidsplanlægning. Det ligner dog en politisk fælde, fordi han med denne forholdsregel kan sikre sig en nødudgang: Lykkes det ikke regeringen at enes om en finanslov, bliver der nemlig ganske automatisk udskrevet valg.

Den første frist for at vedtage en finanslov var 25. august, hvor man på et hængende hår lykkedes at blive enige – ikke om en finanslov, men om at udsætte beslutningen til 23. december, hvorfor den usikre situation fort-

sætter. Og på det tidspunkt skal man allerede i gang med at forhandle sig frem til den næste finanslov, som skal være på plads i juni 2021 – altså i tilpas god tid, før det er Gantz' tur til at sætte sig ved roret. Med den nye model øjner Netanyahu dermed to gyldne chancer for at få opløst samarbejdet, hvis meningsmålingerne på det givne tidspunkt er gunstige for Likud: Han kan benytte uoverensstemmelserne om finansloven til at få det valg, som han gerne vil have, men uden at bryde den koalitionsaftale, han har indgået med Gantz. Samtidig har han, trods sammenbrudte forhandlinger, stadig mulighed for at ændre holdning og alligevel indgå et forlig, skulle et valg ikke være optimalt for ham og Likud lige nu.

### **Netanyahu er presset**

Hvorvidt et nyt valg er gavnligt for Likud, afhænger nemlig af en række andre problemer, som i mellemtiden har taget til i omfang. Tidligere på året kom COVID-19 til Israel, og det har på mange måder bragt hele den politiske situation i ubalance.

I starten syntes Netanyahu og hans daværende ministre at tackle situationen forbilledligt. I hvert fald var dødstallene beskedne, og landet så ud til at have redet stormen af. I juli tiltog epidemien imidlertid drastisk, og med den fulgte den alvorligste økonomisk krise i landets historie.

Det har stillet Netanyahu i en ny position: En stor del af den folkelige vrede er nu rettet mod ham. Han får skylden for at have genåbnet samfundet for hurtigt, og ikke mindst for, at krisen

lader til at have slået bunden ud af den ellers så robuste israelske økonomi.

Arbejdsløsheden ligger et godt stykke over de 12 procent, og krisen har blotlagt de store sociale forskelle, som længe har været en kendsgerning i det israelske samfund, men som nu får afgørende betydning for de mange mennesker, som lever uden tilstrækkeligt socialt sikkerhedsnet. Dette har været med til at kanalisere frustrationerne over i en kontant vrede mod Netanyahu og hans hedonistiske livsførelse, der står i skærende kontrast til mange israeleres spartanske hverdag. Næsten som en slags efterrationalisering slutter mange derfor, at Netanyahu hele vejen igennem har haft mere travlt med at hytte sit eget velbjergede skind end med at beskytte landet mod krisens hærgen.

Det er i hvert fald budskabet ved de mange demonstrationer, der er vokset frem i takt med coronaen og den økonomiske krise. Ved hver eneste ser man store bannere med påskriften "Crime Minister" ved siden af Netanyahus ansigt, og ved en stor demonstration i Tel Aviv citerede en af talerne Skabelsesberetningen i, at slangen var det snedigste af alle de vilde dyr, som Gud skabte.

Demonstranterne retter ikke skytset mod Gantz i helt samme grad, men de kræver, at han træder i karakter og tager tydeligere afstand fra Netanyahu. På plakater er Gantz blevet ikklædt stribet sweater og tophue i rød-hvide farver med påskriften "Hvor er Holger?".

### **Kontrasternes Israel**

Først og fremmest har den giftige kombination af Netanyahu-retssagen med

deraf følgende regeringskrise og COVID-19 med deraf følgende økonomisk krise fået Israels mange indre brudflader op til overfladen. Den nuværende regering blev præsenteret som en måde at samle nationen på. I stedet er den på ganske kort tid kommet til at stå som symptom på et demokrati i åndenød. Det hænger sammen med, at denne regering på mange måder er en foreløbig kulmination på mange års udvikling.

De aktuelle demonstrationer er blevet skildret som en mere eller mindre direkte fortsættelse af de sociale protester, som skyllede over Israel sommeren 2011. Direkte inspireret af revolutionen på Tahrir-pladsen i Kairo gik

**Regeringen blev præsenteret som en måde at samle nationen på, men i stedet er den kommet til at stå som symptom på et demokrati i åndenød.**

israellerne dengang på gaden med krav om et mere anstændigt samfund. Nogle forandringer kom der faktisk også ud af det, blandt andet en række tiltag for at udligne de mest graverende sociale forskelle: Det blev en smule lettere for unge familier at købe deres første bolig, og med israelsk selvironi siger man, at der skam også blev indført priskontrol med hytteost. Det førte dog ikke til gennemgribende forandringer. De ældre akademikere, som i 2011 markerede sig med sorte flag og omtalte premierministeren som 'crime minister', er nu blevet afløst af yngre generationer, som ikke er tilfredse med skinreformerne fra 2011.

Protesterne den gang affødte en ny folkelig vilje til at stille politikere til ansvar. Det rammer nu Netanyahu som et

kølleslag. Regeringsdannelsen i maj med Gantz' politiske kovending har bekræftet demonstranternes frustration over upålidelige politikere, og så fik den økonomiske krise det hele til at eksplodere.

Netanyahu og hans inderkreds har ved flere lejligheder forsøgt at afvise demonstrationerne som venstrefløjsektremisme. Demonstranterne har fået prædikatet anarkister, men hævder selv, at de er en apolitisk protestbevægelse, der får støtte fra alle samfundsgrupper. Flere af frontfigurerne er kunstnere eller selvstændigt erhvervsdrivende, som er hårdt ramt af krisen, men de har også fået selskab af ultraortodokse jøder, der normalt befinder sig på den politiske højrefløj. Kontrasterne er mange i Israel, og visse af dem er blevet dybere, mens demonstrationerne også taler deres tydelige sprog om national samling på en ny måde.

### **Klandemokrati og populisme**

På den baggrund ser det umiddelbart sort ud for Netanyahu, skulle der komme nyvalg. Men som stort set det eneste parti har hans eget Likud holdt sig nogenlunde stabilt i meningsmålingerne, på trods af den ene krise efter den anden.

Israel har så store kontraster mellem de mange befolkningsgrupper, at analytikere som Mordechai Kedars mener, at mindst en ottestatsløsning skal til for at skabe varig fred i landet, da en en-tostatsløsning ikke er tilstrækkelig. Landet fungerer langt hen ad vejen som et klandemokrati, forstået på den måde, at man i de forskellige grupperinger stemmer, som man altid har stemt. Det er blandt andet det, der

sikrer Likud-partiet en af landets mest loyale vælgerbefolkninger.

Netanyahu lever efter den hovedregel, at en politisk leder aldrig svigter sit politiske bagland. Det har han formelt set heller ikke gjort, og derfor kan de lettere at se gennem fingre med hans hedonistiske livsførelse og købe historien om, at korruptionsretssagerne mod ham har karakter af heksejagt. Omvendt har Benny Gantz forbrudt sig mod denne regel. Han gik jo til valg på løftet om at detronisere Netanyahu, men endte med at gå i kompagniskab med hovedfjenden. I meningsmålingerne er Kahol Lavan da også styrtdykket.

Hertil kommer så den globale tendens, at moderne politik bliver mindre og mindre værdistyrret, eller ideologisk, og i stedet appellerer til følelser og angreb på eliten. Denne populisme er også på fremtog i Israel.

Netanyahu taler konstant om den iranske fare og vigtigheden af at stå sammen mod den, og han er aldrig sen til at skyde skylden for tidens problemer på venstrefløjen og anarkisterne i Tel Aviv, også for demonstrationerne. Byen har altid repræsenteret det progressive og liberale Israel, og i mange sammenhænge står den i skærende kontrast til det konservative Jerusalem. Mange israelere taler ringeagtende om *Medinat Tel Aviv*, staten Tel Aviv, der er en boble, hvor den intellektuelle elite lever sit eget velbjergede caféliv. Dette spændingsfelt mellem Tel Aviv og Jerusalem er blevet et centralt element i landets aktuelle krise, og ude i periferien, hvor mange Likud-vælgere bor, er sympatien for Tel Aviv mange steder til at overse.

Ikke desto mindre er der tydelige tegn på, at Benjamin Netanyahu er i vanskeligheder. Iagttagere påpeger, at hans beslutninger virker mere og mere irrationelle, og at han konstant skifter kurs. Da han i begyndelsen af august besluttede at udbetale hver borger et hjælpebeløb svarende til 1.400 kroner, var det efter mange og slingrende overvejelser. Mange sagde, at hjælpen kom for sent, og en kommentator ved dagbladet *Yediot Ahronot* ('Sidste nyt') beskrev premierministeren som en "socialist på steroider". Avigdor Lieberman, som står i spidsen for det lille nationalkonservative parti Yisrael Beiteinu (Israel er Vort Hjem), og som selv er røget uklar med Netanyahu, har ved flere lejligheder sagt, at premierministeren minder om Argentinas tidligere leder Juan Perón – ingen værdier, ingen visioner og udelukkende drevet af ønsket om at holde sig ved magten.

Det er dér, den israelske regering – og dermed også resten af landet – står lige nu. Lederne af protestdemonstrationer betegner sig selv som demokratiets sidste mohikanere. Dette er naturligvis en tilsnigelse, for det israelske demokrati er solidt og grundfæstet, men oplevelsen af, at det er under dramatisk belejring i disse tider, er uomtvistelig. Retssagen mod Netanyahu går sin skæve gang, de demokratiske institutioner fungerer, og den politiske strid fortsætter som en udmattelseskrig, hvor det synes, at tiden med Benjamin Netanyahu er ved at være forbi. Hvor længe, den vil vare, og hvilke veje, det hele vil tage, er der dog ingen, der kan give noget svar på.

# Tale: Magtens potentiale og skyggeside

Af Christina Rosendahl

## Kære Udenrigspolitiske Selskab

I aften er en af de helt særlige aftner for mig. Jeg har glædet mig uhyre meget til at komme til netop denne særlige visning. Siden jeg indledte nogle research-samtaler med Ulrik Andreas Federspiel for halvandet års tid siden, har idéen om denne visning for jer her i aften været på tegnebrættet. Og nu er vi her.

I er potentielt de største kritikere af sådan en film her. I er de tunge folk. De hårde hunde. Som instruktør af en film om én af de mest markante diplomater i vort lands historie, så både frygter og længes jeg efter, at I skal se den. Denne film handler om en af jer.

Jeg husker, da jeg tog de første skridt med filmen her, det er fem år siden. Jeg tænkte: en film om diplomati? Hvad er diplomati? Hvad definerer det?

Det gør pokerfjæs, det usagte, og det, at følelser ikke styrer begivenhederne. Tværtimod er diplomati forbundet med et køligt analytisk blik. Det er der jo ikke ligefrem meget James Bond i, vel? Når man skal lave en film, skal man have følelser og gang i den. Ikke køligt overblik. Men hør nu videre.

Jeg stødte på Henrik Kauffmanns navn i forbindelse med min forrige spillefilm 'Idealisten', om flystyrtet på Thulebasen 21. januar 1968. I min undersøgelse af, hvorfor amerikanerne har en militærbase på Grønland, stødte jeg på Bo Lidegaards disputats 'I Kongens Navn' fra midten af 1990'erne. I mellemtiden har han udsendt en ny bog om Henrik Kauffmann, her i maj, som kun er på 400 sider, men jeg åd denne her 800-siders murstensbog i én mundfuld og blev fuldkommen blæst bagover af især Henrik Kauffmanns enegang. Det, at en gesandt på et af de allerfarligste tidspunkter i Danmarks nyere historie, tillader sig, ene mand, at tage hele Danmarks skæbne i sin

Christina Rosendahl (f. 1971) er filminstruktør og forfatter. Hun har blandt andet instrueret *Idealisten* og er nu aktuell med *Vores mand i Amerika*.

egen hånd og satse. Satse på, at nazisterne taber, satse på, at Danmark skal forlade tunnelsynet mod Berlin, som han mente, vi havde, og i stedet orientere os mod USA, som i Kauffmanns øjne ville blive den nye supermagt efter Anden Verdenskrig. Han satsede på et farvel til den danske neutralitet til fordel for internationale alliancer, og han satsede på, at han ville blive taget til nåde igen efter at have underskrevet Grønlandsaftalen – tilmed i kongens navn. Hold nu kæft, en vild og kompromisløs punkrock-diplomat. Jeg var dybt provokeret, men også meget draget af ham.

Jeg spurgte en gang Bo Lidegaard, som blev min historiske konsulent på filmen, om, hvilken nulevende person han ville sammenligne Henrik Kauffmann med. James Bond, sagde han helt tørt.

Jeg har gjort mig meget umage med at bevare dette dobbelte blik på Henrik Kauffmann. Helten overfor forræderen. Det har været vigtigt for mig ikke at fælde dom over ham i processen, i hvert fald ikke som filmskaber. Men i virkeligheden heller ikke som menneske. Har man for mange meninger om noget, så kommer meningerne til at stå i vejen for nysgerrigheden. Undersøgelsen går i stå, når man finder sig en mening.

Og fælder man dom over sine filmkarakterer, så dør de på en mærkelig måde oppe på lærredet, eller de stivner i hvert fald.

I arbejdet med filmen her har jeg forsøgt at skabe en filmkarakter, som hele tiden svinger frem og tilbage som et pendul mellem tyngde og vægtløshed, mellem det charmerende og det selvcentrerede. Var han helt eller forræder? Han var selvfølgelig begge dele. Ligesom alle vi mennesker er begge dele. Ikke lige meget hele tiden, men svingende som et pendul, der rammer hver scene af et liv, igennem et helt livs bane.

Jeg vil gerne fortælle jer lidt om det at lave film om historiske begivenheder og virkelige mennesker. Det kan tælles i hundredevis, hvor mange gange jeg er blevet stillet spørgsmålet: hvor langt må man gå, når man fortæller om virkeligheden. Hvad må man?

Svaret er: man må alt. Så længe præmissen er klar. Én af præmisserne møder I lige om lidt. For her oppe på lærredet kommer der til at stå ”inspireret af virkelige begivenheder”. Der står ikke ”baseret på virkelige begivenheder”. ”Inspireret” siger jer, at I skal holde øje med min og filmholdets fortolkning. Vi lader ikke som om, alt er korrekt én til én. Vi har researchet gudsjammerligt insisterende meget, men vi tolker også så modigt, som vi kan. Modigt betyder personligt. En anden person havde tolket anderledes. Her er min tolkning.

Bag enhver fortælling står der en fortæller. En, der udvælger, hvad I skal læse eller se. Der findes ingen fortælling uden en synsvinkel. Nu har Bo Lidegaard jo været historisk konsulent på filmen, og det har været et helt igen-

nem fremragende og inspirerende samarbejde med ham. I hvert fald efter han havde indset, at han ikke bestemte over filmen. I kender ham sikkert, en del af jer, og ved, han gerne vil være den, der er den. Det forstår man jo godt, for han er knivskarp, klog og inspirerende. Men det tog ham lidt tid at æde, at her på filmen, så er det mig, der bestemmer.

Historikeren fortolker også, men historikeren kan have mange forskellige tolkninger i spil samtidig. Det kan en filminstruktør ikke. Jeg er nødt til at vælge én eneste tolkning og så stå 100 procent på mål for den. Gør jeg ikke det, så ved filmholdet ikke, hvor kameraet skal stå, hvilken scenografi scenen skal optages i, og skuespillerne aner ikke, hvad de skal spille. Jeg synes samtidig, det er værd at bemærke, at Bo Lidegaard har skrevet to forskellige bøger om Henrik Kauffmann.

I skal huske på, at hver et sekund på en filmstrimmel består af 24 små *frames*. Klipper man bare tre *frames* ud af en optagelse, kan det betyde forskellen mellem drama og komedie. Og kameraet kan stå alle mulige steder i en 360-graders akse horisontalt og en 360-graders akse vertikalt. Jeg nævner det blot, så I ikke forvildes ind i ufrugtbare snakke om, hvad der er sandt og falsk, men i stedet giver plads til, hvordan der tolkes. Nysgerrigt.

Lad mig fortælle jer lidt mere om min personlige præmis for at fortælle denne historie. Jeg interesserer mig for magtens kæmpemæssige potentiale, og jeg interesserer mig for magtens skyggeside. Findes der egentligt noget bedre spændingsfelt end Anden Verdenskrig og en totalt rebelsk diplomat midt i rampelyset på scenen mellem Danmark og USA til at undersøge dette, end historien om Henrik Kauffmann og hans underskrift af Grønlandsaftalen?

Den anden ting, der interesserer mig, er, hvordan det personlige og det politiske er forbundet. Helt konkret har vi forsøgt at fortælle filmen ud fra idéen om to trekantsdramaer: et politisk mellem Danmark, Grønland og USA, og et personligt mellem Henrik Kauffmann, hans kone Charlotte og en tredje kvinde. Jeg mener ikke dybest set, der er forskel på dynamikkerne i det personlige og det politiske. Vi er til stede med de hele mennesker, vi er, både i vores familier, på vores arbejde og på den offentlige arena. Man er ikke hæderlig det ene sted og bunduhæderlig det andet.

Noget af det, der ikke var undersøgt eller udfoldet i Bo Lidegaards disputats, var, hvordan Henrik og Charlotte Kauffmann ender deres dage. I ved sikkert, at de døde på meget voldsom vis på Skodsborg Badesanatorium. Det var grundlovsdag 5. juni 1963. Jeg har boret mig dybt ind i researchen af denne begivenhed. Læst, hvad der ligger i Rigsarkivet, politiets afhøring af de læger og sygeplejersker, der passede Henrik til det sidste, afhøring af ham, der solgte Charlotte kniven i København, obduktionsrapporterne, bre-



ve fra Charlotte i tiden op til døden. Jeg har talt med drabsefterforsker Bent Isager, en retspsykiater og flere læger og psykologer. Man siger, at man dør på samme vis, som man levede. Derfor har arbejdet med denne slutscene, forståelsen af den, været helt afgørende, for at jeg kunne fortælle om, hvordan disse mennesker var i levende live. Og Henrik og Charlottes død fortæller os noget om deres ægteskab. Den placerer Charlotte i centrum af Henriks liv.

Bo Lidegaard og jeg har været uenige om nogle ting i filmen. For eksempel Charlottes rolle. Kauffmanns amerikanske kone. Hvor stor en rolle spillede hun? Charlottes far kendte præsident Roosevelt privat, han var admiral i Roosevelts hær og hun har kendt præsidenten hele livet igennem. Det kan vi se i kilderne. Men hvordan kendte de hinanden? Hvor tætte var de? Bo holder øje med, hvad der står i kilderne. Jeg holder øje med, hvad der ligger under kilderne og hvilken psykologi, der forbinder dem og udfylder de huller, som der er. Jeg har set indgående på de mere private kilder, blandt andet breve mellem Charlotte og hendes søster Zilla, billeder og filmklip, jeg har talt med Kauffmanns børnebørn, og så har jeg brugt mine egne livserfaringer fra at være i en dysfunktionel familie. Jeg har også brugt min undren over, hvorfor kvinder altid skrives ud af historierne om magtens store mænd.

En anden ting, Bo har været kritisk overfor, er den ene scene i filmen, hvor Kauffmann møder Churchill. Bo synes, den scene mere lyder som noget, Anders Fogh Rasmussen kunne havde sagt, end hvad kilderne rettelig fortæller os skete dengang, lige efter Pearl Harbour, da Churchill besøgte Roosevelt i Det Hvide Hus henover julen i 1941. Og det har Bo ret i, for scenen er inspireret af en kronik af Anders Fogh Rasmussen fra august 2013, hvor han hylder Kauffmann og modstandsbevægelsen og udskammer samarbejdsregeringen. Så jeg lægger præmissen frem: Churchillscenen er et udtryk for, hvordan nutiden taler ind igennem et historisk materiale.

Jeg har ikke lavet denne film for at gengive historiske begivenheder, men fordi jeg vil undersøge nogle spørgsmål omkring magt i politik og i familien, og så har jeg været fascineret af Henrik Kauffmanns enegang. Historien om Grønlandsaftalen har jeg brugt til at undersøge disse spørgsmål.

Jeg håber, I får en god oplevelse med at se filmen. Jeg var meget bange for, hvad der skulle ske med filmen, da pandemien ramte, og landet lukkede ned. Det er sårbart for os, der laver film, at skulle sende et værk ud, der har været fem år undervejs, og så risikere, at ingen kommer. Det er heldigvis ikke tilfældet. Filmene har lige rundet 127.000 solgte billetter. Og det er også, som om at diplomatiet er kommet på befolkningens radar. Ulrik Federspiels bog *Et diplomatisk liv* og Bo Lidegaards nye bog *Uden Mandat* om Henrik Kauffmann udkom begge i maj måned, og de har åbnet døren på klem til en for de

fleste skjult verden. I går så vi et stort interview med Friis Arne Petersen. Der er diplomater allevegne i dette 250-året for Udenrigsministeriets etablering. Var det ikke juleaften, det foregik?

Vi står i en tid, der på mange måder minder om det, Henrik Kauffmann stod i 9. april 1940. Nazisternes grænseoverskridende ødelæggelser spejler sig ind i vores tids dødbringende virus. Vi er dybt afhængige af hinanden og af gode internationale relationer. De skabes ikke af et system, men af de mennesker, der bærer det. Blandt andet sådan nogle som jer.

Filmen skal skabe samtale om dengang og nu, og om hvordan mennesker kan møde de store kriser. Jeg håber, I vil tage nysgerrigt imod filmen og diskutere den undersøgende. Det er nemlig vejen frem, hvis I spørger mig.



*Denne tale var indledningen til en filmvisning af 'Vores mand i Amerika' for Det Udenrigspolitiske Selskabs medlemmer 7. september 2020.*

# Anmeldelse: Diplomatiske nuancer og pointer

Af Louise Riis Andersen

**Ambassadør og historiker Carsten Staur har skrevet en virkelig god bog om dansk udenrigspolitik! Så kort kan det siges.**



Staur, Carsten:  
**Skilleveje. Dansk udenrigspolitik i 250 år**

Gads Forlag 2020,  
398 sider.

I anledning af Udenrigsministeriets 250-årsjubileum har ambassadør og historiker Carsten Staur skrevet et festskrift. Ikke for ministeriet, men for den profession og det fag, der udgør kernen i ministeriets virke: det klassiske diplomati. *Skilleveje* er mere end noget en hyldest til og et forsvar for diplomati som profession, som fag, og som forudsætningen for, at lande – store som små – kan ”varetage deres uden-

rigspolitiske interesser uden at gribe til magtanvendelse”, som Staur selv definerer det i sine indledende betragtninger om, hvad diplomatiet egentlig er for en størrelse.

Gennem tolv konkrete nedslag i historien gennemgår bogen dansk udenrigspolitik, som den har udfoldet sig siden juleaften 1770, hvor Christian IIIV – ved Struensees mellemkomst – oprettede det, vi i dag kender som Udenrigsministeriet, i daglig tale UM. Læseren tages ved hånden og overværer småstatens langstrakte fødsel – gennem tabet af Norge i 1814 og nederlaget i 1864 – og den efterfølgende omfavelse af neutralitetspolitikken, der under Anden Verdenskrig blev til samarbejds- og forhandlingspolitikken. Vi følger Danmarks forsigtige, men støt voksende, internationale engagement i efterkrigstiden gennem fokuserede kapitler om FN, NATO og EF/EU. Og vi introduceres for de dilemmaer og spændinger, der har præget dansk udenrigspolitik i det 21. århundrede; en tid, hvor ”rammerne har været mindre faste og det overordnede projekt mindre klart”,

Louise Riis Andersen er seniorforsker i udenrigspolitik og diplomati ved Dansk Institut for Internationale Studier. Hendes fokusområder er dansk udenrigspolitik, FN's fremtid og global orden. Louise Riis Andersen er også med i *Udenrigs'* redaktionskomité

som Staur med diplomatisk skarphed formulerer det.

### **Befriende ærlig**

Fortællingen er som sådan ikke ny, og fordi bogen i alt væsentlighed baserer sig på eksisterende litteratur og offentligt tilgængelige kilder, vil den, der leder efter saftige, interne afsløringer eller personfikserede motivfortolkninger, nok hurtigt løbe sur i den saglige gennemgang af samspillet mellem substans og proces. Men fordi Staur skriver klart og uden omsvøb, bliver hans fortælling en fornøjelse at læse – ikke mindst hvis man ønsker at forstå, hvordan Danmarks udenrigspolitiske tradition og identitet er blevet formet og udfordret i løbet af de seneste 250 år. Der er – med Staur's egen baggrund som FN-ambassadør og multilateral chef in mente – overraskende lidt fokus på de vanlige skåltaler om Danmarks globale profil som et ansvarligt medlem af det internationale samfund og en utrættelig forkæmper for menneskerettighederne og solidaritet med verdens fattigste. Tværtimod er der netop i kapitlet om FN en befriende ærlig beskrivelse af, hvordan det i første omgang var de latinamerikanske medlemmer, der satte menneskerettighederne på FN's dagsorden, og hvordan Danmarks ry for at være særligt optaget af ligestilling og kvinders rettigheder i virkeligheden skyldes én kvinde, Bodil Begtrup, der som repræsentant for Danske Kvinders Nationalråd deltog i FN's første generalforsamling og derfra formåede at sætte spørgsmålet om kvinders lige rettigheder på FN's dagsorden. Som Staur skriver, er der intet, der tyder på, at regeringen eller udenrigsministeriet

lagde hende hindringer i vejen, men der var heller ikke den store opbakning. Det der med ligestilling og kvinderettigheder var ”hendes spil og så længe det gik godt var det i orden”. Det officielle Danmark havde andre og større sager at tage sig af, må man forstå.

De større sager og det, der løber som den røde tråd gennem Staur's bog, er, hvordan skiftende regeringer vedholdende og ikke altid lige succesfuldt har bestræbt sig på at placere sig rigtigt i forhold til stormagternes spil og samarbejdet i de internationale institutioner for derigennem at kunne varetage danske nationale interesser. Når det er gået galt – og det er det, må man forstå flere gange, også i nyere tid – skyldes det som regel, at indenrigspolitiske dynamikker har taget over og/eller at de ansvarlige politiske beslutningstagere har set stort på de internationale rammevilkår og spilleregler, der lægger rammerne for Danmarks udenrigspolitiske råderum. Når det er gået godt – og det er det også indimellem – viser det, som med Baltikum-politikken, hvordan et lille land kan få stor indflydelse, hvis man arbejder langsigtet, vedholdende og med et solidt kendskab til substansen. Dygtige diplomater må der til, hvis man som småstat skal gøre sig håb om at gøre en forskel. Uden at det bliver sagt direkte, forstår man, at det er her, Danmark har noget at byde på og kan noget særligt. Ikke i den spidse ende af de skarpe operationer i verdens brændpunkter.

### **Diplomatiets og småstatens forsvar**

Siden forhenværende statsminister Anders Fogh Rasmussen lancerede sit værdipolitiske opgør med den danske 'små-

statstankegang', har spørgsmålet om, hvad der udgør kernen i dansk udenrigs-politisk aktivisme, optaget både forskere og politikere. I et til tider både skinger og politiseret debatfelt er det svært at sætte fødderne rigtigt, hvis man som fungerende embedsmand vil undgå at træde nogen over tærerne. Samtidig må man som seriøs historiker holde fast i, at fortiden ikke kan vurderes på nutidens præmisser. Politiske beslutninger træffes altid på et ufuldstændigt vidensgrundlag og som resultat af en samlet afvejning af forskellige hensyn, interesser og handlemuligheder. Det er dette farvand, Carsten Staur med dreven hånd navigerer i. Man fornemmer tydeligt, at han ikke deler Fogh Rasmussens foragt for det at tænke og agere som en småstat. Tværtimod ser han en åbenlys styrke og fordel i at erkende sin lidenhed og være sig bevidst om, at "landets størrelse ikke giver grundlag for meget andet end forhandlingsløsninger". Det er således sigende, at han i afsnittet om besættelsestiden anerkender, at Kauffmanns uafhængige linjeføring i Washington var med til at sikre, at Danmark efter krigen blev inviteret med i kredsen af fredselskende nationer, der stiftede FN, men samtidig beskriver, hvordan "de, der havde trukket det tunge læs i København (eller Berlin) syntes, at de 'frie' diplomater var sluppet vel let igennem de moralske dilemmaer, man hjemme havde været konfronteret med".

Ingen af de skilleveje, som bogens tolv nedslag i historien belyser, har bestået af enkle valg mellem det gode og det onde. Tværtimod har det oftere handlet om at finde den mindst ringe løsning og de mulige kompromiser. Bogens ekspli-

citte ambition er således at nuancere vores forståelse af fortidens politiske valg – for derigennem slå et slag for "værdien af nøgterne analyser. Evnen til at skære ønsketænkning bort."

Hvis ikke man har overblik over de internationale rammevilkår og de gældende spilleregler, er risikoen for, at det går galt, stor – som det for eksempel gjorde i håndteringen af tegningekrisen og COP15. Man må vide, "hvad der for alvor driver andre aktører, hvor deres røde linjer og politiske smertegrænser går, og hvordan disse eventuelt kan spille sammen med varetagelsen af danske interesser," skriver Staur og anskueliggør derfor, hvorfor diplomatiet – forstået både som instrument og profession – er så altafgørende for et lille land, der "meget sjældent har haft held med at forsøge at skyde os igennem."

Bogen bliver på den måde et forsvar, ikke bare for diplomatiet og især udetjenesten, men i bredere forstand for embedsværkets saglige og faglige ansvar for at rådgive de ansvarlige politiske beslutningstagere og sikre, at det grundlag, politikerne træffer deres valg på, er så oplyst og solidt som muligt. "Fearless in advice, loyal in implementation," som Staur beskriver det: "Det nytter ikke at putte med det [...] hvis der er risiko for, at der går porcelæn i stykker i forholdet til andre lande eller i det internationale samarbejde, må det frem og ikke spilles ned." Det er en pointe, det er svært at være uenig i. Men også en pointe, der fortjener at blive gentaget – ikke mindst i disse år, hvor den internationale orden er i oprud og Danmarks placering i verden til fornyet debat.

○○○

# Anmeldelse: Uddrag: Da verden begyndte

Af **Ulrik Federspiel**

**19 år er gået, siden terrorangrebet mod World Trade Center forandrede international politik for altid. Det Udenrigspolitiske Selskabs formand Ulrik Federspiel har i sin bog *Et diplomatisk liv* givet almenheden et indblik ind i diplomatiets og embedsværkets rolle i udenrigspolitik. Her er et uddrag fra kapitel 8 om hans tid som ambassadør i Washington D.C.**



Federspiel, Ulrik:  
**Et diplomatisk liv**  
*Gyldendal*  
*Business 2020,*  
*608 sider.*

På grund af det sene aftenselskab [med fhv. præsident Bush] stod jeg lidt senere op næste morgen. Oven på residen-

sens repræsentative lokaler, spisestue og to stuer, lå vores private lejlighed. Efter morgenmaden var jeg gået derop for at hente min mappe med de papirer, jeg skulle bruge til dagens briefing af Det Udenrigspolitiske Nævns medlemmer.

Nævnet var ankommet aftenen før på en studietur til Washington. De var kl. 8 taget til en briefing i National Defence College, der lå på den anden side af Potomacfloden i Virginia, ikke så langt fra Pentagon. Jeg skulle lige til at slukke for mit fjernsyn for at gå over på ambassaden – i amerikansk stil kørte tv altid hos mig – da speakeren afbrød The Morning Show og sagde: “Der er sket noget.”

Han vidste ikke hvad, men nu blev der stillet om til nyhedsredaktionen. Derpå blev der zoomet ind på Twin Towers i New York, og man så et fly støde ind i det ene tårn kl. ca. 8.45. Herefter sagde speakeren, at det muligvis ikke var et uheld. Jeg stivnede foran tv’et, men ringede så straks over til

Ulrik Federspiel (f. 1943) er formand for Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse, tidligere diplomat og erhvervsleder. Han har været departementschef i Statsministeriet, direktør for Udenrigsministeriet og ambassadør i Washington. Fra 2009 til 2017 var Ulrik Federspiel direktør i Haldor Topsøe. Han er uddannet cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet.

ambassaden og sagde, at de skulle underrette Stats- og Udenrigsministeriet om at se CNN. Da det næste fly fløj ind i det andet tvillingetårn kl. 9.14, løb jeg nærmest i et spring over i ambassaden.

Mellem ambassadørboligen og ambassaden er der en lille overdækket bro. Når folk, der ikke kendte ambassaden, spurgte mig om, hvor langt jeg havde til arbejde, plejede jeg at svare: "På en dårlig dag 15 sekunder." Den 11. september 2001 tog jeg broen på fem sekunder. Ambassaden oplyste mig om, at alle telefonlinjer til København var afbrudt, så derfor var man gået gennem ambassadens forsvarsafdeling, der havde et særligt kommunikationssystem til København. Vi troede i første omgang, at det var terroristerne, der havde afbrudt alle telefon- og kabelforbindelser, men det viste sig senere, at problemerne skyldtes en overbelastning af nettet.

Dernæst ringede jeg til Christina Markus Lassen, der var den ambassadesekretær, der ledsagede de danske nævnsmedlemmer. Mens jeg talte med hende, så jeg på tv et tredje fly flyve ind i det amerikanske forsvarsministerium, Pentagon. Jeg bad hende bringe nævnsmedlemmerne tilbage til ambassaden, men det havde jeg ikke behøvet. Deres næste møde skulle foregå i State Department kl. 10, og da de ankom kort før 10, stod ministeriets mange tusinde medarbejdere ude på vejen foran, og Christina Lassen fik at vide, at deres møde var aflyst.

Kort efter ringede Birgitte. Hun var på vej ud af Washington til Maryland. Hun havde på radioen hørt om, hvad der var sket, og spurgte, om hun skul-

le blive i Maryland. Jeg sagde, at det skulle hun ikke. Der var rygter om giftangreb, så hun ville være sikrest på ambassaden, der lå lige ved vicepræsidentens bolig og senator Hillary Clintons nyrehvervede bolig i Washington. Da nævnsmedlemmerne lidt senere ankom i deres bus, var Secret Service og sværtbevæbnet politi med maskinpistoler og maskingeværer allerede mødt talstærkt op foran ambassaden og havde omringet den. Jeg måtte forklare dem, at bussen og dens passagerer ikke var terrorister. Det ville de dog ikke tage for gode varer, så bussen fik ikke lov at køre helt op til ambassaden. Nævnsmedlemmerne måtte gå det sidste stykke.

Den briefing, jeg havde forberedt til Det Udenrigspolitiske Nævn, måtte jeg smide i papirkurven.

[...]

Den 14. september var der mindetjeneste i Washington National Cathedral. Forinden havde præsidenten været i New York og for første gang besøgt ruinerne af Twin Towers. Jeg og nævnsmedlemmerne så på tv, hvorledes præsidenten, iført en vindjakke og uden slips, greb en megafon og begyndte at tale til redningsarbejderne. Da en af dem råbte: "Vi kan ikke høre dig!" svarede præsidenten prompte: "Jeg kan høre jer, resten af verden kan høre jer, og de mennesker, som smadrede disse bygninger, kommer til at høre fra os snart." Det var et stærkt øjeblik, og med disse få improviserede sætninger etablerede Bush sig pludselig som De Forenede Staters populære præsident, og i de følgende dage og måneder blev dette tv-klip spillet igen

og igen. Hvis jeg ikke havde fattet, at noget havde ændret sig radikalt i USA, fik denne mindegudstjeneste i hvert fald gjort det krystalklart for mig. Alle de tidligere præsidenter var til stede sammen med George W. Bush samt hele regeringen, bortset fra vicepræsidenten, som af sikkerhedsmæssige grunde ikke måtte befinde sig i nærheden af præsidenten, hvis et andet angreb opstod. Hele det militære og efterretningsmæssige etablissement var der også og mange andre.

[...]

Michael Mørch opfordrede mig til at komme til New York og tale ikke kun med generalkonsulatets og FN-missionens medarbejdere, men til den danske koloni. Derfor kørte jeg den 17. september til New York tidligt om morgenen. Da overvældende mange – over 1000 vil jeg tro – havde meldt sig til arrangementet, også medlemmer af American Scandinavian Society, fandt det sted i den store balsal på Hotel Plaza, der ligger lige ved Central Park. Fra bilen ringede jeg til Frank Miller og spurgte, om jeg kunne sige, at et sådant terrorangreb ikke ville ske igen. Han svarede: “Jeg ved det ikke. Men sig, at det ikke sker igen. Og hvis det gør, så fyrer de os begge.” Herefter lagde han røret på.

Jeg holdt en lang tale om situationen, som jeg ikke tror interesserede mine tilhørere synderligt, men sluttede lidt effektivt af med at sige, at der nu var taget alle mulige forholdsregler, så “en sådan grusom handling al-

drig ville ske igen.” Her vågnede tilhørerne op, og jeg gik ned fra talerstolen under stort bifald. Jeg besøgte dernæst generalkonsulatet og FN-missionen og sluttede mit besøg af med at skrive mit navn i New York-borgmester Rudy Giuliani's til lejligheden fremlagte kondolencebog på borgmesterkontoret.

Rådhuset ligger ikke langt fra World Trade Center, som jeg blev eskorteret hen til. Her iagttog jeg et minuts stilhed foran ruinerne og lagde en buket blomster på den danske regerings vegne til minde om de mange mennesker, der var omkommet i og ved tårnene. Der gik stadig nogle redningsfolk og gravede i ruinerne, men ellers var alt stille. En skarp kontrast til dengang, jeg besøgte World Trade Center nogle år før, hvor området var et sydende hav af mennesker og biler. I dag er der bygget et nyt Three World Center, og et andet, Two World Center, tegnet af den danske arkitekt Bjarke Ingels, er under opførelse. Under det nye tårn kan man besigtige fundamenterne til de gamle Twin Towers og se, hvorledes stålkonstruktionerne som følge af den varme, der opstod, da tårnene brændte, er bøjet sammen, som var de tændstikker. Et evigt minde om det, der skete. Jeg tror ikke nogensinde, at folk glemmer 9/11, jeg selv inklusiv. Den dag i dag kan jeg stadig lukke øjnene og fornemme stilheden, lugten og asken.

○○○

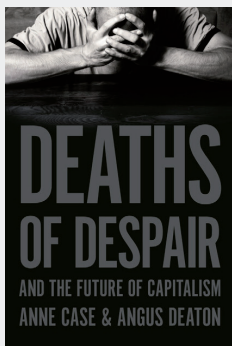
*Bragt med tilladelse af Gyldendal Forlag.*



# Anmeldelse: I USA dør hvide midaldrende mænd af håbløshed

Af **Jesper Berg**

**Anne Case og Angus Deatons bog om desperationens dødsfald og kapitalismens fremtid beskriver en dybt uhyggelig udvikling i USA, der har globale konsekvenser.**



Case, Anne & Deaton, Angus: **Deaths of Despair and the future of capitalism** Princeton University Press (2020), 312 sider.

Den amerikanske økonomiforenings årsmøde er normalt det, amerikanerne kalder *'inside baseball'*. Et møde for de indviede, der taler i økonomiens græske bogstaver. Ingen af deltagerne – klædt i forskellige nuancer af

gråt – ville vinde herremoderådets årlige pris.

Foreningens møde i januar 2017 var på mange punkter bare ét i rækken af årlige møder, og så alligevel ikke. Donald Trump havde vundet det amerikanske præsidentvalg i november 2016 på en platform, der gik imod mange af økonomstandens dybe sandheder. Økonomstanden havde grund til at klø sig i hovedbunden for at forstå, hvad der lige var sket.

I et panel med to prominente republikanske og to demokratiske økonomer blev der spurgt, om der var nogen økonomer, der ville arbejde for Trump. Den ene af de demokratiske økonomer bemærkede, at problemet muligvis ikke var mangel på udbud af økonomer, der ville arbejde for den nye administration, men derimod mangel på efterspørgsel efter økonomer fra administrationens side.

Jesper Berg (f. 1959) er direktør for Finanstilsynet og medlem af Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse. Han er uddannet cand.polit. fra Københavns Universitet og har arbejdet i Den Internationale Valutafond og i Det Europæiske Centralbank som chef for kapitalmarkedsforhold og finansielle strukturer. Han har tidligere været ansat i Danmarks Nationalbank og været bankdirektør i Nykredit Bank.

I et andet panel diskuteredes en af de videnskabelige artikler, der ligger til grund for nærværende bog af nobelprisvinder i økonomi fra 2015 Angus Deaton og hans kone Anne Case. Emnet var, hvorfor hvide midaldrende mænd uden uddannelse var begyndt at dø alt for tidligt. Umiddelbart kunne det lyde som endnu et studie for de indviede, men der skulle vise sig en sammenhæng til både Trumps valgsejr, nogle af de ting som økonomer betragter som uomtvistelige sandheder og måske endda fremtiden for ikke alene kapitalismen, men også den globale verdensorden. Store ord, men ikke større end at da Angus Deaton besøgte præsident Obama i det Hvide Hus, som sædvanen var for amerikanske nobelpristagere, så havde Obama læst et af hans og hans kones papirer, og der udspandt sig en længere diskussion herom mellem præsident Obama og Deaton.

Anne Case og Angus Deatons udgangspunkt var ellers, at én af de store succeshistorier de sidste 100 år er faldet i dødeligheden og den deraf følgende forventning om længere levetid. Ved at studere indberetningerne om dødsfaldet kunne de imidlertid nu konstatere, at dødeligheden var på vej op for hvide midaldrende, og især mændene. Det skyldtes tre ting: Selvmord, medicinoverdoser og leversygdomme fra alkoholmisbrug. Medicinoverdoser var registreret som '*accidental poisoning*' – tilfældig forgiftning.

Anne Case og Angus Deaton belyser i deres bog udviklingen ved at gennemgå store mængder statistik og formår at gøre fremstillingen både til-

gængelig og interessant. De snitter tallene på måder, der giver minder om en CT-scanner. På den måde får vi indsigt i problemstillingen fra mange forskellige vinkler, og mulige hypoteser både bekræftes og afkræftes. Deres resultater fremstår derfor robuste.

De finder, at stigningen i dødeligheden primært er blandt dem, der er dårligt uddannet, målt som ikke havende en fireårig universitetsuddannelse. Det er blandt dem, hvor mange har mistet deres job, enten fordi det er flyttet til et billigere produktionsland, er outsourcet eller erstattet af robotter. Med jobbet har de også mistet deres status i samfundet, deres sociale tilknytning og deres sygeforsikring. Arbejde er mere end en indkomst; det er også en identitet. Dette er sket samtidig med, at fagforeningerne både som deres beskyttere og sociale tilknytningssted er kørt bagud.

Det er ikke talmæssigt en marginalgruppe. 38 procent af den amerikanske arbejdsstyrke er hvide ikke-latinamerikanere uden en fireårig collegeuddannelse.

Nogen vil sige, at denne gruppe bare oplever, hvad mange afroamerikanere har måtte leve med. Det er ikke forkert, og afroamerikanerne er stadig dårligere stillet end de hvide amerikanere, men de kommer tættere på hinanden, også når det gælder dødelighed. Og det gør ondt at miste en privilegeret status, selv når den er uberettiget.

### **USA går enegang med dødelighed**

Siden 1990 og især siden slutningen af 1990'erne er dødeligheden for midaldrende hvide steget i USA, mens den er

faldet i sammenlignelige vestlige lande. Hvis udviklingen havde fulgt den historiske udvikling eller udviklingen i andre vestlige lande, så ville der hvert år i USA dø omkring 250 per 100.000 i aldersgruppen 45-54 mod de næsten 450, som dør i dag. Geografisk er dødsfaldene mest udbredte i Allegheny-bjergene, der strækker sig langs USA's østkyst, og i et bælte hen over sydstatene.

Dødeligheden på grund af medicino-  
verdosering, alkohol og selvmord er markant højere for de lavtuddannede hvide i USA. Blandt mænd uden en fireårig collegeuddannelse er dødeligheden, som følge af de tre faktorer, i aldersgruppen 45-54 år mere end tre gange så høj som

**Dødeligheden på grund af medicino-  
verdosering, alkohol og selvmord  
er markant højere for de lavt-  
uddannede hvide i USA.**

for dem med en fireårig collegeuddannelse. For kvinder er dødeligheden lavere for begge grupper, men forholdet mellem dødeligheden for de to uddannelsesgrupper er næsten det samme.

Udviklingen i dødeligheden falder sammen med, at de samme udsatte grupper rapporterer, at deres helbred er blevet dårligere og de føler mere smerte. Der er en stærk geografisk sammenhæng mellem de områder, hvor dødeligheden stiger og opfattelsen af flere smerter stiger.

Overdosering af medicin er den vigtigste og hurtigst voksende af de tre dødsårsager. Overdosering kan især henføres til brug af opioider. Opioider er smertestillende medicin, og en række

mere potente varianter er kommet på markedet de seneste årtier. Medicinen er ikke alene smertestillende, men giver også en rus og skaber afhængighed. Den er både blevet givet i store mængder på recept og handlet illegalt. Sundhedsmyndighedernes godkendelse af medicinen og lægernes ordination er et mørkt kapitel i USA's sundhedsvæsens historie, der blandt andet kan henføres til medicinalindustriens store politiske indflydelse.

### **Afindustrialisering og tab af arbejderjobs**

Den økonomiske udvikling har skabt grobund for udviklingen i dødelighed, men ikke så direkte, som man muligvis skulle tro. Der er ikke sammenhæng mellem recessioner og stigninger i dødelighed eller mellem udviklingen i ulighed og dødelighed. Udviklingen i dødeligheden er en langsom, vedvarende udvikling, der ikke følger hverken tidsforløbet i recessioner eller den geografiske fordeling af uligheden.

Det, der forklarer udviklingen, er den tilsvarende langsomme og vedvarende afindustrialisering og tab af gode arbejderjobs. Det er tabet af en livsstil. Og det er en udvikling, der har taget fart i en periode, hvor den generelle vækst i økonomien er faldet, kampen om fordeling af indtjening er taget til og industriarbejderen i USA har tabt kampen. Medianlønnen, justeret for inflation, for hvide mænd uden en fireårig collegegrad er faldet med 0,2 procent om året fra 1979 til 2017.

Anne Case og Angus Deaton ser lønudviklingen som et symptom på udviklingen i jobkvalitet, status og, mere

bredt, livskvalitet. Mange mænd er ikke mere gifteværdige, og de får ikke etableret familier. Børn bliver højest en del af mændenes tilværelse uden for ægteskabet. Tilknytningsforholdet til den lokale kirke forsvinder, og lokalsamfundet smuldrer. Deres egen opfattelse af deres

**Mange mænd er ikke mere gifteværdige, og de får ikke etableret familier.**

livskvalitet er i stigende grad negativ. De oplever kort sagt en social deroute.

### Faren ved frihandel

Frihandel og teknologiske fremskridt er to af få ting, som er hellige for økonomer. De giver begge mulighed for, at vi alle får et bedre liv. Bemærk ”giver mulighed for”- ikke nødvendigvis ”fører til”. På et tidligere årsmøde i den amerikanske økonomforening havde den førende lærebogsforfatter Greg Mankiw, der er professor på Harvard, rådet den da nytiltrådte direktør for den amerikanske centralbank, Ben Bernanke, til – modsat sin forgænger Allan Greenspan – kun at udtale sig om pengepolitik, hans eget ansvarsområde, og så de ting, som alle økonomer uomtvisteligt er enige om. Som eksempel på det sidste nævnte han eksplicit frihandel. Det var godt 10 år før, at Trump blev valgt.

I et nyligt studie, *'Trade Liberalization and Mortality: Evidence from US Counties'*, viser forfatterne, at der er en sammenhæng fra liberalisering af den amerikanske handelspolitik til død som følge af overdosis af smertestillende medicin blandt hvide amerikanere i den

arbejdsdygtige alder. Det gør de ved at vise, hvordan liberaliseringer har påvirket erhvervsudviklingen på amtsniveau i USA, og at der er en sammenhæng til udviklingen i dødelighed som følge af overdosis på samme amtsniveau.

Andre økonomer har større tro på, at det er den teknologiske udvikling, der har tilsidesat store dele af den amerikanske befolkning.

Skal vi så forsage frihandel og den teknologiske udvikling på grund af de djævelske effekter, som de tilsyneladende har på en stor befolkningsgruppe? Skal vi sige farvel til den kapitalistiske samfundsmodel og globaliseringen?

Før vi når dertil, så er det værd at minde om, at globaliseringen og den kapitalistiske samfundsmodel har bidraget til at løfte milliarder af mennesker på jorden fra at leve på eller under et eksistensniveau til et mere anstændigt liv.

Trods alle forbehold for den berømte elefantkurve, der viser stigningen i indkomst på tværs af indkomstfordelingen i verden, så er verden blevet et bedre sted for flere og flere mennesker, i særdeleshed fordi store tidligere ekstremt fattige grupper i især Kina og Indien nu har det meget bedre. Ikke alene er uligheden faldet mellem verdens lande, men også i et flertal af verdens lande har Gini-koefficienten, et mål for ulighed i indkomstfordelingen, udviklet sig i retning af mindre ulighed siden år 2000.

Det ændrer selvfølgelig ikke på, at en stor gruppe af mennesker i USA ser udviklingen som gående i den forkerte retning. Politisk har de fået indflydelse under Trump, som – loyalt over for de-

res synspunkter – er gået i gang med et opgør mod frihandel og globalisering.

Anne Case og Angus Deaton mener heller ikke, at den kapitalistiske samfundsmodel og globaliseringen er det grundlæggende problem. De peger i stedet på to ting: Det amerikanske sundhedssystem og den indflydelse, som særinteresser blandt de rigeste har på samfundsudviklingen. De noterer sig, at mange europæiske lande ikke har de samme problemer, som de har afdækket i USA. Det er på trods af den i store træk samme kapitalistiske samfundsmodel og en tilsvarende påvirkning fra globaliseringen.

### USA's særlige udfordringer

Det amerikanske sundhedssystem er dyrt og leverer ikke væsentligt bedre resultater end sundhedssystemet i andre lande. Det bruger cirka halvanden gang mere af BNP end et gennemsnitligt europæisk sundhedssystem. Anne Case og Angus Deaton mener, at det fundamentale problem i sundhedssystemet er, at omkostningerne er ude af kontrol. Det er de, fordi særinteresser ikke holdes nede fra centralt hold, det vil sige fra offentlig side. Samtidig har særinteresserne fået godkendt den smertestillende medicin og den brede distribution af denne, som har skabt den landsdækkende epidemi, der beskrives i bogen.

Særinteressernes indflydelse i USA er det andet grundlæggende problem, som Case og Deaton peger på. Særinteresserne lobbyer for, at staten indfører regler, der begrænser konkurrencen og skaber overnormal profit, som flertallet betaler for og som kommer de færreste til gode. Problemet er, at de frie

markeder ikke får lov til at virke i tilstrækkeligt omfang.

Selv på Chicago University, der er det akademiske centrum for troen på de frie markeder og lidt paradoksalt grundlagt af John Rockefeller, er der tilslutning til synspunktet om særinteressernes og især de største virksomheders for store indflydelse på amerikansk økonomi. Luigi Zingales, professor ved Chicago University, understreger behovet for en passende balance mellem de store virksomheders indflydelse og offentlighedens interesser. Sammen med Raghuram Rajan, en af de helt store økonomer, der også har været uden for de hellige haller som cheføkonom i Det Internationale Valutafond og som chef for den indiske centralbank, publicerede Zingales i 2003 bogen *Saving Capitalism from the Capitalists*. Heri beskrev de risikoen for en alliance mellem dem, der mistede deres job, og virksomhedsejerne, der repræsenterede de gamle industrier. Det kunne lede til en reaktion, hvor de frie markeder og globaliseringen blev set som fjenden. Det er en forudseenhed, som er de færreste økonomer forundt.

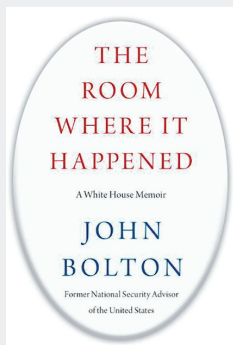
Da efterkrigstidens internationale valutasystem brød sammen i starten af 1970'erne, er daværende amerikanske finansminister John Connally citeret for følgende: *"The dollar is our currency, but it's your problem"*. Danmark er i den grad afhængig af den internationale verdensorden, herunder det internationale handelssystem, og også derfor er *Deaths of Despair* en vigtig bog at få forstand af.



# Anmeldelse: Et USA uden klar retning

Af **Ulrik Federspiel**

**Den tidligere sikkerhedsrådgiver John Boltons bog tegner et dybt skræmmende billede af en dysfunktionel amerikansk regering uden hverken retning eller samlet strategi.**



Bolton, John:  
**The Room Where It Happened**  
*Simon & Schuster*  
2020, 592 sider.

Denne bog og dens forfatter behøver ingen nærmere introduktion. Både han og bogen har været omtalt vidt og bredt i medierne. Men denne anmeldelse vil forsøge at give et lidt mere nuanceret billede af forfatteren og hans hovedperson, præsident Donald Trump, end hvad jeg har set i de fleste omtaler.

Først forfatteren: Jeg har kendt John Bolton ret godt og ført samtaler med ham siden 1980'erne. Hans grundsynspunkter har ikke forandret sig meget siden da. Han er skiftevis blevet beskrevet som koldkriger, neokonservativ, muslimhader og så videre. Han er ingen af delene. Derimod er han meget påvirket af en af sine forgænger, FN-ambassadør Jeane Kirkpatrick. Hun skrev som professor ved Columbia og Georgetown universiteterne en artikel i 1979 med overskriften "*Dictatorships and Double Standards*".

Hendes pointe var, at traditionelle autoritære regimer var mindre repressive end revolutionære autokratiske regimer. De autoritære kunne USA samarbejde med og derved ville de langsomt blive demokratiske. Dette blev kaldt Kirkpatrick-doktrinen. Hendes fokus var de latinamerikanske stater. Hun var imod våbenkontrolaftaler, da de var indgået med et revolutionært regime, Sovjetunionen. Hun,

Ulrik Federspiel (f. 1943) er formand for Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse, tidligere diplomat og erhvervsleder. Han har været departementschef i Statsministeriet, direktør for Udenrigsministeriet og ambassadør i Washington. Fra 2009 til 2017 var Ulrik Federspiel direktør i Haldor Topsøe. Han er uddannet cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet.

der tidligere havde været demokrat, gik imod demokraternes politik, som hun hævdede var en *'Blame America First'*-politik, hvorfor man havde lidt nederlag i Vietnam og Korea. Hun veg med andre ord ikke tilbage for militære interventioner.

Bolton gør ikke eksplicit rede for sin egen udenrigspolitiske grundopfattelse, men den gennemsyner hele bogen – og den er den samme som Kirkpatrick's. Mordet på journalisten Jamal Khashoggi i det saudiske konsulat i Istanbul er ét eksempel. Bolton indrømmer, det var en alvorlig fejltagelse, men USA burde alligevel ikke trække støtten tilbage fra Saudi-Arabien (det var et autoritært, men ikke revolutionært regime, min bemærkning). Dernæst var Bolton nok hovedarkitekten i forsøget på at få præsident Nicolás Maduro udskiftet med Juan Guaidó. Hugo Chavez var kommet til ved en revolution, og derfor burde hans styre væltes. Bolton forklarer dog ikke, hvorfor Guaidó tillades at komme til ved en revolution. Bolton advokerede for amerikansk intervention i Venezuela, i hvert fald i form af at tilbyde rådgivere. Men som tiden gik, tabte præsidenten interessen for Venezuela.

Det sidste eksempel, jeg skal nævne, på, at Bolton har fulgt Kirkpatrick-doktrinen, er våbenkontrollaftaler. Bolton havde i sin tid, da han var ansat i Pentagon i 1980'erne, været en arg modtander af INF-forhandlingerne og aftalen om mellemdistanceatomvåben i Europa – i modsætning til hans neokonservative chef, viceforsvarsminister Richard Perle. Det var derfor en særlig glæde for Bolton at

kunne presse på for, at USA opsagde INF-traktaten i 2019, og at den såkaldte START 2-aftale om de langtrækkende atomvåben ikke blev fornyet.

### **Et år som sikkerhedsrådgiver**

John Bolton var sikkerhedsrådgiver i ét år fra september 2018 til september 2019. Blev han afskediget eller gik han selv? En blanding, vil jeg sige. Den sidste samtale, han havde med Trump 9. september 2019, var ret dramatisk. Trump beskyldte Bolton for at have ødelagt et Camp David-møde mellem præsidenten og Taliban. Realiteten var, at Bolton havde reddet ham fra en fiasko ved et sådant møde. Præsidenten mente endvidere, at Bolton havde forhindret telefonsamtaler i at komme igennem til præsidenten fra udenlandske ledere. Bolton mente, at præsidentens svigersøn, Jared Kushner, var skyld i dette. Endvidere beskyldte Trump Bolton for at lække information til pressen.

Bolton mente, det mest var udenrigsminister Mike Pompeo og finansminister Mick Mulvaney, der gjorde dette for at redde deres eget skind – med et vist held, da de er de længst siddende ministre i Trumps regering. Endelig beskyldte Trump Bolton for at have sin egen flyvemaskine. Bolton svarede, at han benyttede luftvåbenets i henhold til regulativerne.

På dette tidspunkt rejste Bolton sig fra sin stol overfor Trump ved skrivebordet i Det Ovale Værelse og sagde, at hvis Trump ville have, han tog sin afsked, ville han gøre det. Trump svarede, at de burde tale om det dagen efter.

Næste formiddag afleverede Bolton sit afskedsbrev til Trumps sekretær

klokken 11.30. Klokken 11.50 tweetede Trump, at han havde fyret Bolton. Trump havde engang fortalt Bolton, at Trump ikke brød sig om, at kvinder, han havde kommet sammen med, brød med ham. Derfor ønskede han altid at komme dem i forkøbet. Bolton så mange af Trumps afskedigelser som udtryk for samme tankegang. Boltons bog ser jeg som en lang forklaring på, hvorfor han selv tog sin afsked – på grund af Trump snarere end på baggrund af en analyse af amerikansk udenrigspolitik. Bogen er derfor en karakteristik af Trump. Hvorledes er han så, ifølge Bolton?

**Boltons bog er en lang forklaring på, hvorfor han selv tog sin afsked, snarere end en analyse af amerikansk udenrigspolitik.**

### **Ingen samlet Trump-doktrin**

Det kan bedst beskrives ved et par eksempler fra bogen. Trump er næsten besat af, at amerikanske styrker skal hjem, uanset om det er i Afghanistan, Irak, Syrien, Sydkorea eller Europa. Og der, hvor der er baser, skal modtagerlandet betale leje for dem.

Men det karakteristiske er, at når han får forelagt en konkret plan, viger han alligevel tilbage, ønsker yderligere undersøgelser og taler om tilbagetrækning et andet sted, end det han får forelagt. Et eksempel, der sendte rystelser gennem administrationen og militæret, er Iran.

Iran have flere gange angrebet skibe i den persiske gulf og amerikanske droner. Det nationale sikkerhedsråd besluttede derfor, med præsident Trump for bordenden, at gengælde dette med

et missilangreb på tre iranske baser. Klokken 19.00 den 20. juni 2019 skulle angrebet indledes. Det blev imidlertid udskudt af forsvarsledelsen på grund af nogle, skulle det vise sig, forkerte oplysninger om et angreb på den britiske ambassade i Teheran. Klokken 19.20 ringede Trump til Bolton og gav ordre til, at angrebet skulle aflyses.

Han mente ikke, angrebet var proportionalt. Det Hvide Hus' juridiske rådgiver var kommet ind til Trump i Det Ovale Værelse og havde netop sagt det. I øvrigt mente Trump, at en drone ikke kostede så meget som det, man ødelagde hos iranerne, inklusive tab af iranske menneskeliv.

Deltagerne i det nationale sikkerhedsråds møde var rystede. Det ville svække USA's troværdighed, mente udenrigsminister Pompeo, Bolton og forsvarschefen.

Det var ifølge dem ligeså alvorligt som præsident Obamas udtalelse om, at hvis Irak indledte kemiske angreb, ville en rød linje blive overtrådt. Men da den blev overtrådt, indledte Obama ikke et planlagt angreb. Bolton mener, at Trump i det hele ikke besluttede ud fra geostrategiske hensyn, men ud fra økonomiske overvejelser.

Hans tænkning var ifølge Bolton som en øgruppe af prikker – som individuelle ejendomshandler. Det var andres opgave at sætte hoved og hale på det og skabe en politik. Det gjaldt i forhold til de allierede i Europa og i forhold til kinapolitikken, som Bolton anså for det vigtigste. Bolton troede ikke på sanktionsvåbenet – tolden – over for Kina og ønskede en langt hår-



dere politik. Det gjaldt også over for Rusland. Bolton anså Trumps to møder med præsident Kim Jong-Un for Trumps forsøg på at skabe gode billeder og 'reality-show', og ikke at ægte forsøg på at løse atomspørgsmålet.

Selvom det utvivlsomt er en korrekt gengivelse af de mange møder med

præsidenten, som Bolton (for) detaljeret opremser, er det naturligvis et partsindlæg til forsvar for Bolton selv. Det er imidlertid nedslående læsning. Hverken Trump eller Bolton er diplomater, der ved forhandling ønsker at løse verdens problemer.



**Hverken Trump eller Bolton er diplomater, der ved forhandling ønsker at løse verdens problemer.**

Bolton agerer ud fra en forældet og forkert doktrin, Trump ud fra kortsigtede, økonomiske og – for at sige det pænt – pragmatiske interesser. Det er intet under, at de to på et tidspunkt måtte støde sammen.

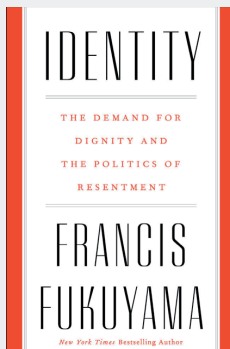
Vi andre læser med hovedrysten om, hvad der forgik i det, som Bolton beskriver som en dysfunktionel administration. Som en, der har brugt meget af sit liv på at styrke forholdet mellem Danmark og USA, er det deprimerende læsning. For Danmark, der har lagt sin sikkerhed i USA's hænder, må det give en følelse af utryghed.

○ ○ ○

# Anmeldelse: Den svære balance mellem globalisering og national identitet

Af Henrik Døcker

Nationalitet og national identitet er oppe i tiden. Fire bøger kommer med hver deres tankevækkende bud på national identitet – særligt med fokus på Central- og Østeuropa.



Fukuyama, Francis:  
**Identity**  
*Farar, Straus & Girdoux 2018,*  
219 sider



Wind, Marlene:  
**Tribalising Europe – et forsvar for vores liberale værdier**  
*Gyldendal 2020,*  
166 sider



Ubbesen, Thomas:  
**Vi var folket**  
*- Møde med østeuropæere 30 år efter Murens fald*  
*Gyldendal 2019,*  
404 sider



Termansen, Vibe:  
**Kampen om Centraleuropa**  
*Gyldendal 2019,*  
216 sider

Henrik Døcker (f. 1938) er journalist og forfatter. Han har som journalist specialiseret sig i international politik og folkeret samt den internationale beskyttelse af menneskerettighederne. Han har arbejdet mange år i Ritzau, efterfulgt af en ansættelse hos Dansk Institut for Menneskerettigheder.

Det er oppe i tiden at filosoffer over identitet – her drejer det sig om national og politisk identitet. Med udgangspunkt i den japansk-amerikanske politolog Francis Fukuyamas brede beskrivelse af Europas aktuelle problemer med en fælleseuropæisk identitet, kan man via journalist

Thomas Ubbesens reportage til Centraleuropas forarmede yderkanter nå til statskunds-kabsprofessor Marlene Winds dystre portræt af stater, som i deres hægen om egen nationalidentitet forkaster fælles-europæisk liberalisme og til historiker Vibe Termansens nærportræt af Polen og Ungarn, der ligefrem synes at vende Vesteuropa ryggen.

Det er en stor mundfuld at forsøge at forstå de ideologiske modsætninger, som præger stater og folk i nutidens Europa. Gennem disse fire bøger kan man trænge noget ind i baggrunden herfor, hvad enten man nu især som Termansen tager historien til hjælp eller man lytter til 'folkets røst' som hos Ubbesen. Hos Wind er det fokus på den spaltning af Europa – à la den tidligere mellem det kapitalistiske Vest og det kommunistiske Øst – med vægt på en 'flertalskultur', der efter hendes mening ikke rigtig anerkender mindretallet, og som underminerer hvad hun kalder "ikke-majoritære" institutioner.

Dette sidste sigter især til domstole-ne, hvis sammensætning jo ikke fremgår af nogen valghandling. Til gengæld har især Polen udsat sine domstole for et enormt politisk pres, så man fristes til at konstatere en tilbagevendende

til kommunismen, hvor domsmagten var regeringens lydige redskab. Lidet har det hjulpet, at de såkaldt nye demokratier i Central- og Østeuropa i en del tilfælde har fået forfatnings-domstole, hvis sammensætning beror på regeringsloyalitet. Wind citerer en

**Det er en stor mundfuld at forsøge at forstå de ideologiske modsætninger, som præger stater og folk i nutidens Europa.**

ungarsk professor Gabor Halmai, der har talt om 'retsrelativisme', og konkluderer selv, at vi (vesteuropæerne) i

vores iver efter at omfavne østeuropæerne er godt i gang med at "tolerere det liberale demokrati ihjel".

### Fire spor til national identitet

Et pænt stykke inde i Fukuyamas bog sætter forfatteren sig for at opregne, hvordan nationale identiteter skabes ad fire 'spor':

- 1) En stat kan sende dele af sin befolkning til fjerne nye territorier som bosættere – eksempelvis Storbritanniens kolonisering af dagens USA, Australien, Canada med flere – eller iværksætte etnisk udrensning – Australien New Zealand, Chile eller Bosnien-Hercegovina.
- 2) Ved løsrivelse eller grænseændringer – Irland fra Storbritannien, Ukraine fra Rusland og mange, mange flere nationer, som blev uafhængige i det 20. århundrede.
- 3) Ved sproglig undertrykkelse – eksempelvis det franske sprog, som gradvis har fortrængt bretonsk, provencalsk og flamsk. Fukuyama kunne have nævnt talrige andre, for eksempel tyrkisk, som i hvert fald forsøgsvis fortrænger kurdisk.

- 4) Ved at skabe en national identitet som følge af et lands uafhængighed af kolonimagten – eksempelvis Indien og Indonesien. Hvis ordet 'nation' skal dække befolkningen i en stat, kan folkegrupper være navnet på de sprogligt eller etnisk forskellige indbyggere, staten har.

Cand.mag. Vibe Termansen gør opmærksom på, at Europas grænser geografisk i 1700-tallet ikke var endelig fastlagt, det skete først i 1800-tallet. Kontinentets vestlige del, der endnu ikke almindeligvis betegnedes Vesteuropa, så ned på slaverne østpå. Forfatteren kommer mærkværdigvis ikke ind på den spaltning i den kristne kirke, som samlede de ortodokse i Østeuropa og protestanter og katolikker vestpå. Og som også kom til udtryk ved, at folk for det meste identificerede sig selv ved deres religion og ikke nationaliteten (som netop kunne være uklar i det centraleuropæiske 'kludetæppe' af folkegrupper). Titlen på hendes bog handler i grunden mest om navnet Centraleuropa, ikke de landområder, betegnelsen kan siges at dække.

Det giver mening, konstaterer hun, at insistere på at være Centraleuropa, hvis man som borger i Østeuropa hellere vil tilhøre Vesteuropa, altså den frie, demokratiske del af Europa, som stod frem, efter at Jerntæppet var gået op omkring 1990. Polen, Ungarn og Tjekkoslovakiet placerede sig klart i denne kategori dengang. I dag, hvor ét af landene (Ungarn) har erklæret sig illiberal, har de mistet deres fælles værdigrundlag. Både Termansen og Wind kredser meget om Polen og Ungarn, der

har belastet EU-samarbejdet betydeligt ved deres antastelse af retsstaten – men der anvises ikke nogen gangbar vej bort fra de to landes nationalistiske enegang.

### **På rejse i øst**

Ubbesen har med sin journalistkone Anne Haubek gennem rejser i Ukraine, Hviderusland, Rumænien, Bulgarien, Serbien, Makedonien, og Moldova forsøgt at tage 'temperaturen' hos forskellige befolkningslag, der er 'nede på gulvet' og har mest fokus på tilstanden dengang (i kommunisttiden) og nu i stater, som træder deres demokratiske børnesko, om man så må sige. Strengt taget har denne forfatter ikke særlig meget med, som illustrerer søgen efter identitet, idet de personer, han har interviewet, mest er optaget af svælget mellem dem, der har oplevet sovjetkommunismens tvang – og så os (vesteuropæere), som hele tiden har nydt friheden og i øvrigt ikke kender til sult.

Blandt de mange bestemt ikke overrendte steder, de har besøgt, er Ukraines syvendestørste by Lviv, tidligere kendt som polske Lwów og endnu længere tilbage Lemberg i Østrig-Ungarn. Ubbesen kalder den noget af det mest centrale i Europa, man sig tænke kan. Men altså også en by, som har fået udskiftet sin befolkning ad flere omgange (at der tidligere også var mange jøder her, når ikke at blive nævnt i bogen), og som i dag, ikke mindst fordi den ikke blev bombet under Anden Verdenskrig, fremstår som et stykke betagende historie med markante gamle bygninger. Flytning af grænser og oprettelsen af 'kunstige' stater har i denne del af ver-

den gjort det uhyre vanskeligt at fastslå mange menneskers nationale identitet.

En guide, Ubbesen havde i Moldova, var født i statens hovedstad Chisinau, foretrækker at tale russisk, men er dog næsten lige så god til rumænsk, som er det sprog, der tales i landet. Hvorfor? Fordi Moldova oprindeligt var en del af Rumænien, men som en følge af Ribbentrop-Molotov-pagten blev lagt ind under Sovjetunionen i 1940, for så i 1991 at blive erklæret selvstændigt. De storpolitiske forviklinger, krige og udbredt nød danner bagtæppet for nutidens søgen efter en moderne stat at identificere sig med.

Da Ubbesen i Serbiens hovedstad Beograd støder på en kluntet bronzefigur af en vis Gavriilo Princip, er forvirringen hos ham total! Det var med forfatterens ord navnet på den unge 'amatørterrorist', som i 1914 skød den østrig-ungarske tronprætendent Franz Ferdinand og dermed udløste Anden Verdenskrig (plus ifølge Ubbesen en stribe af kommunismens og nazismens uhyrligheder).

Men Princip betragtes nu som "en helt, et symbol på frihed og 'bærer af den europæiske idé om befrielse fra tyranni", som udtrykt af Serbiens nuværende præsident Tomislav Nikolić. Og forfatteren tilføjer, at unge serbere i årtier er blevet proppet med propaganda, uden at han dog filosoferer videre over den forfærdende virkning, det havde just i det tidligere Jugoslavien ved 1990'ernes krige og folkedrabet i Bosnien-Hercegovina.

Det er velkendt, at Ungarn med sin kontroversielle præsident Viktor Orbán mest manifest har modsat sig indtag af flygtninge udefra, og at han nærmest har 'forskanset' sit land for indflydelse og idéer fra det fjerne Bruxelles, det vil sige EU, men mindre kendt – som Termansen beretter – at også mange statsborgere udvander herfra. Der er følgelig mangel på arbejdskraft, måske også med rod i den

udeblivende indvandring. Det søger Orbán modvirket med en lov fra 2018, der giver arbejdsgivere ret til at kræve 400 timers merarbejde, de

facto en seks dages arbejdsuge, hos sine ansatte. Og først at udbetale lønnen inden for en periode på tre år.

### Den liberale fragmentering

Fukuyama påpeger prægnant, at udviklingen i moderne kommunikation, internettet og de sociale medier har sat skub i fragmenteringen af de liberale samfund. Hertil kommer, at mennesker nu om dage hyppigt identificerer sig med andre tværs over grænserne – man kunne tilføje, at 'internationalismen' også er en befordrende faktor: dette at folk indgår tværnationale ægteskaber eller arbejder i udenlandske firmaer, undertiden uden at man har begivet sig udenfor egne grænser. Den nationale identitet kan være svær at fastslå for et individ med forældre af to forskellige nationaliteter, som så bor i et tredje land. At alt dette, også kaldet globalisering, skulle nære nationali-

**Udviklingen i moderne kommunikation, internettet og de sociale medier har sat skub i fragmenteringen af de liberale samfund.**

stiske, retsstatsfjendtlige strømninger, er ikke indlysende.

Marlene Wind maner europæerne til langt mere eksplicit at støtte oplysningstidens verdenssyn og idealer. Det gælder nok så meget i kampen om verdensscenen, ikke mindst i modspillet over for Kina og USA.

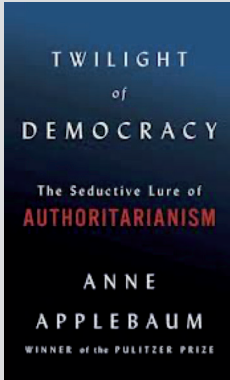
Termansen istemmer de samme dystre toner med mange eksempler, men også mange spring frem og tilbage i historien, som gør hendes fremstilling vanskelig at følge. Dertil er den i sjælden grad optaget af at opregne enkeltheder, væsentlige som uvæsentlige, seriøse som underholdende. Hun illustrerer stort kendskab til historien, samtidig med at formen er udpræget journalistisk. Både hendes og Winds

bog er fuld af argumenter, som var de indlæg i en slags europæisk valgkamp. Ubbesen er til gengæld reporteren, som sørger for at 'almindelige mennesker' kommer til orde, om end ytringerne ikke altid er entydige. Fukuyama boltrer sig på sin måde også frit med allusioner til nutidige og forne tiders begivenheder.

Alle forfatterne formulerer sig 'spontant' sådan at forstå, at deres fremstillinger ikke er undergivet nogen som helst formkrav, for eksempel til opbygning eller stringens. Det er måske en nutidig fortælleform, som denne anmelder ikke fuldt ud har taget til sig.

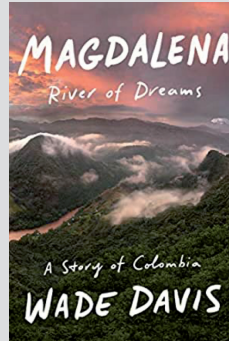
○○○

# Bognoter



Applebaum, Anne:  
**Twilight of Democracy**  
Random House  
LCC 2020, 224 sider.

Den amerikanske journalist, historiker og Pulitzerprisvinder Anne Applebaum er ude med sin seneste bog, der handler om det massive pres, som det liberale demokrati er under i disse tider. Applebaum kigger på den vestlige verdens nationalistiske og autoritære tendenser, som lige nu er i gang med at skabe et nyt narrativ – et udemokratisk narrativ. Det gør hun ved at beskrive, hvordan nationalistiske og autoritære aktører bruger konspirationsteorier, politisk polarisering, sociale medier og nostalgi til at påvirke den politiske offentlighed. Med en skarp og rystende analyse er denne bog essentiel læsning til at forstå, hvordan verden i disse dage forandrer sig.



Davis, Wade:  
**Magdalena: A Story of Colombia**  
Knopf 2020,  
432 sider.

I den colombianske jungle kan man finde Magdalenafloden. Denne 1.540 kilometer lange flod har siden dens opdagelse i 1501 defineret Colombia på samme måde som Mississippifloden i USA. Floden har været landes omdrejningspunkt, da den i mange år var det primære transportled, der forbandt de forskellige colombianske regioner. Den canadiske journalist Wade Davis har rejst gennem hele floden fra nord til syd. Det er der kommet en bog ud af. Rejsen gennem floden præsenterer læseren for et væld af interessante personligheder og historier. I norden møder man et velstående område. Midten af floden er defineret af de mange års blodige indre konflikter, der har hersket i landet. Den sydlige del af floden er hjemstavn til den oprindelige befolkning, og befolkning af afrikansk herkomst. Det er en bog som bevæger sig

ud af det typiske narrativ om Colombia, og i stedet lader historier, fysiske kort og fotografier udtrykke, hvad landet Colombia egentlig består af.

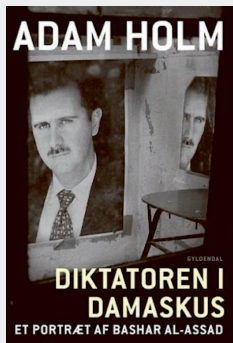


Danish Institute for International Studies:

**Danish Foreign Policy Review 2020**

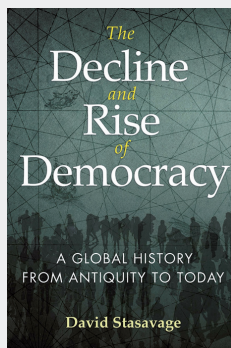
*DIIS Publications 2020, 131 sider*

Den årlige rapport om dansk udenrigspolitik er blevet publiceret i bogform. Traditionen tro giver bogen en status over dansk udenrigspolitik og Danmarks rolle regionalt og globalt. I denne omgang indeholder årbogen tre fagfællevaluerede forskerartikler: Hviderusland og fremtidsudsigterne for landets forhold til dets vestlige naboer, De vigtigste dansk-kinesiske relationer, og en stigende spænding mellem stormagter i Rigsfælleskabet. Endvidere giver bogen en bibliografi over ny litteratur om dansk udenrigspolitik.



Holm, Adam:  
**Diktatoren i Damaskus**  
*Gyldendal 2020, 250 sider*

Journalist og historiker Adam Holm har altid været fascineret af Mellemøsten, og det kan mærkes i hans nyeste bog i stammen. Endnu en gang vender Holm tilbage til Syrien, som han tidligere har skrevet om. I denne omgang er det dog med præsident Bashar Al-Assad i fokus. Holm beskriver, hvordan den atypiske og selvmodsigende præsident har fundet sin vej til præsidentembedet, hans forvaltning og besiddelse af magten. Det gør Holm med en essayistisk tilgang, som også inkluderer samtaler med syrerere fra alle samfundslag, journalister og andre eksperter.

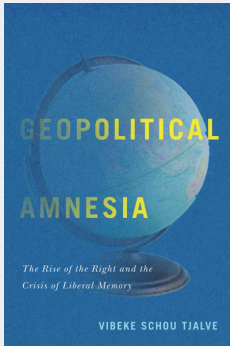


Stasavage, David:  
**The Decline and Rise of Democracy: A Global History from Antiquity to Today**  
*Princeton University Press 2020, 424 sider*

”Look to the past to see where democracy is headed”. Disse ord kommer fra David Stasavage, professor i politik ved New York University. Han vil gerne gøre op med myterne om, at demokratiet startede i Oldtidens Grækenland, og at demokratiet kun har forplantet sig i den vestlige verden. Ifølge Stasavage skal vi gøre op med disse myter, så vi bedre kan forstå, hvor demokratiet er på vej hen, og hvordan det skal håndteres i dag. Stasavage tager læseren med på en global rejse af



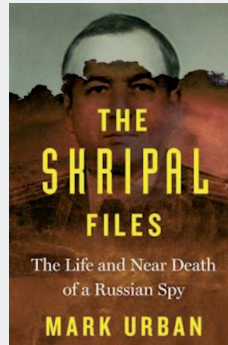
demokratiske skikker som fandt sted siden tidernes morgen. Fra Nordamerika før europæisk besættelse, til ældgamle Mesopotamien og Afrika før kolonialismen. Stasavage redegør for, hvorfor nogle stater udviklede sig demokratisk eller autokratisk, og hvordan centrale institutioner blev dannet. I dagens verden, hvor antidemokratiske tendenser bliver stærkere, tilbyder Stasavage et bredere historisk perspektiv på vores politiske institutioner.



Tjalve, Vibeke Schou:  
**Geopolitical Amnesia**  
*DIIS Publications*  
2020, 166 sider

Vibeke Schou Tjalve, der er seniorforsker på DIIS, har redigeret en lille bog om højrefløjsbevægelser og krisen for den liberale tankegang i forskellige lande. Forskere og journalister gennemgår udviklingen i Storbritannien, USA, Frankrig, Rusland, Tyskland og Italien og finder ligheder og forskelle. Kapitlet om Rusland, skrevet af norske Minda Holm, giver en glimrende beskrivelse af udviklingen under Putin og forbindelsen til de vestlige højrefløjsbevægelser. På denne baggrund analyserer seniorforsker Louise Riis Andersen den glemte pragmatisme og betydningen for FN. Jesper Wind fra Weekendavisen beskriver i et udmærket kapitel udviklingen i Tyskland.

Vibeke Schou Tjalve konkluderer på hvilken måde, højrefløjsbevægelserne har konsekvenser for betydningen for geopolitikken. Blandt konklusionerne er, at vi har glemt historien, og derfor kan "bildes alt muligt ind" Bogen giver en god indføring i et lidt vanskeligt emne – men må indrømmes ikke at være en 'læse let'-bog.



Urban, Mark:  
**The Skripal Files: The Life and Near Death of a Russian Spy**  
*Henry Holt and Co. 2018, 320 sider*

Sergej Skripal har levet et stille liv i England, hvor han har været siden hans udvisning fra Rusland i 2010. Han blev udvist med mistanke om hemmelig britisk alliance, da han agerede spion for det britiske efterretningstjeneste MI6. I marts 2018 blev Sergej og hans 33-årig datter Julia forgiftet med novitjok, et dødeligt nervegiftstof. Mens Sergej og Julia kæmpede for deres liv, udløste det en større diplomatisk konflikt mellem Storbritannien og Rusland. Urban undersøger sagen. Hvor kom giften fra? Hvordan kunne det ske på britisk jord? Og er det et bevis på, at lige meget hvor man flygter til, kan man aldrig rigtig flygte fra russisk hævn?

○○○

# Om Selskabet

---

## DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB

---

Det Udenrigspolitiske Selskab er en privat forening med rødder i modstandsbevægelsen, stiftet i 1946. Vores formål er at styrke interessen for og debatten om udenrigspolitik i Danmark. Selskabet er uafhængigt af politiske interesser og arbejder for en større demokratisk forankring i udenrigspolitiske spørgsmål. Det Udenrigspolitiske Selskab er en platform, som knytter civilsamfund, eksperter og beslutningstagere sammen.

Det Udenrigspolitiske Selskab er en medlemsforening og et netværk, som i øjeblikket tæller omkring 1.400 personlige medlemmer. Yderligere 300 personer er medlemmer via et halvt hundrede firmaer og institutioner. Selskabet har en ungdomsafdeling, DUS U35, med ca. 300 medlemmer.

Udover at udgive *Udenrigs*, holder Det Udenrigspolitiske Selskab en lang række arrangementer, konferencer og webinarer med fremtrædende danske og udenlandske eksperter. Arrangementerne er forbeholdt Selskabets medlemmer og særligt inviterede gæster og holdes som hovedregel i København og Aarhus. Vi udgiver også DUS-Podcast og optræder i forskellige mediesammenhænge.

Er du interesseret i at blive medlem? Send os venligst en mail til [medlem@udenrigs.dk](mailto:medlem@udenrigs.dk) eller gå ind på [www.udenrigs.dk](http://www.udenrigs.dk).

### Protektor

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

### Æresmedlem

Uffe Ellemann-Jensen

### Rådet

Ulrik Federspiel (bestyrelsens formand)\*

Rebecca Adler-Nissen

Merete Ahnfeldt-Møllerup

Christian Friis Bach

Jesper Berg\*

Ingelise Bogason

Henrik Breitenbauch

Camilla Brückner

Marianne Dahl

Uffe Ellemann-Jensen

Connie Hedegaard

Kasper Høeg-Jensen

Michael Jarlner\*

Suzanne B. Danneskiold Lassen\*

Lukas A. Lausen\*

Anna Libak\*

Mogens Lykketoft

Siegfried Matlok

Klaus Carsten Pedersen

Torben Möger Pedersen\*

Minik Thorleif Rosing

Jesper Møller Sørensen

Nils Chr. Wang

\*Indgår også i Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse

# Om Udenrigs

---

UDENRIGS ER UDKOMMET SIDEN 1988

---

## Redaktion

Charlotte Flindt Pedersen  
[ansvarshavende redaktør]  
Marcus Rubin [redaktør]  
Julie Arnfred Bojesen  
[redaktionssekretær]

## Redaktionskomité

Louise Riis Andersen  
Martin Breum  
Lene Frøslev  
Helle Malmvig  
Martin Marcussen  
Mette Skak  
Uffe Østergaard

## Design og tryk

Design: Kiberg & Gormsen  
Tryk: Novagraf A/S

Udenrigs udkommer fire gange årligt.  
Redaktionen afsluttet 20.09.2020  
Abonnementspris 300 kr.  
Institutioner 400 kr.

ISSN 1395-3818

## Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab  
Amaliegade 40 A, 1256 København K  
+45 33 14 88 86  
redaktion@udenrigs.dk  
www.udenrigs.dk

## Direktion

Charlotte Flindt Pedersen



DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB  
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY